

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

**SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ
FAKULTETAS**

Inga Abrutytė

**AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJOS ANALIZĖ LIETUVOS
SOCIALINĖS POLITIKOS KONTEKSTE**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Doc. dr. Irena Luobikienė

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ
FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

TVIRTINU
L. e. p. instituto direktorė
(parašas) Doc. dr. Audronė Telešienė
(data)

AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJOS ANALIZĖ LIETUVOS
SOCIALINĖS POLITIKOS KONTEKSTE

Baigiamasis magistro projektas

Socialinė politika (Kodas 621L40002)

Vadovas

(parašas) Doc. dr. Irena Luobikienė
(data)

Projektą atliko

(parašas) Inga Abrutytė
(data)

Recenzentas

(parašas) Dr. Jurgita Jurkevičienė
(data)

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Inga Abrutytė
Socialinė politika, II kursas

Baigiamojo projekto „Azartinių lošimų situacijos analizė Lietuvos socialinės politikos kontekste“
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

.....
(Data)

.....
(Vieta)

Patvirtinu, kad mano Ingos Abrutytės socialinės politikos magistro studijų baigiamasis projektas tema „Azartinių lošimų situacijos analizė Lietuvos socialinės politikos kontekste“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

Abrutytė, Inga. Azartinių lošimų situacijos analizė Lietuvos socialinės politikos kontekste. *Socialinės politikos* baigiamasis projektas / vadovas doc. dr. Irena Luobikienė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Viešosios politikos ir administravimo institutas.

Mokslo kryptis ir sritis: Socialinė politika ir socialiniai mokslai.

Reikšminiai žodžiai: *Socialinė politika, azartiniai lošimai, ludomanija, azartinių lošimų priklausomybė, prevencija.*

Kaunas, 2016. 73 psl.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo projekte analizuojama azartinių lošimų situacija Lietuvos socialinės politikos kontekste. **Aktualumas:** Lietuva kaip gerovės valstybė privalo atkreipti dėmesį į azartinių lošimų prevenciją, susirūpinti lošėjų socialine apsauga. **Naujumas:** siekiama rasti pagrįstus būdus kaip stiprinti azartinių lošimų prevenciją bei lošėjų socialinę apsaugą Lietuvos socialinės politikos kontekste. **Tyrimo tikslas:** Išanalizuoti azartinių lošimų situaciją Lietuvos socialinės politikos kontekste. **Tyrimo objektas:** Azartinių lošimų situacijos analizė Lietuvos socialinės politikos kontekste. **Tyrimo problema:** Kokios priemonės yra reikalingos keičiant azartinių lošimų situaciją Lietuvos socialinės politikos kontekste? **Tyrimo uždaviniai:** 1) aptarti Lietuvos azartinių lošimų situaciją teoriniu aspektu bei Lietuvos socialinės politikos galimybes; 2) aptarti azartinių lošimų teisinį reguliavimą; 3) iširti kokios priemonės būtų reikalingos sprendžiant azartinių lošimų problematiką Lietuvos socialinės politikos kontekste. **Tyrimo metodai:** atliktas kokybinis tyrimas, naudojant pusiau struktūruotą klausimyną. Duomenys analizuoti turinio analizės būdu. Pirmajame darbo skyriuje pagrįsta, jog azartiniai lošimai įtakoja ludomanijos atsiradimą, polinkį į savižudybes ir kt. Lietuvos socialinė politika šiuo metu nevykdo jokių su azartiniais lošimais susijusių programų. Antrajame skyriuje pagrindžiama, jog įstatymas yra nepritaikytas šiandienei azartinių lošimų situacijai ir turi būti tobulinamas. Trečiajame skyriuje aptariame šio magistro darbo tyrimo metodologiją. Ketvirtajame skyriuje nagrinėjami tyrimo duomenys ir atskleidžiami rezultatai. **Pagrindinės išvados:** azartiniai lošimai suprantami kaip populiarī pramoga, kuri gali sukelti priklausomybę. Lošimų organizavimas yra keblus ir palankus organizatoriui, nes teisinis reguliavimas yra neatitinkantis dabartinės azartinių lošimų situacijos. Reikalingas prašymo nebeleisti lošti teisinis reguliavimas. Lietuvos socialinės politikos kontekste būtų galima ir reikalinga taikyti azartinių lošimų prevenciją, švietimą apie lošimų keliamą žalą bei atsakingą lošimą, mažinti azartinių lošimų patrauklumą ir prieinamumą nepilnamečiams.

Abrutyte, Inga. *Gambling Situation Analysis in the Context of Lithuanian Social Policy*: Master's thesis in Social Policy / supervisor assoc. prof. Irena Luobikienė. Institute of Public Policy and Administration, the Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: Social Policy and Social Sciences.

Key words: *Social Policy, Gambling, Ludomania, Gambling Addiction, Prevention.*

Kaunas, 2016. 73p.

SUMMARY

Master's thesis analyzes gambling situation in the context of Lithuanian social policy. **The relevance of the research** - Lithuania as a welfare state must pay attention to the prevention of gambling, gamblers social security. **The novelty of the research** - to find reasonable ways to strengthen the gambling prevention and gamblers social protection in the context of Lithuanian social policy. **The aim of the research** to analyze gambling situation in the context of Lithuanian social policy. **Research object:** gambling analysis in the context of Lithuanian social policy. **The problem of the research:** what ways are needed for changing the gambling situation in the context of Lithuanian social policy? **Objectives of the research** : 1) to discuss the situation in Lithuania gambling theoretical aspect and Lithuania social policy options; 2) discuss gambling legal regulation; 3) to examine what ways are needed for changing the gambling situation in the context of Lithuanian social policy. **Research methods:** a qualitative study using semi-structured questionnaire. Data were analyzed by content analysis. The first chapter is based on the gambling influence gambling addiction, increases risk of suicide. Lithuanian social policy currently aren't implement any gambling prevention programs. The second chapter is justified, that the law is not adapted to the contemporary gambling situation and must be improved. In the third chapter is written about research methodology. The fourth chapter is devoted to the study data and results are disclosed. **The main conclusions** are: gambling understood as a popular pastime, which can lead to addiction. The gaming organization is a tricky and favorable to the organizer, because the legal regulation is not contravene the current gambling situation. Requires of legal regulation of application not to be allowed to gamble. Lithuanian social policy framework would be needed to apply and gambling prevention, education about the harm caused by gambling and responsible gaming, to reduce gambling attractiveness and availability gamble to minors.

TURINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
LENTELĖS	7
SANTRUMPOS	8
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	9
ĮVADAS.....	10
1. AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJA LIETUVOJE SOCIALINĖS POLITIKOS KONTEKSTE TEORINIŲ POŽIŪRIU 13	
1.1 Azartinių lošimų priklausomybė ir pagalbos būdai Lietuvoje.....	13
1.1.1 Azartinių lošimų priklausomybės samprata	13
1.2 Azartinių lošimų situacijos analizė Lietuvoje	16
1.2.1 Azartinių lošimų mastas Lietuvoje.....	16
1.2.2 Azartinių lošimų įstaigų organizuojamos prevencijos ir pagalbos lošėjams priemonės	20
1.3 Lietuvos socialinės politikos kontekstas ir azartiniai lošimai	22
1.3.1 Socialinė politika Lietuvoje.....	22
1.3.2 Gerosios užsienio valstybių azartinių lošimų reguliavimo praktikos pavyzdžiai socialinės politikos kontekste.....	27
1.3.3 Azartinių lošimų reguliavimo būdai socialinės politikos kontekste	29
2. AZARTINIŲ LOŠIMŲ TEISINIS REGULIAVIMAS	32
2.1 Azartinių lošimų reglamentavimo Lietuvoje analizė.....	32
3. AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJA LIETUVOS SOCIALINĖS POLITIKOS KONTEKSTE: TYRIMO METODIKA.....	36
4. AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJA LIETUVOS SOCIALINĖS POLITIKOS KONTEKSTE: TYRIMO REZULTATAI	39
4.1. Azartinių lošimų situacija Lietuvoje	39
4.2. Azartinių lošimų organizavimo problematika	44
4.3. Socialinės politikos įtaka azartinių lošimų reguliavimui.....	51
4.4. Azartinių lošimų prevencijos ir pagalbos lošėjams problematika	52
4.5 Realiai pritaikomos priemonės sprendžiant azartinių lošimų problemą.....	56
IŠVADOS.....	62
REKOMENDACIJOS.....	63
LITERATŪRA.....	64
1 PRIEDAS	70
2 PRIEDAS	72

LENTELĖS

1. Lentelė Tyrimo dalyvių charakteristika.	38
2. Lentelė Teigiama azartinių lošimų įtaka žmogui, verslui ir visuomenei.	40
3. Lentelė Neigiama azartinių lošimų įtaka žmogui, verslui ir visuomenei.	41
4. Lentelė Socialinės grupės yra rizikos grupėje įsitraukti į azartinius lošimus.	42
5. Lentelė Grėsmės, keliamos azartinių lošimų.	43
6. Lentelė Azartinių lošimų prieinamumas ir populiarumas Lietuvoje.	44
7. Lentelė Vedamos azartinių lošimų statistikos pobūdis.	45
8. Lentelė Azartinių lošimų organizavimui taikomi apribojimai.	46
9. Lentelė Azartinių lošimų teisinio reguliavimo problematika.	48
10. Lentelė ES požiūris į azartinių lošimų problematiką.	49
11. Lentelė Loterijų priskyrimas azartiniams lošimams.	50
12. Lentelė Socialinės politikos įtaka azartinių lošimų problematikoje.	51
13. Lentelė Azartinių lošimų prevencijos poreikis.	53
14. Lentelė Požiūris į socialines reklamas azartinių lošimų tematika.	54
15. Lentelė Galimybė gauti pagalbą ar informacijos apie pagalbą lošimo vietoje.	55
16. Lentelė Lošimų bendrovių lėšos skiriamos socialiniams projektams, labdarai.	55
17. Lentelė Veiksmingų prevencijos priemonių pasiūlymai.	57
18. Lentelė Lošimų organizatorių iniciatyva sprendžiant azartinių lošimų sukeltas problemas.	58
19. Lentelė Kitos azartinių lošimų organizavimo ir keliamų problemų sprendimo būdai/priemonės. ...	59

SANTRUMPOS

AL – anoniminiai lošėjai

ALĮ – Azartinių lošimų įstatymas

LPT – Lošimų priežiūros tarnyba

LTOK – Lietuvos olimpinis komitetas

NLŽVA – Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija

NTAKK – Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija

TLK (TLK-10-AM) – sisteminis ligų sąrašas

VLPK – Valstybinė lošimų priežiūros tarnyba

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Ludomanija - (lot. ludus - žaidimas + gr. mama - potraukis, beprotystė) - psichikos liga: patologinis potraukis lošti azartinius lošimus. (Lietuvių kalbos žodynas)

Priklausomybė –fizinis arba psichologinis medžiagos ar kompulsyvaus elgesio poreikis, pasižymintis aukšta tolerancija medžiagai ir abstinencija esant jos trūkumui. (Barker, 1995)

Įpročių ir potraukių sutrikimai - būdingi pasikartojantys veiksmai, kurie neturi aiškios racionalios priežasties, yra nekontroliuojami ir dažniausiai kenkia paties paciento ar kitų žmonių interesams. Pacientas teigia, kad jo elgesį skatina impulsai, kurių jis negali suvaldyti. (TLK– 10 AM Sisteminis ligų sąrašas, 2008)

Azartinis lošimas - toks žaidimas arba abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą, kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas, kokio nors įvykio arba sporto varžybų rezultatas. (Lietuvos respublikos azartinių lošimų įstatymas. 2001)

Patologinis/kompulsyvus lošėjas–asmuo, kuriam būdinga nuolat pasikartojantis potraukis į azartinius lošimus; nepraeina netgi stiprėja nepaisant nepalankių socialinių pasekmių (nuskurdimo, pašlijusių santykių šeimoje, darbo praradimo). Būdinga kontrolės praradimas, troškimas, abstinencija, tolerancija. (Bulotaitė L. Priklausomybių anatomija. 2009)

Lošimo namai (kazino) – vieta, kurioje pagal patvirtintus lošimo reglamentus organizuojami stalo lošimai (ruletė, kortų, kauliukų lošimai, komercinis pokeris), lošimai A kategorijos automatais.

Lošimų priežiūros tarnyba – įstaiga prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, vykdanči lošimų priežiūrą, o taip pat įgyvendinanti šiame įstatyme nustatytus lošimų reguliavimo politikos tikslus ir principus.

Prevencija - (lot. praeventio - išankstinis įspėjimas) - teis. kontrolė, priežiūra; reguliavimas; režimas; kelio užkirtimas. (Lietuvių kalbos žodynas)

Socialinė politika - valdžios vykdoma politika, skirta teisiškai reguliuoti visuomenės poreikius, kylančias problemas. Socialinę politiką sudaro visuma valstybę valdančių partijų programų, kurias stengiamasi įgyvendinti. Taip pat socialine politika vadinamas visuomenės mokslas, tyrinėjantis valdžios socialinę politiką. Į valstybės interesus įeina teisės, politiniai, socialiniai, ekonominiai ir kiti klausimai.

IVADAS

Azartinių lošimų priklausomybė ir patologinių lošėjų atsiradimas, nuo ko kenčia ne tik pats lošiantysis, bet ir jo šeima, Lietuvoje ir visame pasaulyje lyginama tokiems žalingiems įpročiams kaip alkoholizmas ir narkomanija. Remiantis Lošimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2015 m. duomenimis, pateikiamais jų elektroniniame puslapyje nuo 2004 m. į LPT kreipėsi 3849 asmenys, kurie išreiškė norą pasirašyti prašymus nebeleisti lošti ir patekti į lošimus organizuojančias įstaigas. Prašymus oficialiai (pasirašė) pateikė - 3546 asmenys, iš jų 3390 vyrų, 156 moterys. (Lošimų priežiūros tarnyba... 2014)

Temos aktualumas. Kaip teigia Guogis (2004) vykstanti globalizacija pasaulyje ir kiekvienoje visuomenėje sukelia tam tikras permainas, kurios yra įtakotos rizikos institucionalizacijos – steigiasi lošimų paslaugas teikiančios įstaigos ir internetinės bendrovės, kurios suprantamos kaip asmeninio veikimo naudojimo paskirties, tačiau sukeliančios „bumerango“ principu naujas socialines visuomenės ligas kaip priklausomybę nuo azartinių lošimų. Europos sąjungos atstovybės internetiniame puslapyje skelbiamas rekomendacijos dėl azartinių lošimų vartotojų apsaugos (2014) „nurodo valstybėms narėms atidžiai persvarstyti ir pagal esamą situaciją pakeisti azartinių lošimų organizavimo ir reguliavimo politiką savo šalyse. 2012 metais ES valstybių azartinių lošimų rinka sudarė 84,28 milijardus eurų, kuri per metus vidutiniškai padidėja apie 3%. Internetiniai lošimai tai viena iš greičiausiai besivystančių lošimų paslaugų ES ir visame pasaulyje (2012 m. 12,5% visų lošimo paslaugų, vis didėjanti). Manoma, kad 2015 m. internetinių lošimų pajamos bus apie 13 milijardų eurų (2011 m. buvo 9,3 milijardais eurų). (Europos Komisija....2014)

Pagal 2014 metais memorandumo dėl azartinių lošimos rinkos ES ir Lietuvoje, mūsų valstybėje vienas iš mažiausių lošimo paslaugų suvartojimo procentas, bet mūsų šalyje organizuojami lošimai yra vieni iš aukščiausios rizikos patirti pralaimėjimą (lošimai didelėmis sumomis prie stalų, didelių sumų statymai). Taip pat lošimo namų paplitimas yra vienas didžiausių tarp ES valstybių (beveik 3 kartus viršija ES valstybių lošimo namų tankio vidurkį). Toks didelis prieinamumas ir pasiūla sukelia tokias problemas kaip nepakankamą šios paslaugos kontrolę ir reguliavimą, nepilnamečių asmenų patekimą į lošimus organizuojančias įstaigas, nuo azartinių lošimų priklausomybės kenčiančių asmenų skaičiaus didėjimą.

Azartiniai lošimai, jų organizavimas, priežiūra bei prevencijos klausimai turi būti aktualūs kiekvienai gerovės valstybei, kuri rūpinasi įvairiapusiška savo šalies piliečių socialine apsauga. Memorandume apie azartinių lošimų rinką Lietuvoje ir Europos Sąjungoje (2014) itin detaliai nagrinėta ir lyginta ES ir Lietuvos azartinių lošimų situacija. Analizės išvadose skelbiama, jog būtina pertvarkyti azartinių lošimų organizavimo, teisinės bazės bei politikos kryptis, siekiant apsaugoti piliečius, ypač vaikus ir jaunuolius bei kitas rizikos grupes. (Memorandumas apie...2014)

Lietuvos ir užsienio literatūroje galima rasti įvairių tarpdisciplininių tyrimų apie azartinių lošimų reikšmę visuomenei. Valstybinė lošimų priežiūros komisijos iniciatyva 2013 metais buvo atliktas (vienintelis tokio tematikos) viešosios nuomonės tyrimas, kuriuo siekta nustatyti lošimų sukeliamų socialinių problemų mastą. Remiantis minėto tyrimo duomenimis ir turima informacija apie dažniausiai lošiančius asmenis nustatyta, kad aktyviausiai azartiniuose lošimuose dalyvaujanti žmonių grupė – 18 – 40 metų didžiųjų Lietuvos miestų gyventojai vyrai. (Lošimų priežiūros tarnyba...2014) Mokslininkai Lietuvoje tyrinėjantys patologinį potraukį azartiniams žaidimams: N. Skokauskas (2003), Satkevičiūtė, S. (2003), Bulotaitė (2009), Taranda, Putelienė (2010), Meiženis, Sondaitė (2015). Užsienyje azartinių lošimų problematika domisi - Hanson C., Ainslie G. (2009), Walters (1999), Goudriaan A. E. (2014), Jiménez-Murcia S., Fernández-Aranda F., Granero R., Menchón J. M. (2014), Korn A. D. (2000), Volberg R. (2004), Künzi K., Fritschi T., Egger T. (2004) ir kiti.

Temos naujumas. Temos naujumas atsispindi tame, jog šio tyrimo ir teorijos bei azartinių lošimų situacijos apžvalgos metu, siekiama rasti būdus, kaip stiprinti azartinių lošimų prevenciją bei socialinę piliečių apsaugą Lietuvos socialinės politikos kontekste. Lietuvoje atlikti azartinių lošimų tematika tyrimai neatsako į klausimą dėl paslaugos paplitimo ir sukeliamų problemų asmenų gyvenime masto. Taip pat mokslininkai nenagrinėjo kaip būtų galima įtraukti politikos formuotojus į šios problemos valdymą. Atskleisti azartinių lošimų organizavimo trūkumus, bei išvelgti galimus privalumus, konstruktyviai reaguojant į būtinybę keisti dabartinę jų organizavimo kryptis, pasitelkiant socialinės politikos perspektyvą, nukreiptą į reikalingiausių priemonių panaudojimą, siekiant sustiprinti šios srities prevenciją, jau lošiančių asmenų socialinę apsaugą, bei vaikų ir jaunuolių ir kitų pažeidžiamų visuomenė grupių apsaugą nuo įsitraukimo į šią veiklą.

Tema: „Azartinių lošimų situacijos analizė Lietuvos socialinės politikos kontekste.“

Tyrimo tikslas: Išanalizuoti azartinių lošimų situaciją Lietuvos socialinės politikos kontekste.

Tyrimo objektas: Azartinių lošimų situacijos analizė Lietuvos socialinės politikos kontekste.

Tyrimo problema: Kokios priemonės yra reikalingos keičiant azartinių lošimų situaciją Lietuvos socialinės politikos kontekste?

Tyrimo uždaviniai:

1. Aptarti Lietuvos azartinių lošimų situaciją teoriniu aspektu bei Lietuvos socialinės politikos galimybes.
2. Aptarti azartinių lošimų teisinį reguliavimą Lietuvoje.
3. Iširti kokios priemonės būtų reikalingos sprendžiant azartinių lošimų problematiką Lietuvos socialinės politikos kontekste.

Pagrindinė šio magistro baigiamojo projekto idėja yra atskleisti Lietuvos socialinės politikos galimybes įsitraukti į azartinių lošimų problematikos sprendimą, kokios būtų galimos priemonės, ką būtų galima pritaikyti remiantis užsienio šalių praktika bei socialinės politikos sprendimais. Projekte bus atliktas kokybinis tyrimas, kurio metu bus imami interviu iš asmenų tiesiogiai ar netiesiogiai dirbančių/dirbusių su azartiniais lošimais. Gauti duomenys analizuojami turinio analizės metodu, išskiriant kategorijas. Projekte bus šios dalys: teorinė dalis, pateikiamas tyrimo metodologijos aprašymas ir tyrimo rezultatai su išvadomis ir rekomendacijomis.

1. AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJA LIETUVOJE SOCIALINĖS POLITIKOS KONTEKSTE TEORINIU POŽIŪRIU

1.1 Azartinių lošimų priklausomybė ir pagalbos būdai Lietuvoje

1.1.1 Azartinių lošimų priklausomybės samprata

Aptariant azartinių lošimų priklausomybės dinamiką, naudojama šio magistro darbo autorės parašyto mokslinės konferencijos straipsnio medžiaga Abrutytė (2015) remdamasi Tarandos ir Putelienės (2010) straipsnyje aprašyta ludomanijos sąvoka, kuri į ligų klasifikaciją kaip atskira liga buvo įtraukta dvidešimto amžiaus 9 – ajame dešimtmetyje. Ludomanija priskiriama prie psichinės sveikatos sutrikimų, įvardijamas kaip patologinis potraukis azartiniams žaidimams. Žymimas kodu F63.0 (tarp suaugusiųjų įpročių ir potraukių sutrikimų patologinis potraukis azartiniams lošimams) ir įtrauktas Pasaulio sveikatos organizacijos išleistoje tarptautinėje sutrikimų klasifikacijoje TLK – 10 – AM Sisteminiis ligų sąrašas (2008).

Ludomanija (lot. ludus – žaidimas, lošimas) – liguistas potraukis azartiniams lošimams (kortos, lošimo automatai, lažybos, totalizatorius, bingo). Remiantis Taranda ir Puteliene (2010) potraukis lošti tampa toks stiprus ir užvaldantis žmogaus psichiką, jog nesvarbiais tampa visi asmens įsipareigojimai – socialiniai, šeimyniniai, profesiniai ir kiti. Asmenys, kenčiantys nuo šios priklausomybės pralošia savo pinigus, skolinasi iš pažįstamų, artimųjų, užstato nekilnojamąjį turtą, vagia iš šeimos biudžeto. Šios priklausomybės atsiradimo priežastis yra sudėtinga paaiškinti, nes jos gali būti įtakotos įvairių asmenų įtakojančių aplinkybių. Šis sutrikimas – tai bendri įpročių ir potraukių sutrikimai, kurie apima ir elgesio sutrikimus. Jiems būdingi pasikartojimai, kurie neturi aiškaus paaiškinimo, tarkim asmuo užstatė šeimos turtą lombarde, su juo buvo pasikalbėta, jis atsiprašė, suprato, kad elgėsi blogai, bet analogiška situacija atsikartojo ir asmuo negali paaiškinti kodėl. Kaip teigia Skokauskas, Satkevičiūtė, Burba (2003) ši priklausomybė gali atsirasti dėl nesaikingo alkoholio ar psichotropinių medžiagų vartojimo, bet iki galo nėra susiejama, tik pastebima, kad vyrai lošėjai dažnai turi ryškius polinkio į alkoholizmą ar narkomaniją požymius.

Kaip teigia Hanson (2009) kompulsyvus lošimas – tai nepasiduodantis sąmonės kontrolei įkyrus ir atrodo neįveikiamas noras lošti, kai visos asmens mintys sukasi apie būsimą progą kai jis vėl galės nueiti palošti. Anoniminiai lošėjai savo internetiniame puslapyje nurodo, kad kompulsyvus lošėjas, tai asmuo, kuris dėl lošimų patiria įvairių problemų: vienkartinę ir ilgai besitęsiančių skirtingose jo gyvenimo srityse. Šis atsiradęs noras gali būti sąlygotas išgyvenamo streso, netekties (skyrbos, artimojo, darbo praradimas, karjeros šuoliai). Žmogus esantis šioje būsenoje, lošdamas pajaučia palengvėjimą ir atsipalaidavimą, kuris pralaimėjimo atveju tampa neigiamų emocijų atpalaidavimo laidininku, tačiau kartu sukuria iliuziją, jog reikia pabandyti atsilošti, nes lošiant buvo gera. O patologinis lošimas - tai būseną, dažnai sukelta ligos, kuri išryškėja lošėjui kreipiasi pagalbos ir atlikus

nuodugnius psichinės ir emocinės būsenos tyrimus. Gali būti nustatyta, kad jo nevaldomas noras lošti yra susijęs su depresija, šizofrenija, manijos epizodais, distimija, panikos sutrikimais, priklausomybė nuo psichoaktyvių medžiagų bei alkoholio, tuomet galimas medikamentinis gydymas bei konsultacijos su psichologu ar psichoterapeutu.

Kaip teigia Bulotaitė (2009) mokslininkai, tiriantys šią priklausomybės rūšį išskiria tris lošėjų lygius:

1) Laisvalaikio (socialiniai) lošėjai–lošiama norint prasiblaškyti, dėl socialinių priežasčių (pavyzdžiui eina lošti kartu su draugų kompanija). Sumos būna mažos, asmuo būna iš anksto suplanavęs kiek išleis lošimui . Dėl tokio laisvalaikio leidimo būdo neturi jokių finansinių, psichologinių ar tarpasmeninių problemų, o jei ir turi tai labai nedidelių, kurios paprastai išsprendžiamos ir visiškai neįtakojančios jo kasdienės veiklos bei santykių su artimąja aplinka.

2) Probleminiai lošėjai – susiduria su problemomis, kurios atsirado dėl lošimo. Lošia dažniau arba praleidžia daugiau laiko, ima skolintis lošimams pinigus, daug galvoja apie lošimus, taip pat bendrauja su lošėjais, gali imti mažiau laiko skirti šeimai ar profesinei veiklai. Bet panorėję, gali viską sustabdyti ir sumažinti lošimus, kol nepasiekė trečiojo lygio. Paprastai trečiąjį lygį pasiekia per 5 - 10 metų probleminio lošimo patirties, bet laiko tarpas priklauso nuo asmens charakterio bei psichologinės būsenos.

3) Patologiniai lošėjai – lošimas ypatingai paveikia visą asmens gyvenimą – asmeninį, profesinį, šeiminių. Asmuo gali turėti didelių skolų, įsivelti į nusikalstamą veiklą, vagystes iš artimos aplinkos. Taip pat išgyveną stiprius neigiamus jausmus pralaimėjimo atvejais, atsiranda minčių apie savižudybę, jog nėra būdų kaip iškapstyti. Šeimyninis gyvenimas labai stipriai nukenčia, patiriamos skyrybos, gali prarasti darbą, ima streikuoti tiek fizinė tiek psichinė sveikata.

1.1.2 Pagalbos būdai asmenims, kenčiantiems nuo azartinių lošimų priklausomybė

Remiantis Walters (1999) anoniminių lošėjų grupes lankantys asmenys mano, kad lošimų priklausomybės neįveiksi, nes tai liga, kuri nėra pagydoma, bet gali būti sėkmingai pristabdyta. Šios priklausomybės gydymas pagrįstas asmens suvokimu ir pripažinimu, kad jis yra priklausomas. Tokie žmonės labai retai patys kreipiasi pagalbos į AL. Dažniausiai jie atvyksta paraginti artimųjų, atsitikus sukrečiantiems asmeninio gyvenimo įvykiams, taip pat po daugelio nesėkmingų bandymų savarankiškai įveikti šią priklausomybę. Kaip teigia Bulotaitė (2009) efektyviai paskatinti asmenį kreiptis pagalbos gali žmogus, kuris lošėjui yra autoritetas, kurio nuomonė jam yra tikrai labai svarbi.

Kaip rekomenduoja Walters (1999) reikia suprasti, kad pagalba prasideda nuo mąstymo atkūrimo, tam kad lošėjas pradėtų savo situaciją vertinti realiai, nes lošėjas dažnai yra patikėjimas išlošimo iliuzija, kuri įkyriai jį persekioja, pavyzdžiui „šį kartą tikrai pasiseks“. Gali būti taikoma individuali ir grupinė terapija, kurios metu stengiamasi išmokti stebėti savo elgesį bei jį keisti esant šalia lošimų įstaigų ar kitais atvejais kai yra reali galimybė palošti. Tokiu būdu stengiamasi išmokti atsispirti norui lošti,

specialistas padeda pastebėti ir pataria kaip reiktų keisti klaidingą mąstymą. Mokoma relaksacijos ir meditacijos būdų, kurios sumažina stresą, padeda žmogui atsipalaiduoti. Esant poreikiui, sveikimo procese dalyvauja ir lošėjo šeimos nariai, jie taip pat yra mokomi, kaip suprasti savo šeimos narį, kuris kenčia nuo lošimų priklausomybės, kaip su juo vėl konstruktyviai bendrauti, nekaltinant jo, o padedant ir palaikant jo sveikimo metu. Geriausių rezultatų pasiekama, kai priklausomas nuo lošimo asmuo naudojami profesionalių priklausomybės ligų specialistų pagalba ir aktyviai dalyvauja savitarpio pagalbos grupės veikloje, dalijasi savo patirtimi, bei gali gauti atgalinį ryšį iš kitų tokių patį likimą patyrusių žmonių, bei yra palaikomas savo artimųjų. Anoniminių lošėjų grupės remiasi tokiais pat principais, kurie taikomi AA draugijoje ir kitose priklausomybių savitarpio pagalbos grupėse. Šių grupių nariai taiko ir laikosi Minesotos (12 žingsnių) programos, kurios dėka žmogus keičia požiūrį į save, atranda naujas vertybes, išmoksta koreguoti gyvenimo būdą ir įveikti bei išgyventi abstinencijos (nelošimo) periodą. Remiantis Walters (1999) prevencijos būdai labai panašūs kaip ir kitoms priklausomybėms, remiamasi biopsichosocialiniu požiūriu:

Pirma fazė – kartu su specialistu, lošėjas turi įvardinti aukščiausios rizikos situacijas, kurios gali paskatinti vėl lošti, bet jos yra būdingos jam. Aukštos rizikos situacijomis yra laikoma kai asmuo gali prarasti kontrolės jausmą, kuris įtakotų jo atkrytį, vienam gali pakakti pamatyti kazino įėjimo iškabą, o kitą prikalbina draugai, tai taip pat labai individualios situacijos, priklausančios nuo žmogaus charakterio.

Antra fazė – numatyti ir suvaldyti aukštos rizikos situacijas pasitelkus įgūdžių tobulinimą – situacijų modeliavimas, praktikavimasis jas įveikti, grįžtamojo ryšio teikimas. Yra technika vadinama – atkryčio repetavimas – tokio repetavimo metu žmogus mokosi kaip reaguoti pamačius stimulą, kuris sukelia jam norą palošti, jis mokosi įvertinti situaciją, apgalvoti ar jam reikia eiti lošti, gali sugalvoti jam labiausiai tinkantį būdą, kuris pagelbėtų nuo atkryčio, pavyzdžiui skambutis savo globėjui iš AL.

Trečia fazė – aprėpia savikontrolės technikų įsisavinimą ir yra formuojamos sv–eiko gyvenimo būdo suvokimas, tuo pačiu kaip jis pats sau gali padėti ir kokią pagalbą gauti atkryčio metu.

Kaip ir psichologai, psichoterapeutai, taip ir socialiniai darbuotojai gali efektyviai dirbti su asmeniu, kuris yra priklausomas nuo lošimo. Bulotaitė (2009) siūlo motyvuojančio interviu metodą pagal Miller (1991), kurio metu aiškinamasi, kurioje elgesio keitimo stadijoje (svarstymo – ar aš sergu priklausomybe?; pasirengimo – aš sergu noriu pasveikti; veiksmų – ką galiu padaryti, kad pasveikčiau?; palaikymo – aš sutinku, kad sergu, bandysiu bendradarbiauti; atkryčio – noriu palošti, tai nieko tokio, nes jau kuris laikas nelošiau) yra asmuo. Tokio interviu tikslas yra sukelti diskusiją ne išorėje, bet kad pats asmuo susimąstytų savyje kokia situacija, ko jis nori. Taikomos integruotos motyvacinės strategijos lošėjui motyvuoti atsisakyti lošimų (patarimų davimas, barjerų griovimas, galimybių suteikimas, lošimo patrauklumo mažinimas, grįžtamojo ryšio suteikimas, tikslų atskleidimas, aktyvi pagalba). Visi šie būdai naudojami maišant kelis iš karto pagal asmens būseną, taip pat charakterį ir priklausomybės lygį,

taip pat įtraukiant jo artimuosius bei kitus specialistus. Manoma, kad nėra vieno universalaus būdo, kuris padėtų priklausomam nuo lošimo asmeniui atsikratyti lošimų priklausomybės, bet specialisto kūrybiškumas gali padėti asmeniui motyvuoti save ir norėti keisti požiūrį į savo situaciją, kuri yra įtakota azartinių lošimų.

Apibendrinant poskyrį galime teigti, jog azartinių lošimų priklausomybė yra tokia pat pavojinga kaip ir narkomanija bei alkoholizmas. Didžiausia rizikos grupė yra paaugliai ir vyrai. Ludomanija žlugdo asmens socialinį, profesinį ir asmeninį gyvenimą, įtraukia į nuskalstamą veiklą, patenka į aukštą savižudybės rizikos grupę. Ypatingai skaudžiai paveikia šeimos narius, taip artimus draugus. Pagalbą lošėjas gali gauti, kuri yra susijusi su klaidingo mąstymo atstatymu. Galima kreiptis į AL savitarpio pagalbos grupes, priklausomybės ligų centrus, psichologus, socialinius darbuotojus, tačiau pat lošiantis asmuo turi to norėti ir suprasti realią padėtį.

1.2 Azartinių lošimų situacijos analizė Lietuvoje

1.2.1 Azartinių lošimų mastas Lietuvoje

2015 m. rugsėjo 30 d. LTP pateikiamais duomenimis nuo 2004 m. kreipėsi 3871 asmuo su prašymais nebeįleisti į lošimų organizavimo vietas. Per 2014 metais gautų prašymų skaičius 417 (399 vyrai ir 18 moterys). 2014 metų pabaigoje pateiktų prašymų skaičius buvo 3546. Iki 2015 m. 08 mėn. 31 d. asmenų pateikusių prašymus padaugėjo 356 asmenimis per pastaruosius 8 šių metų mėnesius. Pateikta statistika atskleidžia situaciją, kiek oficialiai yra asmenų, kurie ateina ieškoti pagalbos ir suprastę, jog papuolė į priklausomybės tinklą ar paraginti artimųjų. Deja statistikos, kuri parodytų kiek asmenų lankosi, kaip dažnai, kokiose vietose populiariausia ši paslauga oficialiai nėra pateikiama. Dažniausiai prašymus neleisti lošti pateikia 18 – 49 metų vyrai (96% proc. prašymus pateikusių vyrų – 18 – 49 metų amžiaus). Bendrai 15% besikreipiančių sudaro 18-21 metų amžiaus asmenys, 44% – 21-29 metų, 25% – 30-39 metų, 11% – 40-49 metų, 6% – vyresni nei 50 metų Lietuvos gyventojai). (Lošimų priežiūros... 2014)

Grebliauskas (2008) išskiria jog azartinis lošimas, tai yra veikla, kuri tenkina tris sąlygas: 1) dvi ir daugiau šalių atlieka vertingą statymą; 2) šalys tikisi laimėti didesnę laimėjimą, nei buvo jų statymas; 3) kas tampa laimėtoju ar pralaimėtoju, priklauso nuo šalims nežinomo įvykių baigties. Lietuva yra priskiriama toms ES valstybėms, kuriose lošimų paslaugų vartojimas yra vienas iš mažiausių. Kaip teigiama Lošimų priežiūros tarnybos puslapyje pateikiamais azartinių lošimų ir loterijų organizatorių 2014 metų veiklos ataskaitos duomenimis 2013 m. pirmąjį pusmetį išlaidos lošimams Lietuvoje vienam gyventojui sudarė 46,23 Lt (13,39 EUR). Šią sumą sudarė išlaidos loterijoms - 13,31 Lt (3,85 EUR) bei išlaidos kitiems azartiniams lošimams - 32,92 Lt (9,53 EUR). Skaičiuojant išlaidas loterijoms vienam suaugusiam gyventojui jos sudarė 22,47 Lt (6,5 EUR), kitiems azartiniams lošimams - 55,54 Lt (16,08 EUR). Tačiau išlaidų loterijoms vienam suaugusiam gyventojui skaičius netikslus, nes Lietuvoje nėra

nustatyti amžiaus ribojimai gyventojams lošti loterijose (pirkti loterijos bilietus ir taip dalyvauti šiuose azartiniuose lošimuose), todėl loterijos bilietus gali įsigyti ir nepilnamečiai. Pastaruosius taip pat reikėtų įtraukti į lošiančių asmenų skaičių, siekiant nustatyti išlaidų loterijoms vienam gyventojui dydį. (Lošimų priežiūros...2014) Memorandume apie azartinių lošimų rinką Europos Sąjungoje ir Lietuvoje (2014) nurodoma, kad azartinių lošimų rinką Lietuvos Respublikoje yra suskaidyta į atskirus lošimo sektorius: loterijų paslaugos; lošimo namų paslaugos; lažybų paslaugos; B kategorijos lošimo automatų teikiamos paslaugos; totalizatoriaus paslaugos.

Remiantis memorandumo apie azartinių lošimų rinką Europos Sąjungoje ir Lietuvoje duomenimis (2014) Lietuvos azartinių lošimų rinkoje vyrauja lošimai, skatinantys didesnę prasišalošimo riziką. Lietuvos lošimų rinkoje kazino užima 31,48 % rinkos. (Memorandumas apie...2014) Tame pačiame dokumente galima rasti, jog loterijų veiklos rezultatai dažniausiai nėra įtraukiami prie azartinių lošimų organizatorių deklaruojamų rodiklių. Taip yra todėl, kad loterijos yra reglamentuotos atskiru loterijų įstatymu ir nėra įstatymiškai priskiriamos azartiniams lošimams Lietuvoje. Loterijų organizatorių patiriami finansiniai veiklos rezultatai nėra viešiniami, nes kol kas mūsų visuomenėje loterija suprantama kaip bendro su šeima leidžiamo laisvalaikio forma. Visuomenėje yra pripažįstama kaip nepavojinga, suteikianti galimybę už mažą sumą įsigijus bilietą laimėti keliasdešimt kartų didesnę sumą. Kiekvieną savaitę galime girdėti pasakojimus apie laimėtojų sėkmės istorijas ir kur jie panaudos laimėtas sumas, taip yra kuriama iliuzija, jog užtenka tik pirkti ir tikėtis, nes gali už 1 eurą pakeisti savo gyvenimą iš esmės. Analizuojant 2012 metais loterijų organizatorių veiklos duomenis, organizuotų loterijų bilietų pardavimai siekė 156,5 mln. litų. (Memorandumas apie...2014) Išmokėta laimėjimų - 74,2 mln. litų, t.y. 47 procentai nuo bilietų pardavimo apyvartos, nors kaip galima rasti loterijų įstatyme privaloma išmokėti ne mažiau 50 procentų laimėjimų nuo bilietų pardavimų apyvartos. (Lietuvos Loterijų įstatymas...2003)

Loterijų sektorius Lietuvoje priklauso privačiame sektoriuje, kuriame beveik visą loterijų rinką užima bendrovė UAB „Olifėja“. Panagrinėjus ES valstybių narių loterijų organizavimo situaciją, galime rasti, jog loterijos priklauso viešajam sektoriui arba priskirtinas viešojo ir privataus sektoriaus partnerystei, kurioje privatus operatorius yra atrenkamas viešo konkurso keliu. Lietuvoje teisė organizuoti loterijas įgyta natūraliai - tai reiškia nebuvo rengtas konkursas šiai paslaugos organizatoriaus vietai laimėti. Taip pat pelno dalį iš loterijų organizavimo gauna tik Lietuvos tautinis olimpinis komitetas, nes LTOK priklauso 51% UAB „Olifėjos“ akcijų. (Lietuvos tautinis...2015) Tuo tarpu kitos visuomenei reikšmingos sritys kaip kultūra, menas, labdaringa veikla, pajamų iš loterijų organizavimo negauna. Kaip teigiama memorandume dėl azartinių lošimų rinkos Lietuvoje ir ES (2014) loterijos yra apskritai yra organizuojamos pagal du modelius – pirmasis, kai loterijų organizavimas priklauso viešajam sektoriui (valstybė organizuoja loterijas). Taip pat, kai loterijos priklauso viešajam sektoriui, kartu gali veikti ir privačios – iš anksto numatytos paskirties, loterijos. Jų paskirtis – įvairių valstybės

numatytų programų finansavimas (iš surinktų lėšų teikti labdarą arba paramą tam tikriems, iš anksto numatytiems tikslams) (Memorandumas apie...2014) Ir antras kai valstybė šią teisę suteikia privačiajam sektoriui, įstatymiškai reglamentuodama lošimų veiklą ir taiko privalomus mokesčius pagal azartinių lošimų veiklos pobūdžio ypatybes. Tačiau reikia pabrėžti, kad Lietuvoje loterijos nėra įstatymiškai priskirtos azartiniams lošimams, tad joms nėra taikomi jokie papildomi mokesčiai. (Lietuvos Loterijų...2003)

Natūraliai kyla klausimas, kodėl pagal mokestinę sistemą, kuri Lietuvoje pritaikyta konkurencinei rinkai, taikoma ir vienvaldžiam loterijų organizatoriui, neturinčiam jokių konkurentų. Nes pagal mūsų mokestinę sistemą, esant konkurencijos nebuvimui, vienam monopolininkui turi būti taikomi didesni mokesčių tarifai, kurių nešamos pajamos būtų skiriamos įvairiems socialiniams projektams remti (kultūros, medicinos, sporto, švietimo). Remiantis šiuo aspektu vyriausybė turėtų persvarstyti mokestinės naštos padidinimą UAB „Olifėja“.

Azartinių lošimų organizavimo politika ir veikla, rūpinasi ne tik LPT, bet ir Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija (NLŽA), kuri yra pirmasis toks lošimų ir žaidimų verslo susivienijimas Lietuvoje. NLŽA savo internetiniame puslapyje yra išdėstę savo tikslus: siekia įtvirtinti lošimų rinką Lietuvoje, kuri atitiktų Europos sąjungos standartus, sąžiningumo ir atsakingo lošimų organizavimo, skaidrios lošimų rinkos užtikrinimo ir lošimų paslaugą padaryti kiek įmanoma socialiai atsakingais. Kaip teigia NLŽA, jie siekia priimtino visuomenės laisvalaikio praleidimo naudojantis žaidimų verslo siūlomomis paslaugomis. Asociacija vienija lošimų organizatorius, prietaisų tiekėjus ir jų priežiūros įstaigas. NLŽA skelbia, jog aktyviai dalyvauja visuomenės švietimo apie lošimus veikloje - buvo išleista knyga, publikuojami straipsniai žiniasklaidoje, atstovai dalyvauja televizijos laidose, bendrauja su užsienio valstybių lošimus organizuojančiomis įstaigomis. Taip pat kuria pasiūlymus ir bendradarbiauja su vyriausybe dėl lošimų ir žaidimų organizavimo Lietuvoje. (Nacionalinė lošimų....)

Tačiau 2012 metais NLŽA pateikė kreipimosi raštą dėl naujos valstybinės lošimų organizavimo politikos. Šiame kreipimesi dėstoma, jog negalima teigti, kad Lietuvoje per visus azartinių lošimų egzistavimo metus atsirado ryškių socialinių problemų - žmonės neprasilošė ir lošėjų, kurie užsiregistravo dėl prašymo nebeleisti lošti pateikimo procentas yra per mažas, kad būtų galima remtis teigiant realios lošimų priklausomybės keliamų problemų egzistavimą. Tačiau, kyla klausimas, kaip galima teigti, jog lošimo įpročiai Lietuvoje yra normalūs, jei neturime visiškai jokios tai pagrindžiančios statistikos, kuri turėtų būti renkama asmenims ateinant į lošimo įstaigas, jie turėtų registruotis, kad būtų galima matuoti lankymosi dažnį, populiariausią lošimų būdą ir vietas, pagaliau apsilankančių asmenų skaičių per dieną. Statistinių duomenų trūkumas yra viena iš ryškiausių šio tipo paslaugų organizavimo ydų. Vienareikšmiškai negalima remtis tik prašymų nelošti skaičiumi, nes jis atspindi tik vieną šios paslaugos pusę, pačią blogiausią – žmogaus kančią dėl priklausomybės nuo azartinių lošimų ir jos keliamų problemų. (Kreipimasis dėl2012)

Remiantis memorandumą dėl azartinių lošimų rinkos Lietuvoje ir Europos sąjungoje (2014) duomenimis, esant ganėtinai mažam lošimo paslaugų vartojimui Lietuvoje (nors trūksta ši teiginį įrodančių duomenų pagrįstų atliktų lošimo paslaugų paplitimo tyrimais), vis dėlto, kaip ir buvo minėta didžiąją azartinių lošimų Lietuvoje dalį sudaro aukštos rizikos pralošti savo statymą lošimai - lošimo namų, loterijų ir kai kurios lažybų paslaugos, internetiniai lošimai. Kazino paplitimas Lietuvoje yra vienas didžiausių tarp ES valstybių. (Memorandumas...2014) Esant dideliame lošimų prieinamumui sumažėja galimybės efektyviai taikyti lošimų organizavimo reguliavimo priemones, bei padidėja galimybės nepilnamečiams bei socialinėje rizikoje esantiems asmenims patekti į lošimus organizuojančias įstaigas bei prarasti savo pinigus ar net įklimpti į lošimų priklausomybę.

Kalbant apie pasiūlą įdomu panagrinėti azartinius lošimus organizuojančių įstaigų finansines ataskaitas. 2015 m. lošimų veiklos rodikliai per I ir antrą ketvirčius pagal Lošimų priežiūros tarnybos pateikiamas ataskaitas: lošimų organizatorių patirtos įplaukos iš parduotų žetonų/ bilietų/ kortelių - 337.699.307 EUR. Išmokėjimai laimėtojams/žetonų iškeitimas į pinigus - 297.667.479 EUR. Rezultatas iš lošimo veiklos (bendrosios lošimų pajamos) - 40.031.828 EUR. 2015 metais į valstybės biudžetą surinkta 7,54 mln. EUR loterijų ir azartinių lošimų mokesčio, iš kurių 1,76 EUR sumokėjo loterijų organizatoriai. (Lošimų priežiūros....2014)

Lietuvos azartinių lošimų sektoriuje egzistuoja šešėlinės ekonomikos dalis, kai atsiranda galimybės nelegaliai organizuoti azartinius lošimus internetu, naudojant panašius lošimų automatams įrenginius, siūlant lažybų paslaugas atlikti telefonu. Šiai veiklai atsirasti susidarė galimybės dėl nepakankamai gerai parengto azartinių lošimų įstatymo, jame pasigendama naujų nuostatų ypatingai dėl inovacijų azartiniuose lošimuose ir informacinių technologijų tobulėjimo. Galima sakyti, kad dabartinė azartinių lošimų politika nėra pakankamai šiuolaikiška ir realiai atitinkanti esamą situaciją. Lietuvoje yra siekiama išlaikyti mišrų lošimo paslaugų sektorių, tačiau dėl įvairovės bei paslaugos paplitimo masto nėra tinkamai organizuojamas teisinės bazės naujinimas bei pačios lošimų organizavimo politikos vykdymas. Europos sąjungoje į šią problematiką yra atkreiptas dėmesys ir tokios lošimų rūšys kaip B kategorijos automatai bei totalizatoriai yra ne tik griežtai teisiškai reglamentuoti bet ir atidžiai prižiūrimi politikos vykdytojų, siekiant apsaugoti visas visuomenės grupes nuo neatsakingo lošimo. Šie tikslai pateikiami ES rekomendacijose (2014) dėl internetinių lošimų teisinio reguliavimo šalyse narėse (Europos Komisijos.....2014), taip pat Europos parlamente skelbtame pranešime dėl azartinių lošimų vidaus rinkoje (2013), pagal jas itin svarbu atsakingai įvertinti internetinių lošimų įteisavimo pasekmės, suprantant kokį didžiulį poveikį šių lošimų įteisinimas gali turėti visuomenei, o ypač jos socialiai pažeidžiamoms grupėms, įskaitant ir nepilnamečius bei mažas pajamas gaunančius asmenis. Visuomenėje pasigendama išsamios informacijos apskritai kas yra azartiniai, juo labiau azartiniai internetiniai lošimai. (Europos parlamentas...2013)

Kaip teigiama LPT straipsnyje apie internetinius lošimus ES, Lietuvoje internetiniai lošimai iki pat 2015 metų buvo draudžiami. Tačiau nesunkiai buvo ir vis dar galima rasti svetainių siūlančių galimybę palošti internetu, jos dažniausiai būna registruotos užsienio šalyse. Dėl šios problemos, siekiant internetinių lošimų įteisavimo Lietuvoje yra parengtas įstatymo projektas, siekiama internetinius lošimus legalizuoti Lietuvoje, nurodant ir įteisinant atitinkamos apsaugos priemones, kurios užkirstų kelią vaikams ir jaunuoliams lengvai lošti internete. Tačiau šis įstatymo projektas nuo 2007 metų vis dar nėra priimtas, teisinantis kaip pastebi Gudavičius (2015) jog būtent ši pataisa paskatins asmenis įsitraukti į lošimus, padidins nelegalių lošimų veiklos galimybes, taip pat įstatymo priešininkai sako, jog taip bus įvedama interneto cenzūra Lietuvoje bei diskriminuojami užsienio internetinių lošimų organizatoriai ir jų paslaugos. Galima daryti kelis spėjimus: arba trūksta informacijos dėl būsimos naudos biudžetui iš būsimų gaunamų pajamų šioje srityje, arba lošimus organizuojančių bendrovių interesas yra labiau matomas, nes nesant statistikai ir realiems skaičiams, sunku suvokti, šios paslaugų krypties mastą bei galimą grėsmę. Vis dėlto 2015 m. 05 mėn. buvo priimtos ALĮ pataisos, kurios reglamentuoja nuotolinius lošimus, ribojant internetinių lošimų plėtrą, įvedant norinčiųjų lošti asmenų identifikavimą, apribojant nelegaliai veikiančių nuotolinių lošimų veiklą nevykdant internetinės erdvės cenzūros. (Lietuvos respublikos seimas...2015) Ilgai buvo diskutuojama dėl šių kelių pataisų priėmimo, nes privačiojo sektoriaus interesus ginantys seimo nariai itin aršiai stėjo prieš šių pataisų priėmimą, ypatingai buvo išryškintas internetinės cenzūros klausimas, remiantis tuo, kad demokratinėje valstybėje negali būti ribojama internetinė erdvė. Toks cenzūros nebuvimas internetinių lošimų organizatoriams atveria visas galimybes reklamuoti savo paslaugas, kad yra taip pat draudžiama ALĮ, bei proteguoti internetinius lošimus užsiimant SEO reklama, Google AD Words ir kitomis reklamavimosi internete paslaugomis – tai reiškia užsakovo reklamos iškėlimas į Google paieškos pirmąjį puslapį. (MarketRats)

1.2.2 Azartinių lošimų įstaigų organizuojamos prevencijos ir pagalbos lošėjams priemonės

Kaip pateikiama LPT internetiniame puslapyje publikuojamoje apžvalgoje daugiausiai Lietuvoje lošia ir prašymų nebeleisti lošti pateikia vyrai. Kai asmuo supranta, kad jis tapo priklausomu nuo azartinių lošimų turi kreiptis profesionalios konsultacijos ir specialistų pagalbos. Didžiuosiuose Lietuvos miestuose priklausomybės ligų centrai, teikia konsultacines paslaugas patologiniams lošėjams, tačiau dažnai šios konsultacijos yra mokamos, taip pat veikia AL grupės, jose už pagalbą mokėti nereikia. (Lošimų priežiūros tarnyba...2014)

2004 m. LPT pradėjo pirmąjį tokio pobūdžio savanoriško apsiribojimo nuo azartinių lošimų programos projektą. 2009 m. LPT komisija sukviėtė lošimų organizatorius pasirašyti susitarimą dėl savanoriško apsisprendimo nelošti užtikrinimo asmenims, kurie išreiškia tokį norą. Šiuo susitarimu siekiama užtikrinti, kad būtų minimalizuojamas piktnaudžiavimas lošimais ir dėl jų atsiradusi grėsmė

asmens psichinei sveikatai, socialinė ir ekonominė žala. Skatinamas atsakingas lošimas, stengiamsi padėti problemų dėl lošimų turintiems ir apsisprendusiems nelošti asmenims įgyvendinti šį apsisprendimą. Taip pat svarbus tikslas yra gerinti visuomenės informavimą apie piktnaudžiavimo lošimais daromą žalą žmonių gerovei. Tačiau 2012 m. kelios lošimus B kategorijos automatais organizuojančios bendrovės pasitraukė iš šio susitarimo gretų ir pradėjo vykdyti atsakingo lošimo praktikos kodeksą, kuris buvo parengtas NLŽA. Vadovaujantis juo, aukščiau minėtos lošimo bendrovės priima prašymus neleisti lošti iš lošėjų, kurie lošia tik B kategorijos lošimų automatų salonuose, kuriuose yra nuolatiniai klientai. Čia iškyla problema, priežiūros komisija nebuvo kviesta dalyvauti rengiant atsakingo lošimo praktikos kodekso projektą. Taip pat šio kodekso atsiradimas, lošimus organizuojančių bendrovių interesų išsiskyrimas ir savavališkas NLŽVA sprendimas, parodė, kokia nevieninga yra lošimų organizatorių ir priežiūros tarnybos nuomonė, dėl prevencijos ir pagalbos jau kenčiantiems nuo azartinių lošimų priklausomybės asmenims. Tai yra vienintelė pagalbos lošėjams forma, kurią siūlo lošimus organizuojančios įstaigos. Prevencijos ir vaikų ir paauglių apsauga nuo azartinių lošimų tarsi neegzistuoja. (Dėl susitarimo.....2012) Taip pat iš šios susidariusios situacijos galime teigti, jog reikalingas viršesnės institucijos įsikišimas, kuris padėtų šioms suinteresuotoms pusėms priėti vieningų sprendimų bei reikalingas tokių susitarimų teisinis reglamentavimas.

Azartinių lošimų priežiūrą ir kontrolę vykdo Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos Finansų tarnybos. Jų iniciatyva yra įkurtas projektas www.Nebenoriu-losti.lt ir yra skirtas lošėjams ir jų šeimos nariams. Šio projekto tikslai:

- Pateikti informaciją apie priklausomybę lošimams kaip pavojingą ligą bei socialinę problemą, atskleisti jos pasekmes ir pateikti realių žmonių patirties aprašymus;
- Pateikti pagalbos teikėjų kontaktus ir aprašymus, taip palengvinant asmeniui rasti pagalbą jo gyvenamojoje vietovėje;
- Visuomenės dėmesio atkreipimas į lošimų priklausomybę kaip problemą, informacijos apie atsakingą lošimą sklaida.

Išanalizavus puslapio www.Nebenoriu-losti.lt veiklą, galima sakyti, kad tai informacinio pobūdžio puslapis, kuriame pateikta informacija kur ieškoti pagalbos, pateiktos nuorodos ir kontaktai, taip pat publikuojami straipsniai susiję su lošimų tematiką, žmonių patirtimis. Pats puslapis nei socialinėje platformoje Facebook nei internete nėra labai išpopuliarintas ar pritraukęs didelį kiekį lankytojų, nes jis domina tik ieškančius pagalbos, jų šeimos narius, specialistus (socialinius darbuotojus, psichologus ir kita). Tad ketvirtasis tikslas, kuris būtų labai naudingas prevencijos tikslais - nelošiančios visuomenės dėmesio atkreipimas, kol kas deja yra mažiausiai įgyvendinamas. Taip pat nėra priemonių, kurios užtikrintų lankytojų statistikos duomenų kaupimą apie apsilankymų skaičių, lankytojų amžių, lytį. Iš to kyla klausimas - kaip pasiekti tą žmogų, kuris jau klimpsta į priklausomybę? Kaip tam užkirsti

kelią ir greičiau gauti pagalbą arba bent jau konsultaciją, kuri padėtų susiorientuoti kas vyksta, kad tų pateikiamų prašymų neleisti lošti kiekvienais metais mažėtų, o ne daugėtų kaip yra dabar.

Apibendrinant poskyrį galima teigti, jog Lietuvoje azartiniai lošimai yra populiarūs, lošėjų populiacija nėra didelė, bet yra organizuojami aukštos rizikos pralošti azartiniai lošimai. Pastebimas azartinių lošimų priklausomybės atsiradimas, kitų problemų kaip šešėlinė ekonomika egzistavimas. Susiduriame su internetinių lošimų reglamentavimo ir loterijų organizavimo problemomis. Tarp lošimų organizatorių ir lošimų priežiūros vykdytojų pastebimas nesutarimas dėl bendrų interesų, ypač dėl lošiančių asmenų, kurie nori ar yra parašę prašymą nebeleisti lošti apsaugos.

1.3 Lietuvos socialinės politikos kontekstas ir azartiniai lošimai

1.3.1 Socialinė politika Lietuvoje

Azartinių lošimų reguliavimas yra viešosios politikos sritis, priskirtina viešosios politikos formuotojų atsakomybei ir visuomenės interesai turi būti svarbiausias ir orientacinis vykdomos politikos orientyras. Politikos sprendimai yra įtakojami visuomenei priimtinių vertybių, kurios gali padėti formuojant visuomenės elgesį. Remiantis Dunn (2006) vertybės yra svarbu politikos formuotojui atliekant situacijos vertinimą ir reikalingų politikos priemonių kūrimą ir taikymą. Todėl politinis pasirinkimas apima autoritetinę vertybių pasiskirstymą. Socialinė politika privalo atidžiai stebėti ir spręsti visuomenėje susidarantiems naujas socialines problemas, kurios kelia grėsmę socialinei piliečių apsaugai, tai yra daroma remiantis vertybėmis kaip žmogaus orumas, laisvė, socialinis teisingumas. Lošimų reguliavimo nuostatos yra tarpusavyje susijusios, vieną kitą papildančios ir tarpusavyje sąveikaujančios, dėl ko tinkamų ir proporcingų reguliavimo priemonių visuma sudaro teisinę prielaidą užtikrinti pagrindinių valstybės lošimų politikos tikslų įgyvendinimą. Kaip teigia Guogis (2004) dėl šiuolaikinės globalizacijos atsirandančios socialinės problemos sukelia socialinę atskirtį, kuri yra socialinė grėsmė kur kas platesne prasme nei esame pratę suprasti ir kuri yra stipriai įtakota industrinių ir gamybinių procesų, šiuo atveju pramogų ir paslaugų sferoje. Todėl socialinės politikos sprendimai ir iniciatyvos, gali būti rimtas ir svarus žingsnis į azartinių lošimų situacijos sprendimą, prevencijos ir pagalbos lošiantiems vystymą, socialiai atsakingų įmonių tradicijos Lietuvoje plėtojimą, taip pat galimybę užtikrinti gauti finansavimą ir ekonominę paramą reikšmingiems socialinei politikai sektoriams: nevyriausybinėms organizacijoms, paramos ir labdaros fondams ir kita. Taip pat Lietuva stengtis pritaikyti ES numatomas rekomendacijas, nes yra ES pilnavertė narė.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos internetiniame puslapyje nurodoma, kad ji atlieka šias funkcijas, artimai susijusias su asmenų socialine apsauga:

- „koordinuoja asmenų, sergančių priklausomybės nuo psichotropinių medžiagų ligomis, nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, taip pat kitų socialinių grupių socialinės integracijos procesą“;

- „koordinuoja socialinės atskirties ir skurdo mažinimo politikos įgyvendinimą“;
- „bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų plėtros politikos srityje“. (Socialinės apsaugos.....)

Tai reiškia, kad Lietuvos socialinės politikos tiksluose jau nurodo, jog yra ginama asmenų sergančių priklausomybės ligomis interesai. Tačiau, vis dar nėra išryškinama priklausomybės nuo azartinių lošimų asmenų apsauga kaip specifinė. Taip pat kol kas nėra daug bendruomeninių organizacijų bei NVO, kurios rūpintųsi tokiais asmenimis bei jų šeimos nariais. To pasėkoje nėra užtikrinama ir lošėjų socialinės atskirties mažinimas, nes jie nėra Lietuvos politikoje išryškinti kaip rizikos grupė galinti patekti žemiau skurdo ribos. Kalbant apie ES ir Lietuvos socialinės politikos bendradarbiavimą yra išskiriama, kad:

- „pagal kompetenciją rengia ir derina Lietuvos Respublikos poziciją Europos Sąjungos institucijose ir jų darbo organuose nagrinėjamaiais klausimais, koordinuoja ministerijos valdymo sritims priskirtų valstybės institucijų ir įstaigų pozicijų rengimą ir derinimą Europos Sąjungos institucijose ir jų darbo organuose nagrinėjamaiais klausimais, taip pat teikia pastabas ir pasiūlymus dėl kitų valstybės institucijų rengiamų pozicijų“;
- „pagal kompetenciją analizuoja ir įgyvendina Europos Sąjungos politikos prioritetines nuostatas“;
- „pagal kompetenciją užtikrina efektyvų atstovavimą Lietuvos interesams Europos Sąjungos institucijose ir jų darbo organuose“;
- „pagal kompetenciją perkelia į nacionalinę teisę ir įgyvendina Europos Sąjungos teisę vykdo kitus Lietuvos narystės Europos Sąjungoje įsipareigojimus ir Europos Sąjungos teisės aktų nustatyta tvarka apie tai informuoja Europos Sąjungos institucijas“;
- „atlieka Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondo vadovaujančiosios, mokėjimo ir kontrolės institucijos funkcijas“. (Socialinės apsaugos.....)

Šiais punktais užtikrinama, jog Lietuvos socialinė politika domisi ir kiek įmanoma stengiasi pritaikyti ir įgyvendinti ES numatomas prerogatyvas ar sprendimus. Tačiau dažnai yra minima „pagal kompetenciją“ kas kelią klausimą, ar pakankamai plačiai ir lanksčiai savo kompetencijas socialinė politika Lietuvoje išnaudoja? Kalbant apie rizikos visuomenę, galime remtis Socialinių tyrimų instituto išleista monografija (2005) teigiama, kad posocialistinės valstybės, savo viduje yra įsitraukusios į įvairias veiklas, tuo pačiu ir į rizikos visuomenės erdvę su jai būdingais pavojais. Kartais grėsmes kaip azartinių lošimų grėsmę sunku įvertinti patiems dėl patirties nebuvimo, tačiau kaip ir teigiama monografijoje, daugelis bėdų dabar yra vertinama per ES normų pozicijas. Todėl labai svarbu, jog Lietuvos socialinės politikos formuotojai atkreiptų dėmesį į azartinių lošimų keliamas grėsmes, bei naudotųsi ES rekomendacijomis, gerą patirtimi ar praktiniais politikos formavimo bei priemonių metodais ir būdais.

Svarbu paminėti, jog Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teisės apibrėžia šias funkcijas:

- „rengia įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų ir kitų teisės aktų projektus, susijusius su valstybės politikos įgyvendinimu ministrui pavestose valdymo srityse“;
- „renka, kaupia, sistemina ir analizuoja informaciją, susijusią su ministrui pavestomis valdymo sritimis; analizuoja kitų valstybių patirtį, susijusią su ministrui pavestomis valdymo sritimis“;
- „pasitelkti ministerijų ir Vyriausybės įstaigų, taip pat kitų įstaigų ir organizacijų atstovų ir specialistų, susitarusi su jų vadovais, ministerijos sprendžiamoms problemoms nagrinėti, sudaryti komisijas (darbo grupes) įstatymų ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų projektams rengti“;
- „nustatyti įstaigoms prie ministerijos veiklos tikslus ir uždavinius, kontroliuoti jų įgyvendinimą, tikrinti pagal kompetenciją šių įstaigų veiklą, vertinti veiklos ataskaitas, prireikus teikti joms metodinius nurodymus“. (Socialinės apsaugos.....)

Remiantis pateikta informacija, galime kalbėti apie socialinės politikos įtaką formuojant politikos sprendimus vienais ar kitais klausimais. Jei socialinė politika azartinių lošimų problematiką vertintų kaip reikalaujančią jos dėmesio, galėtų inicijuoti teisinės bazės pokyčius ar paskatinti atsakingas už azartinius lošimus institucijas veikti šia linkme, kurti darbo grupes, vertinti kaip yra atliekama siūloma veikla. Tačiau šiuose punktuose vėl susiduriama su kompetencijomis bei pavestomis sritimis, kurios gali būti ne taip lanksčiai vertinamos dėl biurokratinių apibrėžčių. Anot Vilpišausko ir Nakrošio (2003), dar 1997 metais Europos Komisija visuose savo nuotoliniuose pranešimuose apibūdino Lietuvos valstybės tarnybą kaip nepakankamai profesionalią. To pasėkoje 1999 metais buvo priimtas Valstybės Tarnybos įstatymas, vėl keistas 2002 metais, tad kol kas yra anksti vertinti kaip jis pasiteisino dėl profesionalumo padidėjimo. Tačiau galime kelti klausimą ar mūsų socialinė politika ir jos tarnautojai geba esamuoju laiku reaguoti į naujas socialines problemas ir jų keliamas grėsmes?

Visa anksčiau nurodyta veikla svarbi tuo, kad jos pagrindu valstybės socialinė politika turėtų aktyviau įsitraukti į azartinių lošimų priežiūrą ir jos valdymą, prevencijos programų ir priemonių kūrimą, socialiai atsakingo verslo plėtojimą, naujų ekonominių pajamų paiešką jau esantiems paramos ir prevencijos būdams, bei naujiems kurti.

Lietuvos socialinės politikos formuotojai, galėtų skatinti atsakingai organizuoti azartinius lošimus, nes išsivysčiusiose šalyse savo klientais besirūpinantys bei ilgalaikę verslo perspektyvą matantys lošimo organizatoriai (Pvz. Šveicarija) supranta prevencinių priemonių reikšmę ir joms neprieštarauja, todėl prevencinės priemonės atneša apčiuopiamų rezultatų. Remiantis Sadauskaite (2007) prevencijos tikslas – suteikti informaciją visuomenei, kaip azartiniai lošimai gali neigiamai paveikti asmenų asmeninį, socialinį ir profesinį gyvenimą, taip pat sukelti psichologines, emocines problemas, kurios veda į nusikalstamų veikų įvykdymą, suicidinių minčių atsiradimą bei savižudybę. Taip pat sukelti tokias problemas kaip finansines ir psichologines lošėjo šeimos nariams. Skleidžiant tokią informaciją, nėra siekiama visuomenės įbauginti ar nuteikti visuomenę lošimus. Siekiama parodyti, kad azartiniai lošimai

yra tik galima laisvalaikio leidimo forma/pramoga, tačiau turi būti akcentuojama, jog kai kuriems asmenims (ypatingai azartiškiems iš prigimties) ji gali tapti rimta psichologine problema ir peraugti į sudėtingą pataloginį potraukį – ludomaniją. Vaizdingai parengtos interneto svetainės patraukia dėmesį labiau nei įprastinės publikacijos, nes tokio pobūdžio informacija turi būti pateikiama patraukliai ir informatyviai. Dėka jų galima visuomenę informuoti apie lošimo žalą, ypač tarp vaikų ir paauglių, nes jie labai daug laiko praleidžia naršydami internete. Šiems būdams antrina ir Grebliauskas (2008) išryškindamas, jog reguliuojant azartinius lošimus yra būtina atsižvelgti visų lošimų organizatorių socialinę atsakomybę, informacijos apie lošimų rinką viešinimą, informacijos apie lošimų žalą viešinimą, atlikti stebėseną kaip azartiniai lošimai įtakoja visuomenės procesus. Asmenims, jau turintiems didesnių ar mažesnių problemų dėl nesaikingo lošimo, taikomos antrinės prevencijos priemonės. Viena jų – savanoriško lošimo apribojimo programa, šiuo metu vykdoma visame pasaulyje. Panašia programa naudojasi ir Lietuvos lošimų organizatoriai. Programos esmė – asmuo pasirašo sutartį su lošimo organizatoriais ir iš anksto numatytą laiką neįleidžiamas į lošimo namus.

ES savo pranešime spaudai dėl internetinių lošimų (2014) sukūrė visą azartinių lošimų organizavimo kontrolės ir priežiūros mechanizmų atnaujinimus bei veiksmus, ką galima pritaikyti. Pagal jį valstybės narės iš esmės gali laisvai nustatyti internetiniams lošimams organizavimo politikos tikslus, tačiau ES internetinių lošimų politika bus sėkminga tik tuo atveju, jei nacionalinės teisės aktai atitiks ES siūlymus. ES Komisija sukurs ekspertų grupę, kuri valstybėms narėms padės keistis reguliavimo patirtimi. Tai padės Europos Sąjungoje plėtoti gerai reguliuojamą, saugesnį internetinių lošimų sektorių, kuris padėtų atitraukti vartotojus nuo nereguliuojamų svetainių. Svarbu pažymėti, jog internetu naudojasi 75 proc. jaunesnių nei 17 metų Europos piliečių, būtina pasirūpinti vaikų ir kitų pažeidžiamų grupių apsauga. Yra skatinama plėtoti geresnį, kokybišką internetinių svetainių patikros filtrą, kuris sumažintų galimybes nepilnamečiams registruotis ir internete lošti azartinius lošimus. Raginama azartinius lošimus reklamuoti atsakingiau ir geriau informuoti tėvus apie grėsmes, susijusias su lošimais. Reikia apsaugoti ne tik nepilnamečius, bet ir tuos piliečius bei šeimas, kurie jau nukentėjo nuo lošimo priklausomybės (tokių yra 0,5–3 proc. visų gyventojų) arba nuo kitų su lošimu susijusių sutrikimų formų, ir rasti veiksmingų gydymo ir prevencijos metodų, tam reikalinga geriau suprasti tokios priklausomybės priežastis. Grebliauskas (2008) savo išvadose rašo, jog valstybės įtakojama lošimų reguliavimo sistema turi sieti ir neigiamų lošimo padarinių prevenciją bei socialinę reklamą.

Kitas svarbus tikslas – vykdyti šešėlinės ekonomikos prevenciją azartinių lošimų segmente. Internetiniai lošimai nėra ribojami sienų, todėl valstybėms narėms tampa tikru išūkiu veiksmingai taikyti kovos su sukčiavimu mechanizmus. Norint visapusiškai spręsti šią problemą, reikia metodų, dėl kurių sutartų ES, valstybės narės ir internetinių lošimų sektoriaus atstovai, taip pat kurie būtų pakankamai inovatyvūs ir atitinkantys šiandieninės internetinės erdvės situaciją.

Tikslas išsaugoti sąžiningumą sporte (nesudaryti terpės susitarimams dėl varžybų baigties) turi būti svarbus ir įgyvendinamas per aukštos kokybės valstybinį bendradarbiavimą. Susitarimai dėl varžybų baigties iš esmės prieštarauja pamatiniams sporto principams – sąžiningumui ir varžymuisi. Kovodama su tokiais susitarimais ES Komisija skatins sparčiau keistis informacija, taikyti pranešimo apie neleistiną elgesį mechanizmus, o suinteresuotąsias šalis, operatorius ir reguliavimo įstaigas – nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu bendradarbiauti, kad būtų apsaugotas sporto varžybų sąžiningumas, vykdoma šviečiamoji ir sportininkų sąmoningumo ugdymo veikla.

Komisija priims tris valstybėms narėms skirtas rekomendacijas dėl: bendros vartotojų apsaugos, atsakingo lošimų reklamavimo ir susitarimų dėl varžybų baigties prevencijos ir kovos su tokiais susitarimais. Numatoma ir kitų priemonių, kaip antai remti tėvų kontrolės priemonių lyginamąją analizę ir testavimą; išplėsti kovos su pinigų plovimu direktyvos taikymo sritį; skatinti tarptautinį bendradarbiavimą susitarimų dėl varžybų baigties prevencijos klausimais. Valstybės narės taip pat raginamos, vykdyti apklausas ir rinkti duomenis apie su lošimais susijusius sutrikimus; skatinti rengti teisėjų mokymus sukčiavimo ir pinigų plovimų klausimais ir įsteigti nacionalinius ryšių centrus, kurie sietų visas kova su susitarimais dėl varžybų baigties suinteresuotas organizacijas. (Europos parlamentas....2013)

Skaitant Lietuvos sveikatos apsaugos ministerijos parengtą 2014 – 2016 metų strateginį veiklos planą, konkrečios informacijos apie programos siūlymus azartinių lošimų tema rasti nepavyko, tačiau buvo rasta, jog į šią problematiką dėmesį yra atkreipę Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės komisija (NTAKK) veikianti nuo 2004 metų, kuri siekia mokslu grįstą psichiką veikiančių medžiagų vartojimo ir lošimų prevencijos ir kontrolės priemonių įgyvendinimo. (Lietuvos respublikos sveikatos ministerijos...2014) Savo tikslais jie deklaruoja, jog siekia kurti, pritaikyti įvairias prevencijos programas bei aktyviai dalyvauti Lietuvos ir ES vykdomose programose, konferencijose ir skleisti informaciją apie priklausomybių žalą. (Nacionalinė tabako ...) NTAKK puslapyje skelbiamas teisės psichologo Meiženio straipsnis (2015), kuriame aptariama ALĮ pateikimų dėl internetinių lošimų bei stebimasi, kaip kai kurie sprendimai, kurie yra labai palankūs azartinių lošimų organizatoriams yra priimami greitai ir be didelių svarstymų, o naudingi įstatymo apribojimai, internetinių lošimų reglamentavimas bei apribojimai, kuriais būtų apsaugoti paaugliai guli Seimo stalčiuose metų metus. (Nacionalinė tabako)

Šiame poskyryje buvo aptartas Lietuvos socialinės politikos kontekstas piliečių socialinės apsaugos kontekstu. Svarbu paminėti, jog Lietuvos socialinė politika teigia, jog saugo asmenis, sergančius priklausomybėmis ar patiriančius kitus socialinius sunkumus, tačiau realių programų nevykdo, kurios būtų orientuotos būtent į azartinių lošimų keliamą problematiką. Taip pat buvo aptartas bendradarbiavimas su ES bei trumpai paminėta galimos taikyti prevencijos formos bei kiti būdai, kurie padėtų efektyviai reguliuoti azartinius lošimus, ypatingai internetinius lošimus ir jų prieigą

nepilnamečiams. Išryškintas tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir bendro sutarimo siekiant apriboti nepilnamečių prieigą prie bet kokio pobūdžio azartinių lošimų.

1.3.2 Gerosios užsienio valstybių azartinių lošimų reguliavimo praktikos pavyzdžiai socialinės politikos kontekste

Norint aptarti gerosios patirties pavyzdžius būtų tikslinga aptarti geriausiai su azartinių lošimų problematiką besitvarkančios šalies pavyzdį. Remiantis Arasimavičiumi (2008) Šveicarija yra laikoma azartinių lošimų teisinio reguliavimo pavyzdžiu. Pagal Šveicarijos Federalinės Tarybos priimtus nuostatus (2015) kazino yra įpareigoti patys parengti ir taikyti priemones, kurios padėtų kovoti su priklausomybės nuo azartinių lošimų atsiradimu pagal tam tikrus kriterijus. Pagrindiniai kriterijai yra: 1) prevencija bei ankstyvas, asmenų linkusių į pataloginį lošimą, nustatymas, 2) specialūs kazino darbuotojų mokymai ir nuolatinis žinių atnaujinimas, 3) duomenų apie lošimų priklausomybę rinkimas. (Swiss Federal Council, 2015) Kazino pajamos yra apmokestinamos ir iš šio mokesčio finansuojama Šveicarijos socialinio draudimo sistema. Mokestis gali svyruoti nuo 40% iki 80%, o konkretų mokesčio dydį kiekvienam kazino individualiai nustato Šveicarijos federalinė taryba. Kazino gali prašyti sumažinti mokesčių našta, jei finansinė kazino būklė silpna.

Šveicarijos kazino įpareigojami parengti ir vykdyti priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos priemones, todėl viena iš tokių priemonių yra draudimas asmenims, kuriems pasireiškia priklausomybės nuo lošimų požymiai, lošti azartinius lošimus. Personalas yra specialiai apmokytas ir jei pastebi, kad žmogų kamuoja suicidinės mintys, agresijos priepuoliai patyrus pralaimėjimus, jei žmogus lošia ir nesustoja net jai jam reikia pasinaudoti tualetu ir kita. Uždraudimo proceso eiga panaši į teismo procesą, kurio metu leidžiama pasisakyti ir lošėjui. Jei priimamas sprendimas uždrausti asmeniui lošti azartinius lošimus, asmuo turi teisę tokį sprendimą apskųsti praėjus ne mažiau kaip vieniems metams, tačiau tokiu atveju privalo pateikti įrodymus, jog jis geba lošti atsakingai. Tokiais įrodymais gali būti banko informacija apie reguliarias asmens finansines operacijas.

Pagal tokį azartinių lošimų organizavimo kontrolės modelį, kuris taikomas Šveicarijoje, pastebima jog, aktualu yra visuomenės narių apsauga nuo azartinių lošimų keliamų grėsmių. Taip pat kaip prevencijos priemonė taikoma įvairūs kazino platinami lankstinukai, kuriuose yra svarbiausia informacija apie potencialias grėsmes, tykančias lošėjų, anketos, kuriomis naudodamasis lošėjas pats galėtų pasitikrinti ar gali save priskirti tam tikrai rizikos grupei, taip pat lankstinukuose nurodomos veikiančios socialinės pagalbos tarnybos ir jų telefonai ar kita kontaktinė informacija. (Mokslinės studijos...2004)

Už ES ribų taip pat yra taikomos anketos ir įvairaus pobūdžio lankstinukai apie potencialią lošimų priklausomybės grėsmę, praktikuoja ir JAV, UK bei Australija. Masačiūtse „Council on compulsive gambling“ (2003) pristato anketą „Your first step to change“, ji pasiekama visiems asmenims internete,

bei galima pasirinkti iš kelių kalbų. Anketa nėra gąsdinančio ar moralizuojančio, gėdinančio pobūdžio. Tai teiginiai, kuriuos reikia priskirti ar tinka asmeniui ar ne, jie labiau orientacinio pobūdžio, gelbstintis geriau suprasti savo būseną ir atsiradusius nebūdingus jausmus, kurie gali kilti asmeniui, kuris jau pradeda suprasti, kad kažkas yra negerai, per daug laiko ir pinigų iššvaistoma lošimams, blogėja santykiai šeimoje, profesinėje veikloje ar emocinėje būsenoje. (Massachusttes....2003)

Taip pat JAV Toronto Responsible Gambling Council savo internetiniame puslapyje skelbia įvairią informaciją apie ludomanijos grėsmę, ką daryti, jei jauti, kad įsitraukei per daug, taip pat nurodomi vietiniai pagalbos kontaktai ir būdai. (Nacional Council...2012)

Amerikiečių Problem Gambling Institute of Ontario (2015) instituto internetiniame puslapyje išskiriama paauglių ir studentiško amžiaus jaunimo įsitraukimo į azartinius lošimus problematika. Puslapyje pateikiama prevencinio tipo informacija tėvams, mokytojams, dėstytojams ir patiems jaunuoliams. Šiame puslapyje galima rasti informaciją, kad ankstyvame amžiuje (8m.) vaikai ima domėtis tokiomis laisvalaikio formomis kaip lošimai, kas palaipsniui augant, gali virsti tikra priklausomybe. Taip pat YMCA Youth Gambling Awareness Program vykdoma JAV Toronte, kuri siūlo nemokamą pagalbą, prevencijos programas, pagalba sveikstant bei reabilituojantis resocializuotis visuomenėje. Pagrindinis prevencijos programos tikslas, per bendruomenę šviesti ir informuoti jos narius, ypač vaikus bei jaunuolius apie lošimų keliamas grėsmes, priklausomybę, skatina vaikus suprasti, kada lošimas yra socialiai priimta lošimo forma ir kada tampa priklausomybės iškreipta, asmeninį gyvenimą uzurpuojanti liga. Tokios prevencijos grupelių suburiamos ne tik seminarams ir bendruomenės švietimui, bet aktyviai dalyvauja įvairių visuomeninių renginių metu, supažindina žmones neformalioje aplinkoje su šia problematika. Taip yra skleidžiama informacija mažiausiais kaštais, bet pasiekia daug žmonių. Taip pat aktyviai prisideda bendruomenės mokyklų mokytojai, rengia paskaitas - diskusijas su mokiniais/ studentais, padeda sužinoti, kokie požymiai rodo, per didelį susidomėjimą lošimais. (Problem Gambling....2015)

Kanados mokslininkas Korn (2000) savo darbe nagrinėja lošimų problematiką Kanadoje iš visuomenės sveikatos perspektyvos, išryškindamas tokias su lošimu susijusias problemas kaip jaunuolių įsitraukimas į lošimus, šeimos disfunkcijų atsiradimas, azartinių lošimų priklausomybė. Diskutuojama apie socialinių ir ekonominių kaštų bei pajamų problematiką ir sveikatą. Teisėtvarkos leidėjai bei socialinės politikos atstovai Kanadoje išreiškė didelį susirūpinimą dėl augančio įsitraukimo į lošimus. Suaugę lėčiau, bet tendencingai įsitraukia į šią veiklą, o jaunimo ir vaikų tarpe pastebimas didelė įtrauktis ir susidomėjimas. Labiausiai tam įtakos turi informacinių technologijų plėtra azartinių lošimų segmente bei video loterijų terminalų prieinamumas. Išvados ir rekomendacijos siūlo, socialinei politikai įvairių šios problemos sprendimo būdų:

- Stebėti ar azartinių lošimų organizatoriai nepiknaudžiauja siūlydami/reklamuodami savo paslaugas. Taip stengiamasi apsaugoti nuo žalingo lošimo reklamos poveikio. Negalima proteguoti išlošimų, taip priviliojant potencialius klientus.
- Lošimus organizuojančios įstaigos, turi prisidėti prie savo bendruomenės ir visuomenės gerovės.
- Turi prisidėti prie pirminės ir antrinės prevencijos programų tobulinimo bei prieinamumo didinimo.
- Turi būti pateikiama visa informacija apie lošimų priklausomybės riziką bei pagalbos būdus pačiose lošimus organizuojančiose įstaigose.

Kaip teigia mokslininkas savo išvadose, Kanados socialinė politikos ir kitos suinteresuotos piliečių gerove grupės atkreipė dėmesį ir yra atsakingi už išmintingus sprendimus, dirbant su šia problematika bei piliečių gerove.

Šiame poskyryje buvo aptarta geroji užsienio valstybių praktika, sprendžiant azartinių lošimų problematiką - pagalbos ar informacijos apie ją teikimą, kaip socialinė politika Kanadoje ir Šveicarijoje reaguoja į lošimų keliamas problemas, kokius būdus naudoja. Ypatingai skyriuje buvo išryškinta Šveicarijos patirtis nes ji pripažįstama geriausia pasaulyje. Aptarus patirtį pastebima, jog ypatingas dėmesys yra skiriamas visuomenės švietimui azartinių lošimų tema, siekiama atskleisti azartinių lošimų galimas grėsmes, paaiškinti kas tai ne tik vaikams, bet ir tėvams, mokytojams.

1.3.3 Azartinių lošimų reguliavimo būdai socialinės politikos kontekste

Europos Komisija priėmė rekomendacijas dėl internetinių lošimų paslaugų (2014) kaip jau buvo minėta anksčiau šiame darbe. ES ragina valstybių narių azartinių lošimų organizatorius bei politikos formuotojus atkreipti dėmesį į azartinių lošimų keliamą grėsmę, stengtis mažinti šios paslaugos prieinamumą ypač nepilnamečiams, stengtis organizuoti juos taip, jog asmenys galėtų išvengti įsitraukimo į priklausomybę, taip pat nepatirti finansinių nuostolių, asmeninių ir profesinių praradimų Komisijos rekomendacijoje (2014) išdėstyta keletas principų, kuriuos valstybės narės raginamos įtraukti į savo azartinių lošimų organizavimo taisykles:

- Lošimų interneto svetainėse turėtų būti nurodoma su azartiniais lošimais susijusi rizika, vartotojas turi būti pilnai supažindinamas su šia informacija. Taip pat turi būti atsakingai vykdoma komercinė komunikacija (reklama ir rėmimas).
- Valstybės narės privalo užtikrinti, kad internetiniai ir kiti lošimai nebūtų prieinami nepilnamečiams (privaloma asmens registracija).
- Turi būti reglamentuojamas registracijos procesas atsidarant lošėjo paskyrą, kad vartotojai turėtų pateikti informaciją apie amžių ir tapatybę, kurią organizatoriai galėtų patikrinti. Taip organizatoriai taip pat galėtų stebėti lošėjų elgesį ir prireikus pranešti apie pavojų.

- Turėtų būti numatyta nuolatinė parama ir informaciją apie jo lošimo istoriją (laimėjimus ir pralaimėjimus) lošėjui, kad jis galėtų suprasti kokia jo situacija ir taip permąstyti savo lošimų įpročius, taip pat jį išpėtų apie praleidžiamą laiką šiai pramogai.
- Lošėjams turi būti prieinama telefoninė pagalba ar galimybė atsisakyti lošimų internetu teikėjo paslaugų.
- Negalima viešinti informacijos susijusios su laimėjimais ar galimybe užsidirbti ar pagerinti savo finansinę padėtį lošiant azartinius lošimus. Atsakingai reguliuojama bet kokia su azartiniais lošimais susijusi reklama.
- Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad darbuotojai internetu bendraujantys su žaidėjais galėtų juos tinkamai informuoti esant poreikiui gauti pagalbą bei apie jo lošimo istoriją.

Valstybės narės raginamos kurti lošėjus informuojančias programas apie probleminio lošimo pasekmes, bei rinkti informaciją apie lošėjų registraciją. Taip pat valstybės turi organizuoti atsakingus internetinių lošimų naujųjų reguliavimo būdų kokybės bei naudojimo vertintojus, kurie galėtų teikti ataskaitas apie jų efektyvumą bei naudą.

Turėtų būti sukurti teisiniai mechanizmai, kurie reglamentuotų realias teisines lošimus organizuojančių bendrovių atsakomybes, tai būtų daug efektyviau nei kurti naujas institucijas bendrovių priežiūrai. (Europos Komisijos....2014) Be ES rekomenduojamų būdų Lietuvos Respublika galėtų perimti ir jau praktikoje patikrintą Šveicarijos patirtį ir lošimų bendrovėms nustatyti įsipareigojimus, pavyzdžiui: imtis priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos priemonių, mokyti savo personalą atskirti problemų dėl lošimo turinčius asmenis ir imtis priemonių šioms problemoms šalinti, rinkti duomenis klientų lankomumą, ypačingai tų, kurie gali būti linkę į probleminį lošimą. Taip būtų tobulinama pati azartinių lošimų priežiūros sistema, objektyviau būtų galima reaguoti į visuomeninius pokyčius ar naujai išryškėjusias problemas. Šie įpareigojimai lošimo bendrovėms galėtų būti įtraukti į azartinių lošimų licencijavimo taisykles. (Europos Komisijos....2014)

Šiuo metu vienintelė galima pagalba nuo azartinių lošimų priklausomiems lošėjams yra jų pačių sukurtos nevyriausybinės savitarpio pagalbos organizacijos AL, tačiau jos tik iš dalies padeda, nes jų kol kas nepakanka, be to joms sunku išsilaikyti, nes jose besilankantys nariai tik simboliškai aukoja, grupės poreikiams patenkinti, už gaunamą pagalbą grupėje nereikia mokėti jokio mokesčio. Siekiant sukurti realią kovos su šia priklausomybe sistemą minėtų organizacijų veikla turėtų būti skatinama valstybiniu lygiu. Turėtų būti rengiamos specialios papildomos šių organizacijų veiklos finansavimo programos bei skatinamas tokių grupių kūrimasis visoje Lietuvoje ne tik didžiuosiuose miestuose. (Memorandumas...2014)

2014 metais Ispanijos mokslininkų atliktas „Gambling in Spain: update on experience, research and policy“ tyrimas, remiantis ankstesnių metų nuomonių tyrimais, atskleidė, jog Ispanijoje kaip ir visoje Europoje labai išaugo lošimų mastas, ypačingai per kelerius paskutinius metus pastebimas

internetinių lošimų paklausos augimas, kas privertė Ispanijos vyriausybę susirūpinti ir imtis veiksmų t.y. teisinės bazės bei kontrolės priemonių griežtinimo šiam paslaugų sektoriui. Pastebima tendencija, jog Ispanijoje lošimai ypatingai internetiniai dar labiau išplis dėl informacinių technologijų plėtros.

2014 metais mokslininkės Goudriaan atliktas tyrimas „Gambling and problem gambling in the Netherlands“ Olandijoje atskleidė, kad lošimų mastas ir problematika ganėtinai stabili, tačiau trūksta mokslinių tyrimų, ypatingai longitudinalių tyrimų dėl aiškesnio lošimo poveikio asmenims. Lošimų priežiūra, įstatyminė bazė bei kontrolės priemonės buvo sugriežtintos, dėl potencialios lošimo monopolio atsiradimo grėsmės.

Šiame poskyryje buvo aptartos realiai pritaikomos, kokias siūlo ES savo rekomendacijose priemonės ir jau taikomos priemonės, po atliktų tyrimų, kurie atskleidė lošimų problematiką ir privertė atkreipti politikos formuotojus dėmesį į šią sritį. Taip pat svarbu paminėti, kad yra išreiškiamas poreikis moksliniams tyrimams, kurie detaliau atskleistų azartinių lošimų problematiką.

Apibendrinant pirmąjį skyrių galime teigti, jog azartinių lošimų priklausomybė yra tokia pat pavojinga kaip ir narkomanija bei alkoholizmas. Didžiausia rizikos grupė yra paaugliai ir vyrai. Ypatingai skaudžiai paveikia šeimos narius, taip arimus draugus. Pagalbą lošėjas gali gauti, kuri yra susijusi su klaidingo mąstymo atstatymu. Galima kreiptis į AL savitarpio pagalbos grupes, priklausomybės ligų centrus, psichologus, socialinius darbuotojus.

Lietuvoje azartiniai lošimai yra populiarūs, lošėjų populiacija nėra didelė, bet yra organizuojami aukštos rizikos pralošti azartiniai lošimai. Pastebimas ir kitų problemų kaip šešėlinė ekonomika egzistavimas. Susiduriame su internetinių lošimų reglamentavimo ir loterijų organizavimo problemomis. Tarp lošimų organizatorių ir lošimų priežiūros vykdytojų pastebimas nesutarimas dėl bendrų interesų, ypatingai dėl lošiančių asmenų, kurie nori ar yra parašę prašymą nebeleisti lošti apsaugos.

Svarbu paminėti, jog Lietuvos socialinė politika teigia, jog saugo asmenis, sergančius priklausomybėmis ar patiriančius kitus socialinius sunkumus. Tačiau nevykdo jokių prevencijos programų lošėjams ar visuomenei informuoti apie azartinių lošimų keliamas problemas.

Nagrinėjant gerąją užsienio valstybių praktiką, (Kanados ir Šveicarijos pavydžiai) socialinė politika reaguoja į lošimų keliamas problemas. Detaliau nagrinėjama Šveicarijos patirtis, nes ji pripažįstama geriausia pasaulyje.

Aptariant realiai pritaikomas priemones, nagrinėjama kokias siūlo ES savo rekomendacijose priemonės. Svarbu, jog atliktų tyrimų, kurie atskleidė lošimų problematiką Europoje buvo atkreipti politikos formuotojų dėmesį į šią sritį. Taip pat svarbu paminėti, kad yra išreiškiamas poreikis moksliniams tyrimams, kurie detaliau atskleistų azartinių lošimų problematiką.

2. AZARTINIŲ LOŠIMŲ TEISINIS REGULIAVIMAS

2.1 Azartinių lošimų reglamentavimo Lietuvoje analizė

Azartinių lošimų reguliavimas reikalingas tam, kad užkirsti arba sumažinti žalą visuomenei, kuri atsiranda dėl azartinių lošimų. Remiantis Grebliausku, Kacu, Petrošiu, Sesicku (2008) išskiriami šie pagrindiniai politiniai principai, kuriais remiantis siekiama užtikrinti azartinių lošimų reguliavimą:

- Formuoti objektyvią visuomenės nuomonę apie lošimus.
- Apsaugoti lošimo įstaigų lankytojus nuo azartinių lošimų žalos.
- Apsaugoti visuomenę nuo azartinių lošimų žalos.
- Nustatyti pagrįstus šiai verslo sferai mokesčius.
- Skatinti turizmą tarp miestų.
- Skatinti lošimo paslaugų eksportą.

Kaip savo magistro darbe rašo Lazauskaitė (2010) lošimai kaip pramoga buvo populiarūs visada. Legalizuoti lošimai tapo verslu, iš kurio didelę finansinę naudą gauna ne tik juos organizuojančios įmonės, bet ir valstybės – mokesčių gavimas į biudžetą. Kaip teigia Grebliauskas (2008) azartinių lošimų keliami žala yra žymiai didesnė nei iš jų gaunama nauda. Padariniai yra tokie kaip azartinių lošimų priklausomybė, nusikaltimai, savižudybės. Sovietmečiu azartiniai lošimai buvo uždrausti, o 1990 metais atkūrus Lietuvos Respubliką azartinių lošimų verslas nereglementuotas. 2001 m. gegužės 17 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Azartinių lošimų įstatymą, kuriuo remiantis legalizuoti azartiniai lošimai. Pasak Grebliausko (2008) reguliavimo kokybė priklauso nuo valstybės institucijų vykdomos lošimų organizavimo politikos. Valstybės politika bei teisinis reglamentavimas aktualūs, nes siekiama pažaboti šešėlinę ekonomiką, užtikrinti sąžiningą lošimą, garantuoti griežtą kontrolę bei mažinti prasišimo galimybę. Lošimų vartotojų reguliavimas apima tokius aspektus: šešėlinės ekonomikos bei nusikalstamos veikos vykdymo, užtikrinti lošimų sąžiningumą ir apsaugoti greitai į azartinius lošimus įsitraukiančius žmones, ypač vaikus. Kaip teigia Grebliauskas (2008) valstybinės institucijos privalo užtikrinti, kad vartotojai gautų informaciją apie lošimų keliamas grėsmes. Lošimų organizatoriai pažaboti politinio ir teisinio reguliavimo privalo suprasti ir prisiimti galimą atsakomybę už jų organizuojamos paslaugos neigiamas pasekmes lošėjams, jų šeimos nariams bei valstybei. Taip pat svarbu, jog azartiniai lošimai būtų reguliuojami ir pagal rinkos konkurencingumo principus, taikant atitinkamus mokesčius. Šiomis kontrolės vykdytojų galimomis priemonėmis svarbiausia yra apsaugoti pažeidžiamiausias visuomenės grupes nuo galimo įsitraukimo į azartinių lošimų priklausomybę.

Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas (2001) nustato azartinių lošimų organizavimo sąlygas ir tvarką Lietuvos Respublikoje. Todėl šiame skyriuje pravartu aptarti azartinių lošimų teisinio reguliavimo ypatybes, kurios yra pastebimos, skaitant šį pagrindinį lošimus reglamentuojamą įstatymą.

Pagal II skirsnį 6str. „Licencija organizuoti lošimus išduodama neterminuotam laikotarpiui“. Tačiau remiantis memorandumu (2014) yra pastebima, kad dauguma ES valstybių nustato loterijų organizatoriams papildomus licencijų kriterijus, esant poreikiui riboja loterijų operatorių skaičių. Kai kurios valstybės tik išduoda vieną licenciją, tarkim vienos rūšies lošimams vykdyti. Dažnai licencijos yra terminuotos: Austrijoje - 15 metų terminas, Danijoje - 5-10 metų terminas, Suomijoje - 5 metų terminas, Olandijoje tam tikroms loterijoms organizuoti yra išduodamos 5 metų licencijos, tačiau privačiam sektoriui priklausanti loterijos licencija yra neribota.

Azartinių lošimų įstatymas ir Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos respublikos finansų ministerijos direktorius įsakymas dėl pranešimų apie asmenis, kuriems draudžiama dalyvauti lošimuose (2015) yra nurodyti šie apribojimai: jei asmuo priklauso lošimų organizatoriams ar yra giminaitis, taip pat jei neturi 18 – 21 metų amžiaus, jei turi su savimi ginklą ar yra apsvaigęs ar neblaivus.

II skirsnis. 10 str. 10 punktas. „*Lošti draudžiama jaunesniems nei 18 metų asmenims. Kazino - nuo 21 metų įleidžiami*“.

II skirsnis 20 str. 1 punktas. „*Privalo tikrinti tapatybę ir registruoti*“.

Tačiau kol kas nėra jokios prieinamos statistikos, kiek tokių apribojimų darbuotojai, dirbantys azartinius lošimus organizuojančiose vietose yra pateikę, ką jie daro, kai į jų darbo vietą (dažniausiai lažybų punktus) ateina nepilnamečiai. Taip pat vis dar nėra jokios registravimo ir tapatybės tikrinimo procedūros, kuri būtų 100 procentų veiksminga ir svarbiausia naudojama realiai, lošimus organizuojančiose vietose. Tokia veiksminga sistema galėtų padėtų mokslininkams, besidomintiems šia problematika rinkti statistiką, kuri galėtų atskleisti tikruosius lošimų mastus ir kokia yra situacija. Taip pat veiksmingai apribotų nepilnamečių patekimą į lošimus organizuojančias įstaigas. Taip pat pastebi ir NTAKK, kad yra būtina priimti ALĮ pakeitimus, kuriuos seimo narys Julius Sabatauskas 2014 m. birželio mėn. užregistravo ir pateikė svartyti pataisais, kurios numato galimybę lošėjams savanoriškai apsiriboti nuo lošimų, neįleidžiant jų į lošimo namus. Vyriausybės pritarimas šioms pataisoms yra gautas 2015 m. balandžio 1 d., tačiau prieš patekdamas į plenarinį posėdį svarstymui, privalomai turi būti apsvaistytos Seimo Biudžeto ir finansų komitete. Tačiau jos taip ir liko nepriimtoms, dėl svarstymo ar poreikio svarstymui nesitariama su LR sveikatos reikalų komitetu. (Meiženis, 2015)

Lietuvos Respublikos Reklamos įstatymas reikalauja platesnio pritaikomumo, kaip savo IV straipsnyje nurodo bendrus reikalavimus reklamai, kad AL kaip ir tabako ir alkoholio reklama, turi informuoti apie AL keliamą žalą lošėjams ir šeimos nariams. Šiuo metu vis dažniau televizijos ekranuose galime pastebėti azartinių lošimų organizatorių logotipus. Kolkas 2014 metais buvo sukurta tik viena socialinė reklama, informuojanti visuomenę apie lošimų priklausomybės grėsmes. https://www.youtube.com/watch?v=zoVe_rKn4dE 2015 metais sukurtos kelios radio eteryje leidžiamos reklamos, informuojančios apie azartinių lošimų žalą.

Svarbu paminėti, kad pagal Reklamos įstatymo 4 straipsnio 6 punktą. „*Skatinanti lošti, raginanti, siūlanti dalyvauti azartiniuose lošimuose ir kituose žaidimuose, kuriuose sudaromas lengvo laimėjimo įspūdis*“. Tačiau stebint ypatingai loterijų reklamas rodomas televizijoje, tikrai galima suabejoti šio straipsnio realiu pritaikymu. Nereikia pamiršti, jog loterijų veiklai nėra taikomi jokie reklamos apribojimai, be to kaip papildoma skatinimo lošti loterijose Olifėja naudoja LTOK rėmėjo vardą. Miglotas ir sunkiai paaiškinamas 5 straipsnis. Ribojimų skleisti neigiamą poveikį nepilnamečiams darančią informaciją išimtis – 4 punktas jos mastas ir poveikis yra mažareikšmiai. Sudėtinga įvertinti realų poveikį, kai nėra vedama jokia bilietų ar apsilankymų lošimo įstaigose statistika.

8 straipsnis. „*Kita viešoji informacija, kurios skleidimui taikomi šio įstatymo apribojimai - 1 – punktas. Apribojimai, nustatyti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos skleidimui, taip pat taikomi reklamai, savireklamai (anonsams), prekių ženklams, kompiuteriniams žaidimams ir kitai viešajai informacijai*“. Kaip jau buvo pastebėta šiuo metu, ypatingai per transliuojamas sporto varžybas galime stebėti ir rėmėjų „Olympic Casino“ ir „Tete a Tete“ logotipus, kas netiesiogiai skatina pasidomėti, kas tai per rėmėjai, tuo pačiu gal net ir išbandyti jų siūlomas paslaugas. Kaip pastebima užsienio tyrėjų National council on problem gambling internet responsible gambling standards (2012) taip pat svarbu atkreipti dėmesį tai į nelegalią internetinę reklamą, kuri kaip internete paplitęs „spam“ pobūdžio nuorodos, atsidaro, jei naršyklė nėra apsaugota „antispamo“ programomis. Tos atsiveriančios reklamos, būna su tiesioginėmis nuorodomis prisijungti ir lošti azartinius lošimus internete. Daugumai ES gyventojų, kurie lošia internetu, tai pramoginė veikla. Apskaičiuota, kad 0,1–0,8 % suaugusiųjų kenčia nuo su lošimu susijusių sutrikimų, o dar 0,1–2,2 % žmonių būdingas potencialiai probleminis įsitraukimas į lošimą. Azartiniai lošimai, ypatingai internetiniai pradeda kelti problemas kai tai tampa ne vienkartinį būdu praleisti laiką, o kai pasineriama į nuolatinį galvojimą apie lošimus. Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog nepilnamečiams atsiveria didesnės galimybės pasinaudoti internetiniais lošimais, kurie jei yra stokojama inovatyvių kontrolės priemonių gali tapti jų kasdiene veikla ir pridaryti sunkiai atitaisomos žalos jau suaugusiojo gyvenime. (Lošimų priežiūros tarnyba...2014) Žinoma, labai svarbi paminėti, kad paauglių nusikalstama veikla bei vagystės iš artimos aplinkos tampa vis labiau pastebimu reiškiniu kai išsiaiškinama, jog tai buvo daroma dėl atsiradusių skolų, atsiradusių dėl lošimų.

Apibendrinant skyrių išryškėja azartinių lošimų teisinio reguliavimo problemos. Labiausiai ALĮ trūksta – įstatymo tikslų ir uždavinių. Įstatymas yra neaiškus, ne visai suprantama azartinių lošimų reguliatoriaus funkcija ir valstybės politika reguliuojant azartinius lošimus. Įstatymas, kaip ir reklamos įstatymas yra gerokai pasenęs, neatitinkantis šiandienų inovacijų versle, visuomenėje ir informacinėse technologijose bei jų pritaikyme. Tokios verslo šakos kaip azartiniai lošimai reguliavimo atsilikimas daro didelę žalą. Lietuvos visuomenei ir pačiai valstybei, diskredituoja Lietuvos Respubliką tarptautinėje bendrijoje ir gali sukelti rimtą socialinę katastrofą, jei įstatymų leidėjas ir toliau nesiims

jokių priemonių padėčiai gerinti. Galiojančiame Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatyme įtvirtinti tik minimalūs draudimai, kurių turi paisyti lošimų organizatoriai siekdami organizuoti lošimus (pvz., draudimas įrengti lošimo namus mokyklose, parduotuvėse, draudimai naudoti senus lošimo įrenginius, minimalaus lošimo įrenginių skaičiaus ribojimas, lošimo automatų skirstymas į kategorijas ir kt.). Didžiausia problema yra ne tai, kad įstatymai numato per mažai įvairių draudimų – svarbu, kad draudimai būtų aiškiai orientuoti į reguliavimo tikslą. Taip pat pasigendama teisinio reguliavimo dėl asmenų, kurie nebenori lošti rašomo prašymo teisinės vertės. Praktiškai nieko įstatyme nėra užsimenama, nors tokią prevencijos ir pagalbos priemonę siūlo LPT ir galimybę ją parašyti suteikia lošimo įstaigos (kazino ir automatų salonai).

3. AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJA LIETUVOS SOCIALINĖS POLITIKOS KONTEKSTE: TYRIMO METODIKA

Tyrimo tikslas: Ištirti kokios priemonės būtų reikalingos sprendžiant azartinių lošimų problematiką Lietuvos socialinės politikos kontekste.

Tyrimo objektas: Azartinių lošimų situacija Lietuvos socialinės politikos kontekste.

Tyrimo problema: Kokios priemonės būtų veiksmingos keičiant azartinių lošimų situaciją Lietuvos socialinės politikos kontekste?

Tyrimo tipas. Tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis tyrimas. Remiantis Tidikiu (2003), kokybinio tyrimo dėmesio centre atsiranda individas arba procesas, kuris yra unikalus ir turintis prasmę. Kokybinio tyrimu objektas aiškinamas per individų realios praktikos subjektyvius aspektus, kuriems suprasti ir analizuoti reikia socialinių mokslų žinių. Kokybinio tyrimu siekiama atskleisti praktinę veiklos patirtį per subjektyvų realybės suvokimą. Kokybinio tyrimu galima aiškinti ne tik individo, bet ir socialinės grupės bei probleminės situacijos savitumą. Šis tyrimo metodas leidžia nagrinėti naujus reiškinius ar procesus, masiškai nepaplitusius, ryškių socialinių pokyčių sąlygomis. Kaip teigia Luobikienė (2010) kokybinio tyrimo metodas remiantis Kardeliu (2002) sėkmingai naudojamas socialiniuose moksluose, nes būtent šio tyrimo tipas tinka esant specifinei problemos prigimčiai, žmonių vidiniam pasauliui, socialinių kultūrinių reiškinių bei kalbos ir komunikacijos reiškiniams tirti.

Duomenų rinkimo metodas. Duomenų rinkimo metodas, kuris naudojamas tyrimo metu tai pusiau struktūruotas interviu (1 PRIEDAS). Pagal Tidikį (2003) interviu tai konkretus, formalus pokalbis, naudojamas kaip vienas iš efektyvių kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodų. Žodinė informacija yra gaunama tiesioginiu kryptingu interviu su dalyviu metu, kuri yra sąlygojama tyrimo problemos ir krypties. Anot Luobikienės (2010) interviu padeda priartėti prie subjektyvaus tyrimo dalyvio mąstymo, pasaulėžiūros, situacijos ir realybės konstravimo. Iš tyrimo dalyvio yra imamas interviu. Tai individualus pokalbis, garantuojantis didesnę patikimumą, negu anketinis metodas ir kiti apklausos būdai. Tyrime naudojamas struktūruotas interviu – iš anksto numatomos būtinos ir galimos temos.

Tyrimo dalyvių atrankos kriterijai. Pagal Tidikį (2003), tyrėja gali tikslingai nuspręsti pasirinkti visą galimą tyrimo dalyvių įvairovę arba gali pasirinkti tipinius subjektus, kurie atrinkti atsižvelgus į tyrimo klausimą. Tyrime naudota kriterinė tikslinė atranka, nes ši atranka yra patogi tyrėjui pasirinkti tyrimo dalyvius pagal paties susidarytą kriterijų sąrašą. Remiantis Bitinu, Rupšiene, Žydzūnaite (2008) šis atrankos būdas yra vienas iš pačių efektyviausių, nes taip atrenkami dalyviai labiausiai tinkantys tyrimui. Dalyvių parinkimo kriterijai:

- Dalyvis yra asmuo, dirbęs ar dirbantis su azartiniais lošimais.
- Tyrimo dalyvių sutikimas dalyvauti tyrime.

Šie kriterijai yra svarbūs ir reikalingi, nes jie padeda tiksliau pasirinkti tyrimo dalyvius, taip pat taikant juos bus lengviau rasti tinkamų, kriterijus atitinkančių dalyvių.

Tyrimo temos. Remiantis Luobikiene (2010) temos reikalingos, nes padeda tyrėjui sukurti tyrimo instrumentą – interviu, kurio pagalba bus siekiama gauti informacijos apie tiriamą objektą. Siekiant išryškinti, socialinės politikos priemonių reikalingumą ir praktinį panaudojimą azartinių lošimų prevencijos ir pagalbos klausimais, remiantis dalyvių profesinės patirties pagrindu, buvo sukurtos pusiau struktūruoto interviu temos, kuriomis remiantis vyks interviu su asmenimis, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai dirba ar dirbo azartinių lošimų sferoje.

- Azartinių lošimų situacija Lietuvoje.
- Azartinių lošimų organizavimo problematika.
- Azartinių lošimų prevencijos ir pagalbos lošėjams problematika.
- Socialinės politikos įtaka azartinių lošimų reguliavimui.
- Realiai pritaikomos praktiškos priemonės Lietuvos socialinės politikos kontekste.

Tyrimo duomenų apdorojimo metodas. Tyrimo metu gauti duomenys analizuojami temų analizės būdu. Remiantis Tidikiu (2003) turinio analizės metodas leidžia atskleisti tyrimo dalyvio mintis, jas kategorizuojant ir įprasminant ką jis norėjo pasakyti. Turinio analizėje dėmesys sutelkiamas į atpažintas temas. Remiantis Bitinu, Rupšiene, Žydzūnaite (2008) turinio analizės būdas padeda tekste pastebėti paslėptas ar nevisai aiškiai suformuluotas dalyvio idėjas, kurios vėliau gali būti išryškintos ir taip prisidėti prie tyrimo rezultatų praturtinimo. Pagal Tidikį (2003) pirmas žingsnis pradedant daryti temų analizę – duomenų rinkimas. Tuomet juos reikia perrašyti ir sugrupuoti pagal išskirtas kategorijas. Kitas žingsnis - nustatyti surinktų duomenų sąsają su jau suklasifikuotais kategorijomis. Trečias žingsnis yra interpretuojant suformuluoti pagrįstus argumentus iš gautų temų. Tai yra daroma, skaitant, su gautais tyrimo duomenimis susijusią literatūrą. Literatūros skaitymas leidžia padaryti išvadas.

Tyrimo laikas ir vieta: Tyrimas buvo vykdomas 2015 m. lapkričio mėnesį. Interviu iš dalyvių buvo imami iš anksto sutartose vietose, kurios buvo patogios pagal dalyvio galimybes. Iš viso buvo paimti 5 interviu. Interviu laikas nuo 37:15 min. iki 1val. Interviu pagrindu sukurti klausimynai dalyviams, kurie nesutiko ar dėl objektyvių priežasčių nebuvo galimybių tyrėjai ir dalyviams susitikti pokalbiui (2 PRIEDAS). Priežastys: dalyviai gyvena kitame mieste, dalyviai nesutinka įrašinėti pokalbio dėl darbinių konfidencialumo sutarčių; dalyviai dėl savo darbo specifikos negali skirti laiko pokalbiui. Tyrėja gavo 6 užpildytus klausimynus. Ieškant dalyvių, buvo kreiptasi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, tačiau gautas atsakymas, jog nėra tokio specialisto, kuris galėtų pakonsultuoti azartinių lošimų tema. Taip pat kreiptasi į lošimų organizatorius Lietuvoje (16 kontaktų - kazino, lažybų punktų ir automatų salonų), pagal Lošimų priežiūros tarnybos puslapyje nurodytus kontaktus elektroniniu paštu. Iš visų užklausų buvo atsakyta tik iš vieno organizatoriaus, kad asmenys galintys dalyvauti yra suplanavę

savo susitikimus porai mėnesių į priekį ir galimybės šiuo metu nėra. Darbo autorė kreipėsi ir į Kauno miesto psichikos sveikatos centro administraciją, tačiau negavo jokio atsakymo.

Konfidencialumas ir etikos klausimai. Tyrimo projekte, tyrimo etikos klausimas liečia ne tik tyrimo dalyvius, bet ir tyrėją, nes svarbu užtikrinti dalyvių saugumą ir konfidencialumą, bet ir tyrėjos (darbo autorės) kompetencijos buvimą ir etikos principų laikymąsi. Dalyviams darbo autorė įsipareigoja, kad jų pateikti atsakymai iš jų patirties, niekaip nepaveiks reputacijos darbo vietoje ir be jų sutikimo niekur kitur nebus panaudota jų patirties analizės duomenys tik studijų – mokymosi tikslams. Siekiant užtikrinti konfidencialumą buvo pakeisti tyrimo dalyvių tikrieji vardai. Dalyviai koduojami: D1, D2, D3, D4 ir kt. Kodas pasirinktas tikslingai, siekiant apsaugoti dalyvius nuo galimo atpažinimo, išsaugot jų anonimiškumą. Tyrimui neturi reikšmės lyties, amžiaus ar kiti dalyvių biografinės charakteristikos aspektai. Pažymėtina, jog dalyvių kalba netaisyta. Tyrimo etika ir jos principų laikymas yra ypatingai aktualus kai tyrėjas yra pradedantysis, kaip teigia Bitinas ir kt. (2008) laikantis tyrimų etikos svarbu apsaugoti tyrimo dalyvius nuo bet kokių padarinių, taip pat turint tam tikras etikos gaires, galima lengviau numatyti galimas grėsmes bei kokių priemonių reiktų imtis siekiant šių neigiamų pasekmių išvengti.

1. Lentelė Tyrimo dalyvių charakteristika.

Dalyvis	Aprašymas	Interviu data
D1.	Dalyvė dirba azartinių lošimų tarpininke – operatore beveik 2 metus.	2015 – 11 - 04
D2.	Dalyvė konsultuoja poras ir šeimas, veda seminarus šeimoms, tenka susidurti tiesiogiai su lošiančio asmens artimaisiais ir juos konsultuoti. Taip pat dėsto universitete liguistų priklausomybių kursą. 2001 metais dalyvavo pilietinėje akcijoje dėl azartinių lošimų legalizavimo	2015 – 11 – 10
D3.	Kauno miesto tarybos narys. Šiuo metu dirba statybų sferoje. Kaip pats sako - azartiškas žmogus, nuo pat mažumės domėjosi lošimais, lošdavo. Prieš 10 metų Amerikoje dirbo dviejose kazino Nevadoje 4 – 5 mėnesius. Lietuvoje taip pat dirbo krupjė, kol studijavo universitete.	2015 – 11 - 13
D4.	Dirba azartinių lošimų priežiūros srityje jau 6 metus. Psichologinė pagalba, prašymų nebeleisti lošti išdavimas/panaikinimas. Azartinių lošimų priežiūros tarnyba.	2015 – 11 – 13
D5.	Verslininkas. Prieš 4 metus dirbo kazino krupjė. Darbo laikas 2,5 metų.	2015 – 11 – 28
D6.	LPT, azartinių lošimų kontrolė – priežiūra 2 metai.	2015 – 11 – 25
D7.	LPT, lošimų priežiūros specialistė/-as.	2015 – 11 – 25
D8.	LPT, azartinių lošimų ir loterijų priežiūra 1 metai.	2015 – 11 – 25
D9.	LPT, azartinių lošimų priežiūra.	2015 – 11 – 25
D10.	LPT, valstybės tarnyba.	2015 – 11 – 25
D11.	Azartinių lošimų ir loterijų priežiūros srityje.	2015 – 11 – 25
D12.	LPT, 7 mėn.	2015 – 11 – 01

4. AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJA LIETUVOS SOCIALINĖS POLITIKOS KONTEKSTE: TYRIMO REZULTATAI

Šiame skyriuje pateikiami „Azartinių lošimų situacijos analizė Lietuvos socialinės politikos kontekste“ tyrimo duomenų rezultatai. Skyriuje analizuojami azartinių lošimų situacija dalyvių požiūriu, probleminiai klausimai kokias grėsmes kelia, kokios visuomenės grupės labiausiai pažeidžiamos, koks yra paslaugos pasiekiamumas, aptariamas dalyvių požiūris dėl socialinės politikos įtakos formuojant azartinių lošimų organizavimą, prevencijos poreikį, įgyvendinamas priemonės, kurias būtų galima taikyti azartinių lošimų organizavimo keitimui, lošimų organizatorių iniciatyva, teisinio reguliavimo problematika.

4.1. Azartinių lošimų situacija Lietuvoje

Šiame poskyryje analizuojamas apklaustųjų požiūris į azartinius lošimus, jų teigiamą teigiamą ir neigiamą įtaką makro, mezo ir mikro lygmenimis, klausiami kokios visuomenės grupės yra rizikoje įsitraukti į azartinius lošimus, domimasi kaip dalyviai supranta kokias grėsmes kelia ši paslaugos forma, siekiama atskleisti, kokie pagalbos būdai yra ir ar pakankama informacijos apie pagalbą ir jos būdus sklaida šiuo metu Lietuvoje.

Analizuojant dalyvių atsakymus apie teigiamą azartinių lošimų įtaką valstybei, verslui bei žmogui pastebima, kad dažniausiai dalyviai mini, jog teigiama yra tai, jog valstybė gauna iš to mokesčius į savo biudžetą. Pagal LPT pateikiamas finansines ataskaitas 2015 metais lošimų organizatoriai į valstybės biudžetą sumokėjo 11,6 mln. EUR, iš jų 1,6 mln. EUR sumokėjo loterijų organizatoriai.

Dėl verslo, iš tų kurie atsakė, vyrauja nuomonė apie gaunamas dideles pajamas ir pelną. Pagal tą pačią statistiką, 2015 metais lošimų organizatorių patirtas pelnas 40 000 000 mln. EUR. (LPT....2014)

Kalbant apie naudą žmogui išreiškiama nuomonė, jog tai laisvalaikio pramogos forma. Tokia nuomonė atsispindi ir Priežiūros tarnybos iniciatyva atliktoje visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „VILMORUS“ 2013 m. gruodžio 6–15 d. Lietuvos gyventojų apklausoje. Pagal ją respondentai, kurie nurodė, kad per 12 mėnesių lošė azartinius lošimus (7%), buvo prašoma charakterizuoti šią patirtį. Dažniau buvo nurodoma, kad lošiama internetu, kad lošimo motyvas – pramoga, dažniausiai lošiama rečiau nei kartą per metus, dažniau tai sumos iki 100 litų, paprastai yra lošiama 1 – 3 val. Absoliuti dauguma neigia, kad lošimas jiems kelia problemų. (LPT....2014)

2. Lentelė Teigiama azartinių lošimų įtaka žmogui, verslui ir visuomenei.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Teigiama azartinių lošimų įtaka žmogui, verslui ir visuomenei.	Mokesčiai mokami į valstybės biudžetą.	„Valstybei – mokesčiai aišku nuo lažybų, matyt nuo laimėjimų skiriami, jei didesni laimėjimai yra atskaitomi. Žmonių atžvilgiu, nežinau ar turi. Aišku, laisvalaikio praleidimas, žiūrint kaip. (D1) „Vienintelis teigiamas dalykas valstybei tai mokesčiai. Iš plusų (atidūsta) visuomenei tai kaip pramogos dar vienas papildomas būdas...>> (D4) „Suteikiama pramoga, už kurią valstybė gauna lėšų. (D6) „O valstybei yra labai didelė nauda, nes yra apmokestinti kiekvienas azartinio lošimo stalias, kiekvienas aparatas už ką už stalą yra mokamą 3000 eurų per mėnesį, yra mokami mokesčiai papildomi, tai iš azartinių lošimų valstybė gauna gana dideles sumas.“ (D5.)
	Laisvalaikio leidimo forma, pramoga.	„Tai turi teigiamą. << ...O čia kadangi žmonės yra su trūkumais ar kaip ten sakoma, nuodėmingi, tai jie žaidė ir žais, tai geriau, kad valstybė reguliuotų ir dar turėtų iš to naudos.“ (D3) „Azartiniai lošimai „pilkoj kasdienybei“ suteikia „rožinių svajonių“ atsiradimo tikimybei.“ (D12.)
	Ekonominė nauda azartinių lošimų verslui.	„Turi teigiamos įtakos verslui ir valstybei, kadangi pasižymi nemenkais pajamomis, kurių dalis mokesčių pavidalu patenka į valstybės biudžetą. Tačiau visuomet reikia atsižvelgti į tai, kiek valstybė išleidžia lėšų lošimų sukeliamai žalai šalinti. “ (D8.) „Visuomenei – pramoga, verslui – pajamos, pelnas, valstybei – surenkami mokesčiai.“ (D10.)

Analizuojant dalyvių atsakymus apie neigiamą azartinių lošimų įtaką, buvo gauta gerokai daugiau atsakymų. Dalyviai kalba apie, jog valstybei brangiai kainuoja nuo azartinių lošimų priklausomybės kenčiančių asmenų gydymas bei nukenčia nuo šešėlinės ekonomikos. Pagal Kauno priklausomybės ligų centro kainininką vieno asmens gydymas per mėnesį valstybei kainuoja 102 EUR, Klaipėdos analogiškame centre kaina 122, 80 EUR/mėn., nes lošėjai gydomi taikant Minesotos programą + psichologo konsultacijos, kurių kaina priklauso nuo įkainių.

Verslas nepaiso įstatymų arba juos apeina, kas sąlygoja ypatingai jaunimo įsitraukimą į azartinius lošimus, taip pat gali atsirasti nusikalstamu būdu gautų pinigų plovimas bei slapti lošimai, kurie nėra fiksuojami. O dėl žmogaus kalba dalyviai apie azartinių lošimų priklausomybės atsiradimą, šeimų disfunkcijas – patiriamos skyrybos, daiktų ir pinigų vagystės iš artimos aplinkos, paskolos ir kitos atsiradusios skolos. Dalyviai ypatingai pabrėžė, jog dėl polinkio lošti asmuo gali padaryti nusikaltimą (vagystės, sukčiavimas) taip pat asmuo gali ryžtis savižudybei. Skokauskas ir kiti (2003) taip pat teigia, jog asmuo, piknaudžiaujantis azartiniais lošimais, dėl susidariusių problemų patenka į aukšta savižudybės rizikos grupę.

3. Lentelė Neigiama azartinių lošimų įtaka žmogui, verslui ir visuomenei.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Neigiama azartinių lošimų įtaka žmogui, verslui ir visuomenei.	Atsiranda azartinių lošimų priklausomybė.	<p>„Neigiama. Žmonių atžvilgiu tai žinoma, kad priklausomybė, klimpimas ten tolyn į jas. Tad jie daugmaž nelabai skaitosi su klientais, bent jau mano požiūriu. (D1)</p> <p>„Taip. sukelia priklausomybę“ (D7.)</p> <p>„Turi neigiamos įtakos visuomenei ir valstybei, kadangi priklausomybė nuo lošimų yra tokia pat pavojinga kaip ir kitos priklausomybių rūšys.“ (D8.)</p> <p>„O neigiama yra, kad gali atsirasti priklausomybė, žmogus gali susigadinti sau gyvenimą, ne tik sau, bet ir aplinkiniams. Taip kad tai yra gana pavojingas užsiėmimas, kuris gali atnešti žalos tiek pačiam, psichinei sveikatai tiek turtinei padėčiai“ (D3)</p> <p>„Probleminiai lošimai, piktnaudžiaujant jais, neužtikrinimas draudimo lošti nepilnamečiams daro žalą, nes įtraukiami jauni asmenys į lošimus. Brangiai kainuoja priklausomų asmenų gydymas. (D11.)</p>
	Lošėjų šeimos tampa disfunkcinėmis, patiria skyrybas.	<p>„Pirmas dalykas, jeigu jau žmogus tapo liguistai priklausomas, tai jį pagydyti yra labai sunku ir daug kainuoja. <<... Tada tavo šeima kentės. Žinai, būna skyrybos, visokie kiti dalykai.“ (D2)</p> <p>„Tai pirmoj eilėj priklausomybė nuo azartinių lošimų, probleminis lošimas, o iš to seka jau ir kiti tai degradacija, koopriklausomybė, artimųjų įsitraukimas, tai vienaip ar kitaip psichikos sutrikimas. (D4)</p>
	Sukuria sąlygas šešėlinės ekonomikos buvimui.	<p>„Šešėlinė ekonomika yra tiesiogiai susijusi su nešvarių verslu ir per lošimus, labai gerai išplauti pinigai. „(D2)</p> <p>„Prasilošimas, nepilnamečių lošimas, galimas pinigų plovimas.“ (Dalyvis D6.)</p>
	Atsiranda vagystės artimoje aplinkoje, skolos.	<p>„Žmogui tai kad liga ir žmogus, kuris serga jis išneša labai didelę dalį pinigų iš namų, tai ne tik pinigai, bet ir daiktų pardavinėjimai.“ (D5.)</p>
	Lošėjas gali įsitraukti į nusikalstamą veiklą.	<p>„Turi. Nusikaltimai, priklausomybė nuo azartinių lošimų kurie sukelia problemas šeimoje, skatina kitas priklausomybes. Išlaidos priklausomybių gydymui, nusikaltimų išaiškinimui, priklausomų piliečių darbingumo sumažėjimas.“ (D9.)</p>
	Lošėjas atsiduria aukštoje savižudybės rizikoje.	<p>„Vagystės iš artimos aplinkos, tai siejasi ir su teisėsaugos taisyklėmis visais. Savižudybės kas be ko. (D4)</p>

Kalbant apie visuomenės grupes, kurios yra rizikos grupėje įsitraukti į azartinius lošimus ir kuriuos labiausiai reikia apsaugoti tai didžioji dalis dalyvių atsakė, jog tai būtų jaunimas (paaugliai iki 18 m.). Kaip matome iš atsakymų jaunimas (paaugliai) nebijo naujovių, iššūkių, jie nebijo nepaisyti draudimo

įeiti į lažybų punktą net jei yra nesulaukę 18 metų, nes ir pagal įstatymą, nėra nurodyta, kad užeiti negalima arba ateiti su pilnamečiu draugu. Galime kalbėti apie tai, jog tikrai yra įstatymine spraga ypatingai lažybų punktų ir B kategorijos aparatų salonuose dėl amžiaus patikros bei pačio leidimo įeiti į patalpas. 2007 metais Skokauskas ir Satkevičiūtė atliko azartinių lošimų paplitimo tarp Kauno miesto paauglių tyrimą, kurio duomenys atskleidė, kad 82.6% paauglių, kurie dalyvavo tyrime yra išbandę ar dalyvauja azartinių lošimų veikloje.

Taip pat kai daugiausiai lošiantys buvo išskirti darbingo amžiaus žmonės nuo 21m. iki 40m., nes jie jau turi darbus, gauna pajamas, kurias gali naudoti kaip jiems norisi ir ši paslauga jiems yra legali. Ši amžiaus grupė dažniausiai uždirba vidutines ar kiek mažesnes nei vidutines pajamas, ir lošimai tampa kaip vienu papildomu uždarbio būdu. Tokia amžiaus ribų statistika taip pat pateikiama ir Lošimų priežiūros tarnybos elektroniniame puslapyje.

4. Lentelė Socialinės grupės yra rizikos grupėje įsitraukti į azartinius lošimus.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Socialinės grupės yra rizikos grupėje įsitraukti į azartinius lošimus.	Lengviausiai įsitrauktys paaugliai, jaunimas, mažas pajamas gaunantys asmenys.	„patys lošiantieji kai ateina 18 – 19 metų paaugliai rašyt prašymus kažkokius tai jie ir kalba apie tai, kad jų stažas lošimo būna po 3 – 4 metus kaip minimum. Tai kaip galėjo 3 – 4 metus lošt? <<...O (D4) „Labiausiai yra linkę jaunimas.“ (D5.) „Vaikus, paauglius.“ (D9.) „Paauglius“ (D10.)
	Darbingo amžiaus asmenys, nes gauna pajamas.	„Arba turi labai mažas pajamas ir gaunasi, kad jau paskutinius savo pinigus sudės į visą tai ir gal laimės, arba tai būna, kurie turi labai daug pinigų ir pinigų sumos yra akivaizdžiai didesnės, tai yra ir 1000 eurų ir panašiai. (D1) „O sumoj imant tą darbingiausią amžių, kad yra baisiausia, darbingiausias amžius tai 21 – 40 metų yra kiek čia 76 procentai. Ir čia aš kalbu apie asmenis, kurie mano turintys problemų dėl azartinių lošimų.“ (D4) „Nepilnamečius ir darbingo amžiaus žmones.“ (D8.)

Kalbėdami apie azartinių lošimų keliamą grėsmę dalyviai mini, kad pagrindinė grėsmė yra azartinių lošimų priklausomybės atsiradimas, nes ji tuomet įtakoja visus sekančius asmeninio gyvenimo praradimus: skyrybos, finansinės padėties blogėjimas finansinių įsipareigojimų atsiradimas. Taip pat polinkis į nusikalstamą veiklą, aukšta savižudybės rizika. Pagal lietuvių kalbos žodyną ludomanija - (lot. ludus - žaidimas + gr. mama - potraukis, beprotystė) - psichikos liga: liguistas potraukis azartiniam lošimams (kortos, automatai ir kiti kazino siūlomi žaidimai). Potraukis taip užvaldo asmenį, jog nepaisoma jokių įsipareigojimų – nei socialinių, nei materialinių, nei darbinių. Asmenys pralošia visus pinigus, skolinasi iš pažįstamų, artimųjų, užstato nekilnojamąjį turtą

Dalyviai mini, jog didelė grėsmė iškyla ir valstybės ekonominiam stabilumui, nes lošimai sudaro terpę šešėlinės ekonomikos atsiradimui.

5. Lentelė Grėsmės, keliamos azartinių lošimų.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Azartinių lošimų keliamos grėsmės.	Azartinių lošimų priklausomybė.	„Priklausomybės baisios, kaip pastebėjau savo darbe, buvo ne vienas, tas kuris yra parašęs prašymą nebestatyti, arba bent neįleisti lošti. (D1.) „Lošimų priklausomybė“ (D11.) „sukelia priklausomybę“ (D7.)
	Nusikaltimai, įvykdomi dėl azartinių lošimų įtakos.	„Pas mane buvo 2 devyniolikmečiai iš tokio mažesnio Lietuvos miestelio, tai taip vienas turėjo 5 metų stažą, kitas 4 metų. Ir to lošimo pasekmės yra tokios, kad vienas po mūsų konsultacijos praktiškai buvo pasodintas į kalėjimą, nes jam jau buvo įvykęs teismas, jis turėjo tik sulaukti kol sueis terminas, kada jam reiks pas juos. Ir nusikaltimas buvo įvykdytas dėl lošimų.“ (D4.)
	Šeima patiria finansinių, emocinių problemų.	„Taip, iš tikrųjų gali būti įvykdoma ir nusikalstama veika. <<...iš artimųjų kažkokiu tai būdu, vagystės iš artimos aplinkos yra praktiškai norma jeigu kalbam ypač apie jaunesnį lošėją. (D4.) „Grėsmės kaip ir minėjau, yra šeimos biudžeto, nervai, psichika“ (D5.)
	Atsiranda polinkis į savižudybę.	„Jei kalbame apie asmenį, tai grėsmė tapti priklausomu nuo azartinių lošimų, <<...taip pat jis gali stipriai nukentėti ir finansiškai (prasilošti), kas gali sukelti dar grėsmingesnes pasekmes – netgi savižudybę“ (D10.)
	Šešėlinės ekonomikos egzistavimas azartinių lošimų įstaigose.	„Priklausomybę nuo lošimų, pinigų iššvaistymą, sukčiavimą, pinigų plovimą, draudžiamus susitarimus sporte.“ (D8.) „Priklausomybė, pinigų praradimas.“ (D9.) „Priklausomybė, vagystės, skolos, šešėlinė ekonomika.“ (D12.)

Kalbant apie šios paslaugos pasiekiamumą/populiarumą/prieinamumą dalyviai pastebi, kad pasiūla yra labai didelė, per ne lyg lengvai prieinama ir labai populiari. Remiantis 2014 m. paruošto memorandumo apie azartinių lošimų rinką duomenimis lošimo namų (kazino) tankis Lietuvoje yra vienas didžiausių tarp ES valstybių (beveik 3 kartus viršija ES valstybių lošimo namų tankio vidurkį). Amerikoje atlikti tyrimai parodė, jog patologinių lošėjų skaičius lošimo namams esant 50 mylių (~80 km) spinduliu padidėja dvigubai (nuo 0,9 iki 2,1 procento).(Memorandumas....,2014) Remiantis amerikiečių mokslininkės Volberg (2004) atlikto tyrimo duomenimis Nevados valstijoje patologinių lošėjų procentą, paaiškėjo, jog šioje valstijoje patologinių lošėjų skaičius 75–85 procentais lenkia JAV vidurkį. Didelis prieinamumas mažina realias galimybes užtikrinti veiksmingą kontrolę ir suteikia visuomenei perteklinę pasiūlą lošti itin aukšta prasilošimo rizika pasižyminčius lošimus. Lažybų punktai ir automatų salonai tampa vietomis, kurios įrengiamos prekybos centruose ar mažesniuose miestuose, į

jas gali laisvai patekti nepilnamečiai ar itin mažas pajamas gaunantys asmenys. Kad ši paslauga yra labai populiari rodo LPT elektroniniame puslapyje pateikti duomenys lošimus organizuojančių bendrovių už 2015 m. lošimų veiklos rodikliai, pagal kuriuos Rezultatas iš lošimų veiklos (bendrosios lošimų pajamos) yra 40.031.828 EUR.

6. Lentelė Azartinių lošimų prieinamumas ir populiarumas Lietuvoje.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Azartinių lošimų prieinamumas ir populiarumas Lietuvoje.	Azartiniai lošimai yra lengvai pasiekiami paslauga.	„<<...Jeigu tai yra mažesniuose miesteliuose, pavyzdžiui automatai tik pastatyti, ten prieina bet kurie. Ir tie kurie netgi vargšai. <<...Man labai gaila, kad gali prieiti nepilnamečiai ypatingai prie lošimo automatų.“(D2.) „per daug lengvai prieinama rinka“ (D7) „Per didelis prieinamumas ir populiarumas ypač internetinių lošimų bei lažybų.“ (D9.)
	Didelis lošimo įstaigų skaičius.	„Prieinamumas yra labai didelis, lošimų organizavimo vietų koncentracija didžiausia yra didžiuosiuose Lietuvos miestuose, tačiau lošimų organizavimo vietų gausu visoje Lietuvoje. (D8.)
	Azartinių lošimų įstaigos kuriasi prekybos centruose.	„Ypatingai dabar, kadangi yra labai populiari lažybos punktas įkurti prekybos centruose<<... Iš tikrųjų, tų lažybų punktų yra labai daug. Taip kad bet kur beeidamas tu gali pastebėti pavadinimą ir užėiti. (D1.)
	Lošimų organizatoriai iš savo veiklos gauna didelį pelną.	Žvelgiant į lošimų organizatorių gaunamas pajamas, galima teigti, jog ši pramoga yra tikrai populiari.“ (D8.) „Lošimai yra labai populiarūs, nes tai parodo kiek yra lošimo organizavimo vietų, kokie yra lošimų organizatorių pelnai.“ (D6)

Apibendrinant galima teigti, jog azartiniai lošimai Lietuvoje yra traktuojama kaip legali laisvalaikio leidimo forma, lengvai prieinama ir populiari. Valstybės biudžetui moka mokesčius, yra reglamentuota įstatymiškai. Nepaisant šių aspektų, naudojantis įstatymo spragomis sudaro galimybes šešėlinei ekonomikai, pinigų plovimui, sukčiavimui. Ši paslauga kartu neša neigiamą poveikį asmenims, kurie pradeda lošti pramogai, tačiau ima ir tampa priklausomi nuo šios veiklos. Problemų atsiranda ne tik asmeniniame gyvenime – problemos šeimoje, skyrybos, vagystės iš artimos aplinkos, skolos, psichologinės būsenos pokyčiai, bet ir profesinėje bei socialinėje asmens aplinkoje. Asmuo gali įsitraukti į nusikalstamą veiklą, patenka į aukštą savižudybės rizikos grupę.

4.2. Azartinių lošimų organizavimo problematika

Šiame skyriuje bus nagrinėjamas azartinių lošimų organizavimas, kokia statistika yra fiksuojama ir pateikiama, kokie taikomi apribojimai šiai veiklai, koks yra įstatyminis reguliavimas, taip pat loterijų klausimas. Šiai daliai taip pat priskirtas ir Europos sąjungos bei internetinių lošimų klausimas, nes jie susiję su azartinių lošimų organizavimu.

Tyrėja atlikdama tyrimą, pastebėjo, jog azartinių lošimų statistika, kurią galima gauti Lošimų priežiūros tarnybos puslapyje yra susijusi su ekonominiais rodikliais kaip pelnas, pajamos/išlaidos, mokesčiai į valstybės biudžetą, bei kiek asmenų yra parašę prašymus nebelašti. Pagal LPT 2011 metais pateiktą azartinių lošimų apžvalgą 2002 – 2010 metais), galime pastebėti, kad pateikiami duomenys apie veikiančius rinkoje lošimų organizatorius pagal lošimų rinkos pasiskirstymą, apie lošimo organizavimo vietų ir jose eksploatuojamų lošimo įrenginių pasiskirstymą Lietuvoje, jų dinamiką nuo 2002 m., loterijų ir azartinių lošimų mokesčio dinamiką pagal lošimo rūšis, pateikti ryškiausi pakilimai ir nuosmukiai rinkoje, atspindėtos tendencijos, pateiktos įžvalgos apie galimus pokyčius rinkoje įtakojučius veiksnius. Tyrėjai buvo įdomu pakalbinti asmens, kurie yra dirbę su azartiniais lošimais ir pasidomėti, ar įstaigose yra vedama statistika, kuri būtų naudinga ir reikalinga siekiant atskleisti azartinių lošimų paplitimą visoje Lietuvoje, tiek skaidant regionais ar gyvenvietėmis. Pagal daugelis dalyvių atsakė, jog statistika kaupiama, tačiau tais pačiais tyrėjos pastebėtais aspektais. Buvo dalyvių, kurie atsakė, kad lošimų įstaigų klientai yra registruojami ir vedama lankomumo statistika, bet tai įmonės daro savo tikslais. Taip pat buvo išreikštas poreikis, jog reikėtų statistikos, kuri atspindėtų problematikos paplitimą. Remiantis ta pačia apžvalga (2011) valdžios ar politikos atstovų, verslą atstovaujančių subjektų tarpe, tiek pačioje Priežiūros komisijoje yra diskutuojama dėl mokslinio tyrimo atlikimo poreikio, kuriuo būtų ištirta Lietuvos azartinių lošimų rinka. Ypatingai reikalingas tyrimas dėl azartinių lošimų paplitimo.

7. Lentelė Vedamos azartinių lošimų statistikos pobūdis.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Vedamos azartinių lošimų statistikos pobūdis.	Lošimų bendrovės veda lankomumo statistiką, bet tik savo tikslams, ji nėra viešinama.	„Bet pas mus įmonėje yra grynai savais tikslais, tai yra, nustatyti kurios valandos yra pelningiausios, kada labiausiai renkasi žmonės, kiek tų žmonių susirenka per dieną, žiūrėti ar per mažai tų klientų. (D1.) „Dabar čia kokie 4 metai, kad turi pateikti, jie tave registruoja kaip žaidėją, ta prasme kiekvieną jėjusį, jie stengiasi, kad turėtum ten tas savo nuolaidų korteles, bonusų..“ (D3.) „Kaupiama (mūsų institucija kaupia labai daug duomenų, bet dažniausiai tik savo reikmėms).“ (D6.)
	Viešai pateikiama ekonominių rodiklių, įmonių aparatų ir kt. statistika.	„Daugiau nebent ten galima remtis kiek asmenų galbūt bando save kažkaip apribot nuo azartinių lošimų. Tai tą tokią statistiką irgi galima surasti tarnyboje. (D4.) „kaupiama. pajamos/išlaidos, leidimu/licenciju pokyciai“ (D7.) „Yra kaupiama statistika apie lošiančių asmenų amžių, pralošiamas sumas, laimėjimus, ir t.t.“ (D8.) „Yra kaupiama. Įvairios anketos ir pan., tyrimai, tačiau nepakankamai manau atspindi pilną vaizdą, nes nepakankamai įvertina įvairias amžiaus grupės ir konkrečių azartinių lošimų pavojingumą visuomenei.“ (D9.)

		„Manau taip. Pagrindė ši informacija yra susijusi su azartinius lošimus organizuojančių bendrovių veikla (pajamos, sumokėti mokesčiai ir pan.)“ (D10.) „Statistika yra kaupiama ir pateikiama Lošimų priežiūros tarnybos veiklos ataskaitose.“ (D12.) „Finansiniai, ekonominiai rodikliai.“ (D11.)
	Savižudybių ir nusikaltimų statistika sietina su azartinių lošimų priklausomybės įtaka.	„Man atrodo, kad tam tikra statistika, jeigu kreipėsi į priklausomybės ligų centrą arba padaro nusikaltimus. Jeigu įvyko savižudybė, tai tarp eilučių, tai yra savižudybės statistika.“ (D2.)

Remiantis LR azartinių lošimų įstatymu, dalyviai pamini, jog yra amžiaus cenzas. Nuo 18 metų galim lošti lažybų punktuose ir B kategorijos automatų salonuose, o nuo 21 metų galima lošti ir kazino (azartinių lošimų salonai su stalais bei A kategorijos automatais). Taip pat asmuo gali būti neįleidžiamas jei yra neblaivus, nors kazino suteikia galimybę įsigyti alkoholio jų patalpose. Taikomi visi kiti apribojimai nurodyti azartinių lošimų įstatyme numatomi apribojimai bei reklamos apribojimai. Azartinių lošimų įstatymo 10 str. 9 d. įtvirtina neveikiantį draudimą reklamuoti azartinius lošimus, kadangi įstatyme numatyta, jog „Lietuvos Respublikos teritorijoje draudžiama reklamuoti azartinius lošimus, išskyrus azartinius lošimus organizuojančių bendrovių, lošimo namų (kazino), bingo automatų salonų, totalizatoriaus ir lažybų punktų pavadinimus, lošimų vietos adresus bei organizuojamų lošimų rūšis, taip pat lošimų įrenginių kiekį, esantį lošimo namuose (kazino), bingo arba automatų salonuose“. Vienas dalyvis mano, jog visi taikomi apribojimai yra nepakankami. (Azartinių...2001)

8. Lentelė Azartinių lošimų organizavimui taikomi apribojimai.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Azartinių lošimų organizavimui taikomi apribojimai.	Patekimą į lošimo namus apriboja amžiaus cenzas 18 m. arba 21 m. (kazino).	„Jeigu kalbėt apie įstatymus tai Lietuvoje jei kalbam apie lažybų punktus ir automatų salonus tai, taip jais gali naudotis asmenys nuo 18 metų. Amžiaus cenzas pagrinde. Ir 21 metai jeigu kalbame apie lošimų namus.“ (D4) „Tai tuos sakykim A lygio jau amžius yra 21 metai, o į B nuo 18 – kos.“ (D5.) „Draudimas lošti nepilnamečiams (kazino – nuo 21 metų, automatų salonai ir lažybos – nuo 18 metų).“ (D11.)

Apribojimai reglamentuojami ALĮ	„Azartinių lošimų įstatymo 10 straipsnis.“ (D6.) „Visi apribojimai yra nurodyti Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatyme.(D8.) „Taikomi apribojimai nustatyti įstatyme.“ (D9.) „kad gauti licenziją reikia atitikti tam tikrų kriterijų kaip, įstatinis kapitalas, pinigų kilmės, teistumo reikalavimo steigėjams. Gavus reikia gauti leidimą vykdyti veiklą, reikalavimai patalpoms, lošimo įrenginiams, laimėjimų išmokėjimo fondui.“ (D12.)
Asmuo gali būti neįleistas, jei yra neblaivus, naudojami padirbtu dokumentu.	„Yra bandančių labai jaunuolių praeiti, buvo atvejų, kad ir su padirbtais dokumentais bando praeiti.“ „nebent tau nėra 18 – kos arba tiesiog tu esi išgėręs. Dar dėl to gali neįleisti.“(D1.)
Taikomi azartinių lošimų reklamos apribojimai.	„Reklama nėra uždrausta, bet turi tam tikrus kriterijus: kada gali būti rodoma, ir laikas ir kaip įvardinti. <<... Negalima reklamuoti internetu<<... (D4.) „Reklamos draudimas.“ (D15.)

Kalbant su dalyviais apie azartinių lošimų teisinį reguliavimą, beveik visi minėjo, jog įstatymas turi daug spragų kuriomis naudojasi ne tik organizatoriai, bet ir klientai. Ypatingas poreikis yra sutvarkyti įstatymo dalį apie savanoriško prašymo nebelašti teikimo tvarkos, nes šiuo metu esanti išimtis parašyti prašymą lošimo vietoje vienai dienai palašti tartum paneigia vieną iš pagalbos formų. Kaip teigia LPT, šiuo metu Lietuvoje asmenims, turintiems priklausomybę azartiniams lošimams, galimybių padėti teisinėmis priemonėmis nėra (nėra teisiškai reglamentuotos nuobaudos lošimų organizatoriams už tokių asmenų įleidimą į lošimo įstaigas).

Nors 2009 m. gegužės pabaigoje Valstybinė lošimų priežiūros komisija pakvietė lošimų organizatorius pasirašyti susitarimą dėl savanoriško apsisprendimo nelošti užtikrinimo, tačiau jo laikosi ne visos lošimus organizuojančios bendrovės, pasiteisinimas tas, jog nėra įstatymiškai reglamentuota. Svarbu paminėti, kad 2007 m. liepos 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo narė B.Vėsaitė įregistravo Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 10 str. pakeitimo įstatymą, pagal kurį asmenų, pareiškusių tokią valią, neįleidimas į lošimo namus būtų teisiškai sureguliuotas ir privalomas. Vis dėlto kol kas toks įstatymas nepriimtas. Taip pat paminėtas apėjimas dėl laimėjimo atsiėmimo, kad nereiktų arba labai mažai sumokėti valstybei nuo išloštos sumos. Remiantis M. Arasimavičiumi (2008) labiausiai LR azartinių lošimų įstatyme pasigendama įstatymo tikslų ir uždavinių. Įstatymas yra abstraktus, nėra iki galo aiški nei azartinių lošimų regulatoriaus funkcija, nei valstybės politikos kryptis reguliuojant azartinius lošimus.

9. Lentelė Azartinių lošimų teisinio reguliavimo problematika.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Azartinių lošimų teisinio reguliavimo problematika.	Lošimų organizatoriai ir klientai naudojami įstatymo spragomis.	„yra reglamentas, jis visada turi būti punkte jis yra pasiekiamas tiek man, tiek klientams. Jos yra ginčytinos. Būna tokių situacijų, kai tikrai tu gali pakreipti įvairiai jas. (D1.) „<<...gal ir lažybų tarpininkė truputėlį kalta, aš nežinau, sakau, man neteko susidurti, bet tiesiog, tas bilietėlis yra atiduodamas, kaip čia pasakyti, žemesnio socialinio sluoksnio žmogui,<<... tada arba nėra nuskaičiuojami arba mažesni nuskaičiuojami mokesčiai...“ (D1.) „Jei jis norėtų save apriboti, įstatymas to nenumato ir jis sėkmingai gali būti įleidžiamas“.(D4.) „Kad tu pasirašai, jog manęs neįleisti, bet atėjęs į kazino užsiregistruoju ir jeigu pamato, kad aš turiu būti neįleidžiamas į kazino aš galiu prašyti parašyti prašymą mane įleisti vienai dienai į kazino. Yra apėjimas įstatymo.“ (D5.)
	Yra galimybės egzistuoti nelegaliems lošimams.	„mažesniuose, nu gal ir dideliuose miestuose, <<...vyksta ir nelegalūs azartiniai lošimai, kur niekas nerodo pinigų, kur ateina sava chebrytė, man atrodo, kad tas yra.“ (D2.)
	ALĮ laikomas nepakankamai veiksmingu.	„Žinai, rusai turi tokį labai taiklų pasakymą „Bumaga vsio terpit“ <<...Tai mano galva šiandien Lietuvoj yra labai daug teisinio nihilizmo. Įstatymas yra, jis gražiai parašytas, bet kaip jis veikia, tai jau yra kitas klausimas.“ (D2.)
	Įstatymų leidėjas neatsižvelgia į būtinus pakeitimus.	„Prastas, neatsižvelgiama į pastabas ir būtinus pakeitimus.“ (D6.) „Daug vietų kurių reguliavimą reikėtų patikslinti.“ (D12.)
	Ypatingas poreikis įstatymiškai reglamentuoti prašymą nebeleisti lošti, kurį parašo lošiantis asmuo.	„Reguliavimas galėtų būti detalesnis, aiškesnis ir apimti tokias sritis kaip apsiribojimas nuo azartinių lošimų.“ (D8.) „Reikėtų reglamentuoti klausimą dėl draudimo lošti asmenims, pateikusiems prašymus neleisti jiems lošti.“ (D11.)

Kalbantis su dalyviais dėl azartinių lošimų organizavimo politikos ir ES požiūrio į azartinių lošimų keliamas grėsmes, mažoji dalis dalyvių atsakė į šį klausimą, labiau per internetinių lošimų problematiką. Dalyviai kalba, kad tai sritis kurią supranta geriausiai patys verslininkai organizuojantys lošimus, o ES labiausiai atsižvelgia į internetinių lošimo grėsmę bei galimą per didelį prieinamumą. Pagal ES surinktus duomenis dėl lošimų organizavimo politikos, pastebėta, kad internetiniai lošimai Europoje sparčiai plinta – jau identifikuota beveik 15 000 svetainių, o bendros metinės įplaukos 2008 m. viršijo 6 mlrd. EUR. Numatoma, kad iki 2013 m. šios veiklos apimtis padvigubės. Nacionalinės teisinės sistemos ES

labai skiriasi: taikomos skirtingos taisyklės licencijavimo, susijusių internetinių paslaugų, mokėjimo, viešojo intereso tikslų ir kovos su sukčiavimu srityse. Siekiant užtikrinti teisinį tikrumą ir veiksmingą ES piliečių apsaugą, vykdant šią sparčiai augančią tarpvalstybinių paslaugų veiklą, svarbu įvertinti, kaip skirtingi modeliai galėtų kartu egzistuoti vidaus rinkoje. ES (2014) sukūrė rekomendacijas, kurios turėtų būti pritaikomos šalyse narėse, tačiau kol tai nėra privaloma, tol šalys narės gali šią sritį valdyti pagal poreikį. (Europos Komisija....2014)

10. Lentelė ES požiūris į azartinių lošimų problematiką.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
ES požiūris į azartinių lošimų problematiką.	Manoma, kad internetiniai lošimai ir ES požiūris į šią problemą yra suprantamas tik siauram ratui žmonių.	„Na tokia dar pakankamai neišplėtota, ten yra siaura žmonių toks ratas, kurie supranta apie ją, dabar tie internetiniai lošimai ir aktyvi lobistinė veikla. Kadangi nėra taip, kad kiti gerai susipažinę su šitu ir jie pakankamai informacijos neturi, kad galėtų priimti tokius teisingus sprendimus.“ (D3.)
	Neregistruoti internetiniai lošimai ES, jų pasiekiamumas šalims narėms.	„kokios problemos buvo prieš 10 metų ir dabar tai biški skiriasi. Nes atsirado tie internetiniai žaidimai, kurie yra labai paplitę ir labai prieinami...<<... nes internete labai lengvai tu gali žaisti žmonių organizuojamus žaidimus, kurie nėra ES.“ (D3.) „Visgi ES yra priėmusi rekomendacijas dėl azartinių lošimų, vienos iš jų yra susijusios su nepilnamečių ir asmenų, siekiančių apsiriboti nuo azartinių lošimų apsaugos rekomendacijos nuotoliniuose lošimuose.“ (D4.) „Taip. Ypač internetiniai lošimai. Reikia mažinti jų prieinamumą. (D9.)

Tyrėja teorinėje dalyje mini, jog svarbu atkreipti dėmesį ir į loterijas. Todėl buvo klausta ir dalyvių, kokia yra jų nuomonės dėl loterijų. Gauti atsakymai byloja, kad dalyviai mano, jog loterijas galima priskirti azartiniams lošimams, nes galima pralošti savo įmokėtą sumą. Tačiau nemano, kad jos tokios pavojingos kaip azartiniai lošimai. Taip pat loterijos yra reglamentuotos atskiru įstatymu. (LR Loterijų ...2003) Tačiau, kaip jau buvo minėta anksčiau daugelis šalių loterijas yra pasilikusi viešajame sektoriuje, kaip pavyzdys Šveicarija, ten leidžiamos tik loterijos, prisidedančios prie bendros tautos gerovės arba rengiamos paramos tikslais.

11. Lentelė Loterijų priskyrimas azartiniam lošimams.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Loterijų priskyrimas azartiniam lošimams.	Loterijos laikomos ne tokios pavojingos kaip azartiniai lošimai.	„Ten biški nu siejasi, bet man tai mažiau pavojingas atrodo užsiėmimas <<...bet aš nelaikau, kad jos yra pavojingos.“ (D3.)
	Bet koks lošimas, kuriame dalyvauja pinigai yra azartinis lošimas.	„bet šiuo metu aš manau, kad tai yra eilinis lošimo verslas.“ (D2.) „Iš principo kalbant apie azartinius lošimus, tai bet koks lošimas kur dalyvauja bet koks tai pinigas ar atlygis. Bet juos šiek tiek atskiria, nu nežinau ar tai pagal poveikį sveikatai. „Taip, loterijos yra priskiriamos. Viskas kur yra įmanoma laimėti kažką yra priskiriama azartiniam lošimams. Tai yra loterijos, tai yra televiziniai žaidimai visokie, momentiniai trinami.“(D5.) „Loterijos ir lošimo principas iš esmės yra panašus, kadangi asmuo įmokėdamas pinigus rizikuoja netekti įmokos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas. “ (D8.) „Loterijos turėtų būti priskirtos azartiniam lošimams.“ (D9.) „Loterijos priskiriamos azartiniam lošimams, kadangi pagrindinė azartinio lošimo požymis yra dalyvių, siekimas piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas.“ (D12.)
	Loterijų organizavimas galėtų būti perkeltos į viešąjį sektorių.	„Tai va pas mus loterijos kol kas yra privačiame sektoriuje, todėl kad kai kuriems skystakiausiems užteko proto parduoti tokį dalyką, kurį galėjome kontroliuoti. Galėjom apskritai kontroliuoti azartinius lošimus...“ (D4.)
	Nelaikomos azartinių lošimų, nes nėra taip įstatymiškai reglamentuotos.	„ne, loterija yra ne azartinis lošimas“ (D7.) „Manau ne. dėl sąlyginai nedidelio mokesčio, nemanau, jis nėra priskiriama azartiniam lošimams, nes mano nuomone, azartinis lošimas pagrinde yra tai, kas sukelia priklausomybę lošti... (D10.) „Loterijos nėra azartiniai lošimai (apibrėžimai - Loterijų įstatymas, Azartinių lošimų įstatymas).“ (D11.)

Apibendrinant skyrių galima teigti, kad Azartinių lošimų statistiką galima gauti Lošimų priežiūros tarnybos puslapyje, kuri susijusi su ekonominiais rodikliais bei kiek asmenų yra parašę prašymus nebelašti. Tačiau yra diskutuojama dėl mokslinio tyrimo atlikimo poreikio, kuriuo būtų ištirta Lietuvos azartinių lošimų rinka ir paplitimas. Pažymėtina, kad lošimų įstaigų klientai yra registruojami ir vedama lankomumo statistika, bet tai įmonės daro savo tikslais.

Azartiniai lošimai yra ribojami Azartinių lošimų įstatyme numatytomis priemonėmis, tačiau įstatymas yra abstraktus, nėra iki galo aiški nei azartinių lošimų reguliatoriaus funkcija, nei valstybės politikos kryptis reguliuojant azartinius lošimus. Pažymėtina, kad asmenų, parašiusių prašymą nebelošti ir neįleisti į lošimo namus būtų teisiškai sureguliuotas ir privalomas.

Tyrimas atskleidžia kad, loterijas galima priskirti azartiniam lošimams, nes galima pralošti savo įmokėtą sumą. Tačiau dalyviai nemano, kad jos tokios pavojingos kaip azartiniai lošimai. Svarbu pažymėti, kad daugelyje Europos valstybių loterijos priklauso valstybiniame sektoriuje. Dėl azartinių lošimų organizavimo politikos ir Europos sąjungos požiūrio dalyvių nuomone, svarbiausia yra atsižvelgti į jų siūlomas rekomendacijas dėl internetinių lošimų.

4.3. Socialinės politikos įtaka azartinių lošimų reguliavimui

Šiame skyriuje kalbama apie tai kokią įtaką turi socialinė politika azartinių lošimų reguliavimui. Dalyviams sunkiai sekėsi atsakyti į šį klausimą. Daugelis nemanė, kad politika apskirtai kažką gali čia padaryti, nes visą azartinių lošimų organizavimą savo rankose laiko privatus sektorius. Socialinė politika turėtų taikyti priemones kaip apsaugoti žmones nuo azartinių lošimų organizatorių savivaliavimo ir naudoti jau sergančiais šia priklausomybe asmenimis. Tačiau, kaip numato ir mūsų socialinė politika savo tiksluose, taip ir ES (2014) siūlydama rekomendacijas dėl lošimų organizavimo pabrėžia, kad labai svarbu yra viešojo intereso tikslai:

- **Vartotojų apsauga.** Siekiama surinkti informaciją apie problemas dėl lošimo ir priklausomybę nuo lošimo, taip pat priemones, kurių imamasi siekiant apsaugoti lošėjus ir išvengti tokių problemų arba jas apriboti. Kitas svarbus klausimas – kaip užtikrinti **nepilnamečių ir kitų pažeidžiamų asmenų grupių apsaugą.** Keliami klausimai susiję su internetinių lošimų propagavimu ir rinkodara, taip pat esamomis klientų identifikavimo (tiek atidarant sąskaitą, tiek atliekant mokėjimą) sistemomis.
- **Viešoji tvarka.** Žalioji knyga skirta konsultacijoms dėl sukčiavimo, pinigų plovimo ir kitų nusikaltimų išaiškinimo ir prevencijos gerosios patirties.
- **Labdaringos ir viešojo intereso veiklos bei renginių finansavimas.** Konsultacijose bus nagrinėjamos skirtingos pajamų panaudojimo viešojo intereso veiklai sistemos ir pajamų iš viešųjų ir privačiųjų internetinių lošimų paslaugų paskirstymo visuomenės naudai, pvz., menai, švietimui ar sportui, mechanizmai. (Europos Komisija, 2014)

12. Lentelė Socialinės politikos įtaka azartinių lošimų problematikoje.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Socialinės politikos įtaka azartinių lošimų problematikoje.	Dėmesys į mokslininkų darbus tiriančius šią problemą Lietuvoje.	„socialinė politika būtų formuojama ne tik iš viršaus, bet ir iš apačios, nu va tu dabar darai tyrimą arba kitas daro tyrimą ir kad tie socialinės politikos formuotojai pasižiūrėtų tuos tyrimus ir kad jie girdėtų, ką profesionalai sako. (D2.)

	Socialinė politika laikoma nelanksti ir neprisitaikanti prie šiuolaikinių problemų.	<p>„Jie yra sau, jie gauna savo pelną, ir jiems visiškai nerūpi kas ta socialinė politika.. <<...Tai yra, mes kalbam apie korupciją. Ir tas kas plauna nešvarius pinigus, tai labai gerai šitus dalykus žino.<<... Ir žinoma, pilietinė visuomenė, jeigu žinai, būtų labai aktyvi, tai nebūtų prie Aušros gimnazijos kazino atidarę. Aš manau, va čia yra problema. Mūsų konteksto, dar posovietinio konteksto problema.“ (D2.)</p> <p>„mūsų socialinė politika jinai yra tokia popierinė.“ (D2.)</p> <p>„Apskritai aš nežinau ar politika jin turi kažkokius pokyčius. Aš labai nusivylęs lietuviška politika.“ (D4.)</p> <p>„Nemanau, kad turi. Bet ji turėtų kištis, viską riboti, bet nu kaip ir minėjau, kuris šuo kąs savo šeiminkui į ranką, kuri jį maitina?“ (D5.)</p> <p>„Šiuo metu kaip ir daugelyje sričių Lietuvoje, socialinė politika yra sustabarėjusi, o ideologijos yra arba pasenusios arba visiškai neveiksmingos.“ (D8.)</p>
	Nepastebimi socialinės politikos sprendimai azartinių lošimų klausimų, nei organizavimo nei asmenų socialinės apsaugos klausimais.	<p>„Šiaip esu pastebėjusi, kad buvo atkreiptas dėmesys, buvo šnekama labai daug apie tas internetines, buvo šnekama, ir per žinias girdėjusi esu. Kiek jie ką pakeitė, nežinau. Kad man atrodo, jie nieko dar nepadarė, bet šnekėt šneka.“ (D1.)</p> <p>„Tai manau, kad mes po biški tobulėjam ir manau kad į geresnę pusę aišku, ne taip greitai kaip norėtusi ...D3.)</p>

Apibendrinant svarbu pastebėti, kad dalyviai ganėtinai skeptiškai nusiteikę socialinės politikos įtaka šiuo klausimu. Mano, kad ji yra nepakankama, populistinė, neįtakojanti lošimų reguliavimo srities, nes iš jos yra gaunami mokesčiai į biudžetą.

4.4. Azartinių lošimų prevencijos ir pagalbos lošėjams problematika

Šiame skyriuje bus nagrinėjama azartinių lošimų prevencijos ir pagalbos būdų lošiantiems asmenims problematika, kaip yra vertinama socialinė reklama, galimybė gauti pagalbą lošimo vietoje bei dalyvių požiūris dėl azartinių lošimų organizatorių lėšų skyrimo įvairiems socialiniams projektams.

Kalbant apie azartinių lošimų prevenciją, dalyviai daugumoje buvo vieningi, jog prevencija yra reikalinga, tik yra poreikis, kad ji būtų taikoma tikslingai bei būtų vengiama įprastinių prevencijos priemonių ypatingai plakatų. Svarbu, per prevencijos priemones būtų perduodama informacija, kur galima kreiptis pagalbos. **Prevencija** [lot. praeventio], išankstinis kelio užkirtimas, užbėgimas už akių, ypač teisės normų pažeidimui. Ypatingai reikalinga būtų nelošiančios visuomenės dalies dėmesio atkreipimas, kol kas deja yra mažiausiai įgyvendinamas.

13. Lentelė Azartinių lošimų prevencijos poreikis.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Azartinių lošimų prevencijos poreikis.	Didelis prevencijos poreikis.	„Reikalinga, aišku, kaip ir su narkotikais, kai žmogus sako, kad man taip neatsitiks ir man taip negali būti, ir jam atrodo, kad jei kam nors atsitinka tai jam to negali būti, bet kažkur ten pašmonės dalyje užsifiksuoja, kas gali būti.“ (D3.) „Žinoma reikalinga, tai parodo prašymų neleisti lošti, pateiktų Priežiūros tarnybai skaičius.“ (D8.)
	Prevencijos programos ir priemonės turėtų būti išsiskiriančios, informatyvios.	„tam žmogui, kuris atėjęs statyti, ant sienos parašytas plakatas „nestatyk“ labai sureikšmins tą jam. Nes žiūrint, aišku, gal čia požiūrį reikia keisti...“ (D1.) „Skrajutės, tokie dalykai kaip kad kur kreiptis, tai gal ir reiktų nes, aš nemanau, kad daug kas žino, net aš pati nežinau, ką reiktų pasakyti, kur reikia kreiptis.“ (D1.) „Tai man atrodo, kad tokia universali prevencija čia eina labai per paklausos mažinimą“ (D2.)
	Turėtų atkreipti nelošiančios visuomenės dalies dėmesį į neatsakingo lošimo keliamą žalą.	„Iš dalies. Prevenciją tai bando tom reklamom iš dalies, bet kažko tokios skatinimo, kad būtų tiems žmonėms, va Jūs atsisakėte lošti tai Jums tai ne.“(D5.) „Vykdoma, bet turint daugiau priemonių būtų galima sustiprinti.“ (D6.) „Probleminių lošimų prevencijos vykdymas per visuomenės švietimo kampanijas, pradedant nuo ugdymo įstaigų.“ (D11.)
	Reikalingas tarpinstitucinis bendradarbiavimas.	„Prevenciją tikrai galima įgyvendinti, tą šiuo metu savo jėgomis daro Priežiūros tarnyba, tačiau šių priemonių efektyvumui Priežiūros tarnybos veiksmų nepakanka. Reikia tiek Seimo tiek kitų valstybės institucijų tarpusavio bendradarbiavimo.“(D8.)

Kalbant su dalyviais apie socialines reklamas azartinių lošimų tema dalyviai pasiskirstė į dvi dalis vieni buvo už, kad reikalinga, o kiti prieš – kad ji skatins susidomėjimą ir pabandytą lošti. Dalyviai siūlė, kad reklama būtų tikslinga, negąsdinanti, o informatyvi. Kaip teigia Pruskus (2003) socialinė reklama – tai provokuojanti, šokiruojanti, emociškai sukrečianti reklama. Tai informacija, kurią valdžios atstovai skleidžia tarp gyventojų, siekdami tam tikros elgsenos. Pasak D. Jokubausko (2003) socialinė reklama padeda formuoti interesams, papročiams, požiūriams, įveikti klaidas ir prietarus, tarnauja kultūriniam, politiniam, moraliniam ir estetiniam žmonių auklėjimui. Ji vertinama teigiamai, tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad kaip ir visos socialinės reklamos susiduria su problema, jog gali sukelti susidomėjimą išbandyti šiuo atveju lošimus.

14. Lentelė Požiūris į socialines reklamas azartinių lošimų tematika.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Požiūris į socialines reklamas azartinių lošimų tematika.	Gali būti pavojinga, nes paskatintų išbandyti lošimus.	„Ir kartais, tai ką mes vadiname socialine reklama, pavyzdžiui kokiam jaunuoliui gali sukelti netgi susidomėjimą Aš nežinau, aš manau, reikia kitokių dalykų.<<...kaip ir socialinė reklama lygtai bando sukelti baimę. Nesukelsi tu tos baimės.“ (Dalyvis D2.) „Pavojinga yra ta socialinė reklama. Ji turi būti iš tos pusės tik tam tikrose vietose ...<<... Tai ta socialinė reklama turėtų būti tokia, kad būtų pasiektų tik tuos žmones, kurie tą veiksmą atlieka arba ruošiasi atlikti...<<...Nu gali paskatinti gal neišbandyti, bet va pasižiūrėti aha čia gal nueisiu, buvau pamiršęs, bet dabar nueisiu.“ (D3.) „Nereikalinga.“ (D9.)
	Reikalinga, jei būtų informuojančio pobūdžio.	„buvo paleistos per televiziją socialinės reklamos apie lošimą.<<...Labai gera reklama, man taip patiko ir aš galvojau, realistiška ir labai, nu jei žmogus atkreips į ją dėmesį aišku, reikia atkreipti, ta prasme labai daug pasakanti“ (D1.) „Realiai jų reikėtų daugiau, bet ne tik televizijoje, bet ir ant stotelių, ant kažkokių stendų, kad vis dažniau ir dažniau vis kažką leistų apgalvoti apie tai. Bet tai viskas aišku kainuoja.“ (D5.) „labai reikalinga tokia reklama“ (D7.) „Kiekviena gerai apgalvota ir tinkamai apiforminta socialinė reklama turi įtakos, reikalinga.“ (D12.)
	Reikalinga, nes pasiekia didelę visuomenės dalį.	„Manau, kad tokia reklama yra labai naudinga, pasiekianti platų visuomenės ratą, informuojanti ir supažindinanti su egzistuojančia problema.“ (D8.) „Reikalinga. Visuomenės švietimas apie galimus neigiamus lošimų padarinius, atsakingo lošimo skatinimas.“ (D11.)

Kalbantis su dalyviais apie galimybę gauti pagalbą lošimo vietoje, dalyviai buvo ganėtinai skeptiški ir laikėsi nuomonės kad tai nedaroma. Yra galimybė parašyti prašymą nelošti (kazino), tačiau net darbuotojai būna neapmokinti kaip tokiu atveju informuoti klientą dėl pagalbos kontaktų. Manoma, jog tai yra vieša informaciją ir žmonės gali susirasti patys. Nors kaip savo straipsnyje rašo Arasimavičius (2007) Šveicarijoje yra propaguojama darbuotojų mokymai ir visos reikalingos informacijos apie pagalbą suteikimas (kazino platinami lankstinukai, kuriuose pateikiama informacija apie potencialias grėsmes, tykančias lošėjų, anketos, kuriomis naudodamasis lošėjas pats galėtų save priskirti (ar nepriskirti) tam tikrai rizikos grupei, taip pat lankstinukuose nurodomos veikiančios socialinės pagalbos tarnybos ir jų telefonai ar kita kontaktinė informacija). Šią praktiką reikėtų pritaikyti ne tik kazino, bet ir lažybų punktuose bei B kategorijos automatų salonuose.

15. Lentelė Galimybė gauti pagalbą ar informacijos apie pagalbą lošimo vietoje.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Galimybė gauti pagalbą ar informacijos apie pagalbą lošimo vietoje.	Darbuotojai nėra apmokomi informuoti apie pagalbos būdus.	„net aš pati nežinau, ką reiktų pasakyti, kur reikia kreiptis. Nes lažybų tarpininkai nėra informuoti, kaip padėti žmogui, jei jis klausia dėl pagalbos.“ (D1.) „Lietuvoj, bent kol aš mokiausi tai ne, nebuvo tokio daikto.“ (D3.)
	Patys lošėjai turi mokėti susirasti šią informaciją, kazino yra galimybė parašyti prašymą nebeleisti lošti.	„Tai yra viešos žinios. Gali pačiame kazino užpildyti anketą, jeigu jau tikrai nebenori lošti.“ (D5.)

Taip pat dalyvių buvo klausta kaip jie mano ar lošimų organizatoriai skiria kokias nors lėšas ar paramą socialiniams projektams, labdarai. Atsakymai atskleidė, kad jei ir skiria tai tik sporto renginiams, taip siekdami pasireklamuoti, o dėl labdaros ar pagalbos tikslų. Pagal Aiškinamąjį raštą dėl Lietuvos respublikos azartinių lošimų įstatymo pakeitimo įstatymo projektą (2007) lošimų organizatoriams draudžiama remti renginius, skirtus asmenims iki 18 metų, televizijų bei radijo programas, skirtas asmenims iki 18 metų. Tačiau sporto varžybas, kurias dažniausiai remia lošimų organizatoriai lankosi tėvai vedasi įvairaus amžiaus vaikus. Kaip ir pastebi dalyviai, visa tai atliekama labiau reklaminiais tikslais, nes nėra fiksuojama, jog būtų pinigai skiriami labdarai ar socialinei pagalbai. (Aiškinamasis....2007)

16. Lentelė Lošimų bendrovių lėšos skiriamos socialiniams projektams, labdarai.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Lošimų bendrovių lėšos skiriamos socialiniams projektams, labdarai.	Skiria lėšas sporto renginiams.	„tikrai yra tokių įmonių, kurios skiria, nebūtinai gal socialiniams, aišku yra sporto varžybos, kur jie ten bando save pareklamuoti tiesiog. <<... bet mūsų įmonė tikrai to nedaro.“ (D1.) „Iš dalies, dėl reklamos ir įvaizdžio.“ (D9.)
	Sudėtinga atskirti takoskyrą tarp paramos ir reklamavimosi.	„Na va, sunku atskirti, kas yra socialinis projektas kas ne. <<...klausimas būtų ar galima vadinti socialiniu projektu, kai tu vykdai reklamą savo. Tai va čia tokių kaip ir lobizmo žingsnių, jie vykdo tokią veiklą ... <<...ne taip grynai kaip mes siaurai ta socialine, kad prasilošusiems padėtų, tai ne ne, aš manau kad toj vietoj nu kiek man tekę girdėti ir apskritai gal net netekę girdėt.“ (D3.) „Negali. Jie negali dalyvauti tokiose vietose. <<...Dabar kažkaip valdžia yra atrišusi rankas. Jau leidžia reklamą kokią simbolišką įsidėti ant stendo tarkim yra Olympic kazino čia tas ir tas kaip rėmėjas, dabar gali būti, anksčiau to tikrai negalėjo būti.“(D5.)

	Jei būtų teisinis reglamentavimas skirtų.	„Jei valdžia įteisintų šitą dalį, kad kažkokią dalį turėtų skirti tada taip. Bet kol valdžios įsikišimo nėra toje vietoje, tol verslas to nedarys.“ (D5.) „Dalis jų tikrai skiria, tačiau priešingai nei loterijų organizatorių, lošimų organizatorių niekas neįpareigoja atlikti šių veiksmų.“ (D8.)
--	---	--

Apibendrinant galima teigti, kad prevencija yra reikalinga, tačiau tikslinga bei kad būtų vengiama įprastinių prevencijos priemonių ypatingai plakatų. Svarbu, kad per prevencijos priemones būtų perduodama informacija, kur galima kreiptis pagalbos. Ypatingai reikalinga būtų nelošiančios visuomenės dalies dėmesio atkreipimas, kol kas deja yra mažiausiai įgyvendinamas. Socialinė reklama vertinama teigiamai, tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad kaip ir visos socialinės reklamos susiduria su problema, jog gali sukelti susidomėjimą išbandyti šiuo atveju lošimus. Turėtų būti tikslinga, negąsdinanti, o informatyvi. Dėl galimybės gauti pagalbą lošimo vietoje tai yra galimybė parašyti prašymą nelošti (kazino), tačiau darbuotojai nėra apmokyti kaip informuoti klientą dėl pagalbos kontaktų. Manoma, jog tai yra vieša informacija ir žmonės gali susirasti patys. Jei lošimų organizatoriai lėšas skiria tai tik sporto renginiams, taip siekdami pasireklamuoti, kas yra draudžiama reklamos ir azartinių lošimų įstatymais.

4.5 Realiai pritaikomos priemonės sprendžiant azartinių lošimų problemą

Šiame skyriuje nagrinėjama kokios priemonės būtų veiksmingos sprendžiant azartinių lošimų problematiką, taip pat kaip azartinių lošimų organizatoriai galėtų prisidėti. Tyrėja norėtų išskirti visų dalyvių minėtą švietimą apie atsakingą lošimą, kaip pačią geriausią prevencijos priemonę, kurią tyrėjos manymu galėtų įgyvendinti Lietuvos socialinės politikos formuotojai. Yra rengiamos įvairios konferencijos atsakingo lošimo tema, tačiau, kol kas LPT yra išleidusi lankstinuką „Azartiniai lošimai. Ką svarbu žinoti paauglių tėvams“, kas buvo padaryta jau rašant šį baigiamąjį darbą. Tai gera iniciatyva ir reikalinga, nes toks poreikis yra išreikštas ir šio tyrimo dalyvių. Tačiau jis turėtų būti labiau publikuojamas ir pasiekiamas visuomenei. Čia labai galėtų prisidėti socialinės politikos formuotojai, kurie turi didelę patirtį su alkoholio ir narkotinių medžiagų prevencijos kūrimu, platinimu. Taip pat LPT paleido prevencinio pobūdžio radijo socialines žinutes, kurios taip pat yra informacinio pobūdžio dėl azartinio lošimo keliamų grėsmių.

17. Lentelė Veiksmingų prevencijos priemonių pasiūlymai.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Veiksmingų prevencijos priemonių pasiūlymai.	Švietimas apie atsakingą lošimą paaugliams, tėvams ir visai visuomenei.	<p>„Na sakau, bandyt šviesti žmones nuo pat mažo amžiaus, kad taip, tai gali būti kažkoks laiko praleidimas, bet tiesiog reikia turėti savas ribas ir nereikia pasinerti į tai visiškai.“ (D1.)</p> <p>„Žinoma, visuomenės švietimas turi būti. Ką reikia, kodėl ten nėra laikrodžių, o kas ten vyksta, o kas vyksta po to? Galų gale net informacija iš Anoniminių lošėjų, psichologų, psichoterapeutų patirčių.“ (D2.)</p> <p>„<<...Reikia tos šveičiamosios medžiagos ir suprasti, kad vienas nekaltas toks išėjimas pramogai, išgėrimas pora bokalų alaus, nu gali pasibaigti nekaip.“ (D3.)</p> <p>„Čia kaip ir visą laiką – jaunimą, kuris yra imliausias, jam viską norisi pabandyti, tai reikia jiems suteikti tos informacijos. Kad jis nebandytų, bet žinotų, kaip tas gali baigtis.“ (D3.)</p> <p>„Tai pirmoj vietoj švietimas. Šviesti suaugusį žmogų, šviesti būsimus tėvus. Ties kuo aš ketinu judėti tai aišku šviesti paauglius ir vaikus.“ (D4.)</p> <p>„Reikalingas visuomenės švietimas apie azartinių lošimų neigiamus padarinius, jei jais piktnaudžiaujama, taip pat probleminių lošimų prevencija.“ (D11.)</p> <p>„Prevencinė veikla, visuomenės švietimas, informavimas jog egzistuoja priklausomybė nuo azartinių lošimų.“ (D8.)</p>
	Švietimas vykdomas jau mokykloje.	„Reikia jau nuo mažens vaikus šviesti apie tai, jie susidarys kažkokį tai vaizdą, bet niekas nėra apsaugotas kad jis to nepadarys. Nes realiai reikia viską išbandyti, na bet gal jis jau turės supratimą“ (D5.)

Kalbantis su dalyviais apie azartinių lošimų organizatorių galimas iniciatyvas, dalyviai išskyrė, kad būtų teisinga, jog organizatoriai finansuotų prevencijos programų kūrimą. Tačiau iš verslo pusės galimas pasipriešinimas, nes kol nėra tai reglamentuota tol jie nesutiktų skirti dalies pelno tokioms programoms kurti. Kaip teigiama LPT azartinių lošimų situacijos apžvalgoje 2010 – 2011 m. rugsėji savanoriško apsiribojimo nuo azartinių lošimų programa buvo vykdoma su projektu „Nebenoriu lošti“. Nors Priežiūros komisija siūlė tęsti pradėtą iniciatyvą, vieni iš pagrindinių projekto rėmėjų nepanoro jo pratęsti, o naujų rėmėjų kol kas neatsirado. Tad tai būtų galimybė visiems lošimų organizatoriams skiriant lėšas palaikyti projektą ir taip apsaugoti prašymus parašiusius asmenis. Nes šiuo metu savanoriškas apsiribojimas vyksta pateikiant prašymą neleisti lošti ir užtikrinamas geranoriškumo pagrindu, ko bendrovės dažnai nesilaiko.

18. Lentelė Lošimų organizatorių iniciatyva sprendžiant azartinių lošimų sukeltas problemas.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Lošimų organizatorių iniciatyva sprendžiant azartinių lošimų sukeltas problemas.	Nesant teisiniam reglamentui, privatusis sektorius savanoriškai neskirs lėšų prevencijos ir pagalbos programų finansavimui.	„nors mano nuožiūra būtų visai protinga tai daryti. Bet ar jos darys, tai aš labai abejoju. Nebent kas nors privers.“(Dalyvis D1.) „Dėl lėšų sutinku, kadangi jos vykdo tą veiklą ir jos yra tiesiogiai atsakingos. <<...o veiklą vykdyt biški kiti, kurie būtų nukentėję ir žino kaip tai gali baigtis.“ (D3.) „<<...bent jau pagelbėjimas tų priemonių atspausdinime, kaip kad pavyzdžiui lankstinukų, kažkokių socialinių reklamų kūrimas ir jų finansavimas.“ (D4.) „Iš verslo pusės pasakysiu – ne. Aš pradėdau verslą ir aš pats sau kandu į koją. Tikrai to nebus.“ (D5.) „Deja patirtis rodo, jog pačių bendrovių inicijuotos programos nėra veiksmingos. Pagrindinis veiksmingumo būdas – tai privalomumas. Todėl tik įstatymo nuostatų, susijusių su galimybe apsiriboti nuo azartinių lošimų atsiradimas bei šių nuostatų privalomumas būtų efektyvi priemonė spręsti susidariusią situaciją“ (D8.)
	Lošimų bendrovės turėtų priimti atsakomybę už savo veiklos keliamų problemų atsiradimą.	„daugiau socialinės atsakomybės norėčiau, aš manau, kad būtų labai svarbu, kad verslas kuris augina problemą, kad jis neštų kažkokią atsakomybę, kad jis turėtų investuoti.“ (D4.) „be abejo, jos turi priimti riziką“ (D7.)
	Prevencijos programas turi kurti atsakingos institucijos, turinčios patirtį, bet ne lošimų organizatoriai.	„Jeigu azartinių lošimo organizatoriai pradėtų inicijuoti prevencinės programos, tai turėtų įtakos rinkos konkurencijai, kadangi reikalavimai būtų pritempiami prie kiekvienos bendrovės poreikių.“ (D12.)

Dalyviai noriai kalbėjo ir siūlė kitus pritaikomus būdus ir priemones šiai problemai spręsti. Pasiūlymai susiję su azartinių lošimų įstaigų fasado pakeitimais, bilietų dizaino pakeitimais, kad jie prarastų savo patrauklumą bei pastebimumą. Taip pat griežtinti prašymo nebeleisti lošti pateikimą, netgi reglamentuoti įstatymiškai. Siūloma įvesti privalomąją klientų registraciją ir lažybų punktuose ir B kategorijos automatų salonuose. Kas remiantis teisine patirtimi, jau buvo padaryta 2008 m. birželio 1 d. kai buvo įvesta privaloma visų lošimo namų (kazino) lankytojų registracija, dėl ko, lošimo organizatorių teigimu, sumažėjo lošimo namų (kazino) lankytojų skaičius. Teoriškai galime teigti, jog tai taip pat sumažintų asmenų srautus į lažybų punktus bei B lygio automatų salonus, taip pat užkirstų kelią patekti nepilnamečiams. (LPT....2012)

19. Lentelė Kitos azartinių lošimų organizavimo ir keliamų problemų sprendimo būdai/priemonės.

Kategorija	Subkategorija	Autentiškos iškarpos iš interviu
Kitos azartinių lošimų organizavimo ir keliamų problemų sprendimo būdai/priemonės.	Kazino turi būti tiesiogiai atsakingas už prašymo nebeleisti lošti laikymosi.	„Tai va mano ir būtų toks siūlymas, kad būtų pakankamai lengva užpildyti tą prašymą, kad tavęs neįleistų, o kad atgal tave kad įleistų, turėtų būti koks bandomasis laikotarpis, kad du kartus patvirtintų, kad na šiokius tokius barjerus, kad didesnius padarytų, ypač ten tiems, kurie sunkiai save kontroliuoja.“ (D3.) „Aišku prevencijos priemonės, asmenims, kurie jau turi problemą, kad jie negalėtų užėiti, tokios apsaugos prevencijos, kad jis negalėtų užėiti ir lošti.“ (D4.)
	Turėtų atsirasti laisvai prieinamos skrajutės, bukletai informuojantys apie pagalbą.	„Taip, tai pirmoj eilėj kas turi būti, ties kuo ir dirbame, tai informaciniai plakatai, tai turi būti prieinami bukletai, kuriuos aš galiu pasiskaityti, bent jau įžengiant tai turi būti informaciniai apie nepageidavimą nepilnamečių asmenų.“ (D4.)
	Mažinamas lošimo įstaigų eksterjero patrauklumas.	„<<...Turi būti mažinamas netgi fasadas, tos lempytės, didžioji dalis lošėjų, su kuriais teko kalbėtis, jos žiauriai traukia kaip jonvabalius.<<... asmenys kurie nori pramogauti, tegu jie pamato tą blizgesį viduje, išorėje ten nereikia to, nes tokios reklamos prevencijos reikėtų, tokio atsakingumo.“ (D4.)
	Lošimų aparatų eksterjero pokyčiai. Mažinamas patrauklumas	„<<... Kas vyksta Norvegijoje. Tai norint lošti aparatas yra ant tiek baisus, kad žmogus kuris nelošia jis apskritai prie jo neprieitų. Nu iš tikrųjų, jis tikslingai daromas baisus.(D4.)
	Mažinamas loterijos bilietų (momentinių) patrauklumas vaikams.	„Taip pat Latvijoje prevencija su loterijomis. Kartą metuose daro apklausą dėl loterijos bilietų, kuris pirkėjams pats gražiausias, priimtinausias. Tada tą priimtinausią variantą jie nubaisina, kad jis būtų baisesnis.“(D4.)
	Mokesčių didinimas lošimų bendrovėms	„didinti mokesčius“ (D7.)
	Įstatymiškai reglamentuota privalomoji klientų registracija visose lošimų įstaigose.	„privalomąją registraciją investicijose visuose lošimo organizavimo vietose, o ne tik kazino“ (D7.) „Nustatyti, kad privaloma registracija būtų ne tik lošimo namuose (kazino), bet ir visose kitose lošimų organizavimo vietose.“ (D8.) „Griežta asmenų, įeinančių į lošimų organizavimo vietas, amžiaus kontrolė. Įstatymiškai reglamentuotas savanoriškas apsiribojimas nuo azartinių lošimų.<<... Registruoti. Registravimą įvesti ir automatų salonuose.“ (D11.)

Apibendrinant, kaip šiuo metu aktualiausia prevencijos priemonė išskirtas švietimas apie atsakingą lošimą paaugliams, tėvams ir visuomenei. Azartinių lošimų organizatorių galimas iniciatyva - finansuoti prevencijos programų kūrimą. Kiti prevencinių priemonių siūlymai: įstaigų fasado pakeitimai, bilietų dizaino pakeitimais, kad jie prarastų savo patrauklumą. Taip pat griežtinti prašymo nebeleisti lošti pateikimą, netgi reglamentuoti įstatymiškai. Siūloma įvesti privalomąją klientų registraciją ir lažybų punktuose ir B kategorijos automatų salonuose.

Apibendrinant tyrimo duomenis, galima teigti, jog azartiniai lošimai Lietuvoje yra traktuojama kaip legali laisvalaikio leidimo forma, lengvai prieinama ir populiari. Valstybės biudžetui moka mokesčius, yra reglamentuota įstatymiškai. Nepaisant šių aspektų, naudojantis įstatymo spragomis sudaro galimybes šešėlinei ekonomikai, pinigų plovimui, sukčiavimui. Ši paslauga kartu neša neigiamą poveikį asmenims, kurie pradeda lošti pramogai, tačiau ima ir tampa priklausomi nuo šios veiklos. Problemų atsiranda ne tik asmeniniame gyvenime – problemos šeimoje, skyrybos, vagystės iš artimos aplinkos, skolos, psichologinės būsenos pokyčiai, bet ir profesinėje bei socialinėje asmens aplinkoje. Asmuo gali įsitraukti į nusikalstamą veiklą, patenka į aukštą savižudybės rizikos grupę.

Azartinių lošimų statistiką galima gauti Lošimų priežiūros tarnybos puslapyje, kuri susijusi su ekonominiiais rodikliais bei kiek asmenų yra parašę prašymus nebelošti. Tačiau yra diskutuojama dėl mokslinio tyrimo atlikimo poreikio, kuriuo būtų ištirta Lietuvos azartinių lošimų rinka ir paplitimas. Pažymėtina, kad lošimų įstaigų klientai yra registruojami ir vedama lankomumo statistika, bet tai įmonės daro savo tikslais.

Azartiniai lošimai yra ribojami Azartinių lošimų įstatyme numatytais priemonėmis, tačiau įstatymas yra abstraktus, nėra iki galo aiški nei azartinių lošimų reguliatoriaus funkcija, nei valstybės politikos kryptis reguliuojant azartinius lošimus. Pažymėtina, kad asmenų, parašiusių prašymą nebelošti ir neįleisti į lošimo namus būtų teisiškai sureguliuotas ir privalomas.

Tyrimas atskleidžia kad, loterijas galima priskirti azartiniam lošimams, nes galima pralošti savo įmokėtą sumą. Tačiau dalyviai nemano, kad jos tokios pavojingos kaip azartiniai lošimai. Svarbu pažymėti, kad daugelyje Europos valstybių loterijos priklauso valstybiniame sektoriuje. Dėl azartinių lošimų organizavimo politikos ir Europos sąjungos požiūrio dalyvių nuomone, svarbiausia yra atsižvelgti į jų siūlomas rekomendacijas dėl internetinių lošimų.

Svarbu tai, kad dalyviai ganėtinai skeptiškai nusiteikę socialinės politikos įtaka šiuo klausimu. Mano, kad ji yra nepakankama, populistinė, neįtakojanti lošimų reguliavimo srities, nes iš jos yra gaunami mokesčiai į biudžetą.

Prevencija yra reikalinga, tačiau tikslinga bei kad būtų vengiama įprastinių prevencijos priemonių ypatingai plakatų. Svarbu, kad per prevencijos priemones būtų perduodama informacija, kur galima kreiptis pagalbos. Ypatingai reikalinga būtų nelošiančios visuomenės dalies dėmesio atkreipimas, kol kas deja yra mažiausiai įgyvendinamas. Socialinė reklama vertinama teigiamai, tačiau reikia atkreipti

dėmesį, kad kaip ir visos socialinės reklamos susiduria su problema, jog gali sukelti susidomėjimą išbandyti šiuo atveju lošimus. Turėtų būti tikslinga, negąsdinanti, o informatyvi. Dėl galimybės gauti pagalbą lošimo vietoje tai yra galimybė parašyti prašymą nelošti (kazino), tačiau darbuotojai nėra apmokyti kaip informuoti klientą dėl pagalbos kontaktų. Manoma, jog tai yra vieša informaciją ir žmonės gali susirasti patys. Jei lošimų organizatoriai lėšas skiria tai tik sporto renginiams, taip siekdami pasireklamuoti, kas yra draudžiama reklamos ir azartinių lošimų įstatymais.

Tyrimas atskleidė, jog reikalingiausia prevencijos priemonė yra švietimas apie atsakingą lošimą paaugliams, tėvams ir visuomenei. Azartinių lošimų organizatorių galimas iniciatyva - finansuoti prevencijos programų kūrimą. Kiti prevencinių priemonių siūlymai: įstaigų fasado pakeitimai, bilietų dizaino pakeitimais, kad jie prarastų savo patrauklumą. Taip pat griežtinti prašymo nebeleisti lošti pateikimą, netgi reglamentuoti įstatymiškai. Siūloma įvesti privalomąją klientų registraciją ir lažybų punktuose ir B kategorijos automatų salonuose.

IŠVADOS

1. Nagrinėjant teorinę medžiagą galima teigti, kad azartinių lošimų priklausomybė yra tokia pat pavojinga kaip ir narkomanija bei alkoholizmas. Didžiausia rizikos grupė yra paaugliai ir vyrai. Ypatingai skaudžiai paveikia šeimą. Pagalbą lošėjas gali gauti, kuri yra susijusi su klaidingo mąstymo atstatymu. Galima kreiptis į AL savitarpio pagalbos grupes, priklausomybės ligų centrus, psichologus, socialinius darbuotojus.

2. Išnagrinėjus azartinių lošimų situaciją Lietuvoje rasta, kad azartiniai lošimai yra populiarūs, lošėjų populiacija nėra didelė, bet yra organizuojami aukštos rizikos pralošti azartiniai lošimai. Susiduriame su internetinių lošimų reglamentavimo ir loterijų organizavimo problemomis. Tarp lošimų organizatorių ir lošimų priežiūros vykdytojų pastebimas nesutarimas dėl bendrų interesų, ypač dėl lošiančių asmenų, kurie nori ar yra parašę prašymą nebeleisti lošti apsaugos.

3. Nagrinėjant Lietuvos socialinę politikos poziciją azartinių lošimų klausimu rasta, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nevykdo jokių prevencijos programų lošėjams ar visuomenei informuoti apie azartinių lošimų keliamas problemas. Yra galimybė gauti gydymo kompensavimą.

4. Nagrinėjant azartinių lošimų įstatymą, pastebėtos teisinio reguliavimo problemos. Azartinių lošimų įstatymas yra neaiškus, sunkiai suprantamas azartinių lošimų reguliavimas ir valstybės politika reguliuojant azartinius lošimus. Įstatymas, kaip ir reklamos įstatymas yra neatitinkantis šiandienų inovacijų versle, visuomenėje ir informacinėse technologijose bei jų pritaikyme. ALĮ įtvirtinti tik minimalūs draudimai, kurių turi paisyti lošimų organizatoriai siekdami organizuoti lošimus. (Reikalingas teisinis reguliavimas dėl asmenų, kurie nebenori lošti rašomo prašymo teisinės vertės.

5. Šio tyrimo duomenys atskleidė, priemonės, kurios būtų reikalingos ir įgyvendinamos Lietuvos socialinės politikos kontekste yra - prevencija, tačiau tikslinga bei, kad būtų vengiama įprastinių prevencijos priemonių. Svarbu, kad būtų perduodama informacija, kur galima kreiptis pagalbos. Ypatingai reikalinga būtų nelošiančios visuomenės dalies dėmesio atkreipimas, kol kas deja yra mažiausiai įgyvendinamas. Socialinė reklama turėtų būti tikslinga, negąsdinanti, o informatyvi. Ypatingai reikalingas yra švietimas apie atsakingą lošimą nepilnamečiams, tėvams ir visuomenei. Kitos, dalyvių siūlytos priemonės: įstaigų fasado pakeitimai, bilietų dizaino pakeitimais, kad jie prarastų savo patrauklumą. Taip pat griežtinti prašymo nebeleisti lošti pateikimą, netgi reglamentuoti įstatymiškai. Siūloma įvesti privalomąją klientų registraciją ir lažybų punktuose ir B kategorijos automatų salonuose.

REKOMENDACIJOS

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai – bendradarbiaujant su kitomis ministerijomis (Sveikatos ministerija, Finansų ministerija) palaikyti ar inicijuoti įstatyminės azartinių lošimų bazės pokyčius, prevencijos programų kūrimą bei informacijos apie prevenciją ir pagalbą sklaidą visuomenėje.

Lošimų priežiūros tarnybai – siūlyti azartinių lošimo įstatymo pakeitimus, kurie yra aktualiausi ypatingai dėl prašymo neleisti lošti teisinio reglamentavimo, klientų privalomojo registravimo lažybų punktuose, B kategorijos aparatų salonuose.

Azartinių lošimų organizatoriams - bendradarbiauti su NVO, kurios vykdo pagalbą bei paramą lošėjams bei skirti lėšų jų veiklai ir prevencijos priemonių kūrimui.

Mokslininkams ir studentams – atlikti tyrimus dėl azartinių lošimų paplitimo Lietuvoje. Įvertinti greitųjų kreditų ir azartinių lošimų santykį. Kurti novatoriškas prevencijos ir pagalbos priemones.

LITERATŪRA

1. Abrutytė I. (2015) Lošiančio asmens šeimos narių poreikis specializuotai pagalbai. <http://nebenoriu-losti.lt/2015/09/losiancio-asmens-seimos-nariu-poreikis-specializuotai-pagalbai/> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.26]
2. Anoniminiai lošėjai. <http://www.anoniminiailosejai.lt/pages/meniu3.php> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
3. Arasimačius M. 2008. Straipsnis. Neigiamos azartinių lošimų įtakos visuomenei šalinimo teisinės problemos. <http://www.teisesgidas.lt/modules/sections/index.php?op=viewarticle&artid=15> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
4. Barker R. L. The social work dictionary. 1995.
5. Bitinas A. Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. (2008) Kokybinių tyrimų metodologija : vadovėlis vadybos ir administravimo studentams Klaipėda : S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
6. Bulotaitė L. (2009). Priklausomybių anatomija. Vilnius. Tyto Alba.
7. Dėl susitarimo dėl savanoriško apsisprendimo nelošti užtikrinimo tolimesnio vykdymo. 2012. <http://nebenoriu-losti.lt/2012/02/del-susitarimo-del-savanorisko-apsisprendimo-nelosti-uztikrinimo-tolesnio-vykdyimo/> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
8. Dunn N. W. (2006). Viešosios politikos analizė. Vilnius. Homo Liber
9. European Commission. Administrative cooperation between gambling regulatory authorities. (2015). http://ec.europa.eu/growth/sectors/gambling/index_en.htm#recommendation [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
10. Europos Komisijos atstovybė Lietuvoje. Straipsnis.(2014). http://ec.europa.eu/lietuva/ziniasklaidai/14072014_azartiniai_losimai_lt.htm [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.08]
11. Europos parlamentas. Vidaus rinkos ir vartotojų apsaugos komitetas. Pranešimas dėl internetinių lošimų vidaus rinkoje.(2013). <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0218+0+DOC+XML+V0//LT> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
12. Goudriaan A. E. (2014) Gambling and problem gambling in the Netherlands. <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=7442acb6-a67c-46c3-afe2-5c59f9c4bbc0%40sessionmgr114&vid=1&hid=107> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
13. Grebliauskas (2008). Lošimų reguliavimas: tarpdisciplininė azartinių lošimų studija. : Kolektyvinė monografija. Vilnius: Žara.
14. Grebliauskas A. 2008. Ekonominės azartinių lošimų sąlygos. <http://ejournals.vdu.lt/index.php/applied-economics/article/viewFile/455/390> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
15. Gudavičius S. (2015). <http://vz.lt/archive/article/2015/5/12/juda-i-prieki-internetiniu-losimu-iteisinimas-lietuvoje> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.11]

16. Guogis A. 2004. Globalizacijos poveikis socialinei apsaugai ir socialinei atskirčiai. https://www.researchgate.net/publication/263900365_Globalizacijos_poveikis_socialinei_apsaugai_ir_socialinei_atskirciai [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
17. Hanson C. Ainslie G. (2009). Thinking about adiction. Hyperbolic dicounting and responsible agency. Amsterdam, New York. Rodopi.
18. YMCA Youth Gambling Awareness Program <http://www.ymcagta.org/en/who-we-work-with/educators/gambling/index.html> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
19. Jiménez-Murcia S., Fernández-Aranda F., Granero R., Menchón1 J. M. (2014). Gambling in Spain: update on experience, research and policy <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=7abbe58b-fe68-4d47-8539-d3650ee49f95%40sessionmgr4004&vid=1&hid=4106> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
20. Jokubauskas D., (2003). Reklama ir jos poveikis vartotojui: mokomoji knyga. Vilnius:InSpe.) 2014 metais buvo paviešinta per televiziją socialinė reklama „Nepralošk savo gyvenimo“ https://www.youtube.com/watch?v=zoVe_rKn4dE[internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
21. Kaunos apskrities priklausomybės ligų centras. <http://www.kaplc.lt/mokamos/> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
22. Korn A. D. (2000). Expansion of gambling in Canada: implications for health and social policy. <http://www.cmaj.ca/content/163/1/61.full.pdf+html> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
23. Lazauskaitė G.(2010) VISUOMENĖS POŽIŪRIO Į AZARTINIUS LOŠIMUS RAIŠKA LIETUVOJE. Magistro darbas . Kauno technologijos universitetas. Kaunas
24. Lietuvių kalbos žodynas <http://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Ludomanija> [intertetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.06]
25. Lietuvių kalbos žodynas <http://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Prevencija> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.26]
26. Lietuvių kalbos žodynas.lt. http://www.lietuviu_zodynas.lt/terminai/Ludomanija [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
27. Lietuvos Tautinis Olimpinis Komitetas. 2015. <http://www.ltok.lt/ltok/apie-ltok/> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
28. Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Problemos dėl lošimo. <http://www.lpt.lt/problemos-del-losimo/> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.08]
29. Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Straipsnis. Lietuvoje yra lošęs kas antras 18 – 40 metų vyras http://www.lpt.lt/naujienos_/lietuvoje-yra-loses-kas-antras-18-40-metu-vyras/ [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.26]
30. Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Internetiniai lošimai Europoje. (2014) http://www.lpt.lt/naujienos_/internetiniai-losimai-europoje/ [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
31. Lošimų priežiūros tarnyba. (2014) http://lpt.lt/naujienos_/2014-01-13-atlikta-reprezentatyvi-lietuvos-gyventoju-apklausa-azartiniu-losimu-tema/ [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.26]

32. Lošimų priežiūros tarnyba. "Azartiniai lošimai. Ką svarbu žinoti paauglių tėvams" (<http://www.lpt.lt/wp-content/uploads/klipas/Spaudos%20failas-Paaugliu%20losimai.pdf>) [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
33. Lošimų priežiūros tarnyba. 2014-01-13 Reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa azartinių lošimų tema. http://lpt.lt/naujienos_/2014-01-13-atlikta-reprezentatyvi-lietuvos-gyventoju-apklausa-azartiniu-losimu-tema/ [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
34. Lošimų priežiūros tarnyba. Pagalba lošėjams ir jų šeimos nariams. www.Nebenoriu-losti.lt [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.26]
35. Luobikienė I. (2010) Sociologinių tyrimų metodika. Mokomoji knyga. KTU. Kaunas. Technologija.
36. MarketRats (2015) <http://www.marketrats.lt/reklama-google-reklama-internete> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.26]
37. Massachusetts Council on compulsive gambling. Division on addictions. Your first step to change. 2003. http://s96539219.onlinehome.us/toolkits/FirstStepSite/main_intro.htm [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
38. Meiženis E. (2015) Seime kelią skinasi tik verslui naudingi azartinių lošimų įstatymai <http://www.ntakk.lt/seime-kelia-skinasi-tik-verslui-naudingi-azartiniu-losimu-istatymai/> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.26]
39. Meiženis E., Sondaitė J.(2015) „Socialinis darbas: patirtis ir metodai“ 2015 Nr.16 (2) <http://sd.vdu.lt/index.php/naujausias-numeris/329-isitraukima-i-azartinius-losimus-skatinanciu-ir-mazinanciu-veiksniu-kokybine-analize> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.13]
40. Memorandumas apie azartinių lošimų rinką Europos Sąjungoje ir Lietuvoje: lošimų rinkos ir atskirų lošimo sektorių, nacionalinio lošimų reguliavimo politikos bei nacionalinio reguliuotojo vaidmens lyginamasis teisinis įvertinimas. 2014. http://memorandumas.lt/wp-content/uploads/2014/10/Memorandumas_20140918.pdf [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.08]
41. Mokslinė studijos santrauka. Büro für arbeits- und sozialpolitische Studine (BASS) [Centre for Labour and Social Policy Studies (BASS)]. The summary. Gambling and Gambling Addiction in Switzerland Empirical study of gambling practice, development, addiction and consequences. On behalf of the Swiss Federal Gaming Board and the Federal Office of Justice. Made by Kilian Künzi, Tobias Fritschi and Theres Egger. Berne, 15th November. 2004. <http://www.esbk.admin.ch/dam/data/bj/wirtschaft/geldspiele/sucht/res-spielsucht-e.pdf> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
42. Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija. (2012) Kreipimasis. Dėl naujos valstybės lošimų politikos formavimo http://www.nlzva.lt/docs/doc_54.pdf [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
43. Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija. B-kategorijos lošimo automatų Atsakingo lošimo praktikos kodeksas. 2012. <http://www.tatkazino.lt/img/editor/files/Atsakingo%20Lo%C5%A1imo%20Kodeksas.pdf> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]

44. Nacionalinė Lošimų ir žaidimų verslo asociacija. <http://www.nlzva.lt/index.php?tab=about> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.08]
45. Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija. <http://www.ntakk.lt/ntakk/apie-ntakk/> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.26]
46. National council on problem gambling internet responsible gambling standards. (2012) <http://www.ncpgambling.org/files/faq/Internet%20Responsible%20Gambling%20Standards%20April%2023%202012.pdf> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
47. Problem Gambling Institute of Ontario. Youth and Gambling: Prevention. (2015). <https://www.problemgambling.ca/en/resourcesforprofessionals/pages/youthandgamblingprevention.aspx> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
48. Pruskus, V., 2003, Verslo socialinė ir etinė atsakomybė rinkodaros aspektu. Verslas: teorija ir praktika. Vilnius: Technika.
49. Responsible Gambling Council. Problem Gambling Prevention week. <http://stopthechase.ca/pgpw/> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
50. Sadauskaitė R. (2007) Azartinių lošimų manija. Straipsnis. F
51. Skokauskas N. Satkeviciute R. (2007) Adolescent pathological gambling in Kaunas, Lithuania. <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=3&sid=7442acb6-a67c-46c3-afe25c59f9c4bbc0%40sessionmgr114&hid=107&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=24660662&db=a9h> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
52. Skokauskas N., Burba B., Satkevičiūtė R., Adomaitytė S. (2004). Patologinio potraukio azartiniams lošimams prevencijos aktualumas ir kryptys. Visuomenės sveikata. Nr. 2 (25). p.
53. Skokauskas N., Satkevičiūtė R., Burba B. 2003. Patologinio potraukio azartiniams lošimams susibendrinimas su kitais psichikos sutrikimais. Medicina. 39 tomas. Nr.9 <http://medicina.lsmuni.lt/med/0309/0309-041.pdf> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
54. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija <http://www.socmin.lt/lt/veikla/nuostatai.html> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
55. Socialinių tyrimų institutas. (2005). Lietuvos socialinė struktūra. Vilnius. Firidas.
56. Swiss Federal Council. 2015. New Swiss gaming regulation: Federal Council publishes draft [.http://www.mme.ch/en/magazine/magazine-detail/url_magazine/new_swiss_gaming_regulation_federal_council_publishes_draft/](http://www.mme.ch/en/magazine/magazine-detail/url_magazine/new_swiss_gaming_regulation_federal_council_publishes_draft/) [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
57. Taranda V. Putelienė V. (2010). Naujos priklausomybės ligos ir jų gydymas. KMU Psichiatrijos klinika. <http://www.pasveik.lt/naujausi-medicinos-straipsniai/naujos-priklausomybes-ligos-ir-ju-gydymas/54408> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.08]
58. Tidikis R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius. Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
59. TLK – 10 - AM sisteminis ligų sąrašas. (2008). Tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikacijos dešimtasys pataisytas ir papildytas leidimas Australijos modifikacija.

<http://ebook.vlk.lt/e.vadovas/index.jsp?topic=/lt.webmedia.vlk.drg.icd.ebook.content/html/icd/ivadas.html> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.07]

60. Vilpišauskas R., Nakrošis V. (2003). Politikos įgyvendinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungos įtaka. Vilnius. Eugrimas.
61. Volberg R. (2004). Fifteen years of problem gambling prevalence research: What do we know? Where do we go?. Gemini Research, Ltd. Northampton, MA 01061 USA. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?rep=rep1&type=pdf&doi=10.1.1.202.1236> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
62. Walters G.D.(1999). The adiction concept. Working hypothesis or self- fulfilling prophesy? Boston Mass. etc. : Allyn and Bacon.

Teisės aktai ir duomenų šaltiniai

63. AIŠKINAMASIS RAŠTAS DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS AZARTINIŲ LOŠIMŲ ĮSTATYMO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO. (2007) https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=8&ved=0ahUKEwiwtaztmMfJAhVlc3IKHSGdCwAQFghGMAc&url=https%3A%2F%2Fseimas.lrs.lt%2Frs%2Flegalact%2FTAk%2FTAIS.405062%2Fformat%2FMso2003_DOC%2F&usq=AFQjCNGuoAqpYTLZOiIP5hFDKgOR8Fwzg&sig2=zLulKmAQOv1JQXfG-fwPtw [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
64. Lietuvos respublikos Azartinių lošimų Įstatymas. Lietuvos respublikos seimas. 2001 m. gegužės 17 d. Nr. IX-325 Vilnius. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=224646 [Internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.07]
65. LIETUVOS RESPUBLIKOS LOTERIJŲ Į S T A T Y M A S. (2003). <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=215627&Condition2=>
66. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas. 200. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=450180 [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
67. Lietuvos Respublikos Seimas. Iš plenarinių posėdžių. Seimas priėmė Azartinių lošimų įstatymo pataisas. (2015 m. gegužės 21 d.) http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_k=1&p_d=157920 [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.26]
68. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija. 2014 – 2016 metų strateginio veiklos plano patvirtinimas. 2014 m. vasario 19d. <http://www.vlk.lt/veikla/veiklos-planavimo-ir-atskaitomybes-dokumentai/veiklos-planai/Veiklos%20planai/%280%29%20PATVIRTINTAS%2020142016%20m%20%20SAM%20strateginis%20veiklos%20planas%202014-02-19%20Nr%20%20V-252.pdf> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.26]

69. Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Lošimus organizuojančių bendrovių 2015 m. lošimų veiklos rodikliai. (2015) <http://www.lpt.lt/wp-content/uploads/ataskaitos.htm> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
70. Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos 2014 metų veiklos ataskaita. 2015. http://www.lpt.lt/wp-content/uploads/2013/12/LPT-2014-METU-VEIKLOS-ATASKAITA_PILNA.pdf [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.08]
71. Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos direktorius. Įsakymas dėl pranešimų apie asmenis, kuriems draudžiama dalyvauti lošimuose pavyzdinių formų patvirtinimo. 2015. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8e4ce3606e5411e5906bc3a96c765ff4> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.09]
72. VALSTYBINĖ LOŠIMŲ PRIEŽIŪROS KOMISIJA. LIETUVOS AZARTINIŲ LOŠIMŲ RINKOS VYSTYMOSI 2002 –2010 METAIS APŽVALGA. (2011). <http://www.lpt.lt/wp-content/uploads/2013/12/az1.pdf> [internetinė prieiga, žiūrėta 2015.12.10]

1 PRIEDAS

Klausimų gairės dalyviams iš kurių imtas interviu

1. Kokios profesijos atstovas esate?
2. Kaip manote ar azartiniai lošimai turi kokios nors teigiamos įtakos visuomenei, verslui, valstybei? Kokios?
3. Kaip manote ar azartiniai lošimai turi kokios nors neigiamos įtakos visuomenei, verslui, valstybei? Kokios?
4. Įvardinkite, kaip įsivaizduojate, kokias grėsmes gali kelti azartiniai lošimai?
5. Kaip manote ar yra Lietuvoje kaupiama su azartiniais lošimais susijusi statistika? Jei yra tai kokio pobūdžio?
6. Kaip apibūdintumėte, kokia šiuo metu Lietuvoje yra azartinių lošimų situacija?
7. Kokia būtų Jūsų nuomonė apie šios paslaugos prieinamumą?
8. Kaip manote, kokias gyventojų grupes pasiekia ši paslauga?
9. Kaip apibūdintumėte, kokia yra azartinių lošimų organizavimo politika Lietuvoje?
10. Gal Jūs galėtumėte apibūdinti kaip reglamentuojamas azartinių lošimų teisinis reguliavimas?
11. Kaip manote, ar azartinių lošimų organizatoriai skiria dalį pajamų socialiai atsakingiems projektams, veikloms?
12. Kokia būtų Jūsų nuomonė, ar socialinė politika turi kokios nors įtakos kalbant apie azartinių lošimų situaciją Lietuvoje?
13. Kaip manote, ar ES kelia azartinių lošimų situaciją šalyse narėse, kaip problemine? Jei taip kodėl, taip manote? Jei ne – ko dėl taip manote?
14. Kokia būtų Jūsų nuomonė, ką socialinė politika galėtų pritaikyti, kokias priemones, kalbant apie azartinius lošimus?
15. Kaip manote, ar reikalinga azartinių lošimų prevencija?
16. Kaip įvardintumėte, kokie šiuo metu taikomi apribojimai azartinių lošimų organizavime?
17. Ar galėtumėte atsakyti, ar loterijos yra priskiriamos azartiniais lošimams?
18. Kokia būtų Jūsų nuomonė, kokios priemonės būtų veiksmingiausios siekiant sumažinti azartinių lošimų grėsmę?
19. Kokia būtų Jūsų nuomonė dėl prevencijos vykdymo?
20. Kokia būtų Jūsų nuomonė dėl socialinės reklamos azartinių lošimų tematika?
21. Kaip manote ar naudinga būtų taikyti pirminę prevenciją jau lošimo vietose?
22. Kokia būtų Jūsų nuomonė ką būtų galima padaryti dėl apsilankančių klientų registravimo?
23. Kaip manote, kurias visuomenės grupes labiausiai reikia stengtis apsaugoti nuo azartinių lošimų keliamų grėsmių?

24. Kokia būtų Jūsų nuomonė ar pakanka informacijos apie azartinius lošimus, jų keliamą grėsmę, pagalbos būdus, kuriuos šiuo metu galima gauti?
25. Kokia būtų Jūsų nuomonė ar azartinius lošimus organizuojančios įstaigos turėtų pačios inicijuoti prevencijos programų kūrimą ir diegimą, pagalbos teikimą?

2 PRIEDAS

Sveiki,

Esu Kauno technologijos universiteto, socialinės politikos II kurso magistrantė Inga Abrutytė. Šiuo metu rengiu magistro baigiamąjį darbą tema „Azartinių lošimų situacijos Lietuvoje vertinimas socialinės politikos priemonių kontekste“. Kviečiu savo srities profesionalus, tiesiogiai ar netiesiogiai dirbančiais su azartiniais lošimais, sudalyvauti šiame tyrime, raštu atsakant į klausimus (patogiausia naudojantis kompiuteriu).

Anketa anoniminė. Labai laukiami atviri atsakymai apie realią azartinių lošimų situaciją Lietuvoje, tad laiko atsakymams galite skirti pagal savo galimybes.

1. Prašau apibrėžkite sritį, kurioje dirbate. (jei sutinkate, nurodykite ir kiek laiko).
2. Kaip manote ar azartiniai lošimai turi kokios nors teigiamos įtakos visuomenei, verslui, valstybei? Kokios?
3. Kaip manote ar azartiniai lošimai turi kokios nors neigiamos įtakos visuomenei, verslui, valstybei? Kokios?
4. Įvardinkite, kokias grėsmes gali kelti azartiniai lošimai?
5. Kaip manote ar yra Lietuvoje kaupiama su azartiniais lošimais susijusi statistika? Jei yra tai kokio pobūdžio?
6. Kaip apibūdintumėte, kokia šiuo metu Lietuvoje yra azartinių lošimų situacija (organizavimas, prieinamumas, populiarumas ir kita)?
7. Kaip manote, kokias gyventojų grupes pasiekia ši paslauga?
8. Kaip manote, ar loterijos yra priskiriamos azartiniais lošimams? (jei galite, pakomentuokite išsamiau).
9. Kokia būtų Jūsų nuomonė apie azartinių lošimų teisinį reguliavimą?
10. Kokia būtų Jūsų nuomonė, koks yra iš azartinių lošimų sukuriamas pelnas?
11. Ar galėtumėte įvardinti kiek tenka azartinių lošimų organizatoriams mokėti mokesčių į valstybės biudžetą?
12. Kaip manote, ar azartinių lošimų organizatoriai skiria dalį pajamų socialiai atsakingiems projektams, veikloms?
13. Kokia būtų Jūsų nuomonė, ar socialinė politika turi kokios nors įtakos kalbant apie azartinių lošimų situaciją Lietuvoje? Jei taip kaip ją apibūdintumėte? Jei ne – pagrįskite savo nuomonę.
14. Kaip manote, ar ES kelia azartinių lošimų situaciją šalyse narėse, kaip probleminę? Jei taip kodėl, taip manote? Jei ne – ko dėl taip manote?

15. Kaip manote, ar reikalinga azartinių lošimų prevencija?
16. Kaip įvardintumėte, kokie šiuo metu taikomi apribojimai azartinių lošimų organizavimui?
17. Kokia būtų Jūsų nuomonė, kokios priemonės būtų veiksmingiausios siekiant sumažinti azartinių lošimų grėsmę?
18. Kokia būtų Jūsų nuomonė dėl prevencijos vykdymo? Ar būtų reikalinga ir įmanoma įgyvendinti?
19. Kokia būtų Jūsų nuomonė dėl socialinės reklamos azartinių lošimų tematika?
20. Kaip manote ar naudinga būtų taikyti pirminę prevenciją pačiose lošimo vietose?
21. Kokia būtų Jūsų nuomonė ką būtų galima padaryti dėl apsilankančių klientų registravimo?
22. Kaip manote, kurias visuomenės grupes labiausiai reikia stengtis apsaugoti nuo azartinių lošimų keliamų grėsmių?
23. Kokia būtų Jūsų nuomonė ar pakanka informacijos apie azartinius lošimus, jų keliamą grėsmę, pagalbos būdus, kuriuos šiuo metu galima gauti?
24. Kokia būtų Jūsų nuomonė ar azartinius lošimus organizuojančios įstaigos turėtų pačios inicijuoti prevencijos programų kūrimą ir diegimą, pagalbos teikimą?

Jei norite ar turite kažką dar pakomentuoti šia tema, prašau, pasidalinkite savo įžvalgomis.

Jūsų atsakymai prisidės prie mokslinio šios temos nagrinėjimo Lietuvoje!

Iškilius papildomiems klausimams konsultuotis el. paštu ingai.abrutytei@gmail.com

AČIŪ!